

V O D I Ć
**Suđenje u
razumnom roku**

В О Д И Ч
**Суђење у
разумном року**

Sarajevo, 2021.

THE AIRE CENTRE
Advice on Individual Rights in Europe

USTAVNI SUD BOSNE I HERCEGOVINE
УСТАВНИ СУД БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
CONSTITUTIONAL COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Vodič - Suđenje u razumnom roku

Водич – Суђење у разумном року

Izdavači:

USTAVNI SUD BOSNE I HERCEGOVINE
THE AIRE CENTAR

Za izdavače:

ZLATKO M. KNEŽEVIĆ
BILJANA BRAITHWAITE

Urednik i rukovodilac stručnog tima:

ZLATKO M. KNEŽEVIĆ

Stručni tim:

ZLATKO M. KNEŽEVIĆ
ZVONKO MIJAN
SEVIMA SALI-TERZIĆ
ERMINA DUMANJIĆ

Lektura:

FADILA GUŠO

Koordinator projekta:

VESNA MIJIĆ

DTP:

MARKO MILIČEVIĆ, KLIKER DIZAJN

Štampa:

SAVART M, SARAJEVO

Tiraž:

1.000

ISBN 978-9926-464-15-8 (Ustavni sud Bosne i Hercegovine)

ISBN 978-1-914005-02-2 (The Aire Centre)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i univerzitetske
biblioteke Bosne i Hercegovine pod brojem COBISS.BH-ID 42258182.

British Embassy
Sarajevo

Izradu publikacije podržala je Vlada Velike Britanije.
Stajališta iznesena u publikaciji ne predstavljaju
nužno stavove Vlade Velike Britanije.

Vodič
Suđenje u razumnom roku

Водич
Суђење у разумном року

Sarajevo, 2021.

Sadržaj

PREDGOVOR	9
OBRAĆANJE UREDNIKA I METODOLOGIJA PRISTUPA	11
I. SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU U BOSNI I HERCEGOVINI	15
1. OSNOVI ZA PROCJENU	15
2. PRAVNI OSNOV U BiH	18
3. PRIMJENA	19
3.1. Postupci na koje je primjenjivo pravo na suđenje u „razumnom roku“	20
3.2. Postupci na koje nije primjenjivo pravo na suđenje u „razumnom roku“	23
4. POČETAK ROKA	24
4.1. Krivični postupak	24
4.2. Prekršajni postupak.....	26
4.3. Građanski postupci (parnični, vanparnični, izvršni).....	27
4.4. Upravni spor (upravni postupak)	28
4.5. Osobe koje naknadno stupe u postupak	28
4.6. Povezani postupci (prekid postupka, stečaj).....	28
5. KRAJ ROKA	30
5.1. Pravosnažne odluke.....	30
5.2. Vanredni pravni lijekovi	31
6. HITNI POSTUPCI	32
6.1. Prema zakonu	32
6.2. Prema posebnim karakteristikama postupka (lična svojstva stranaka u postupku).....	34

7. KRITERIJI SLUČAJA	36
7.1. Složenost	36
7.2. Značaj za stranke u postupku.....	38
7.3. Ponašanje stranaka u postupku.....	40
7.4. Ponašanje javne vlasti (sudovi i drugi organi).....	42
8. PRAVNI LIJEKOVI ZA ZAŠTITU PRAVA NA SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU.....	54
9. KOMPENZACIJA.....	55
9.1. Utvrđivanje visine naknade	55
9.2. Subjekt obavezan na isplatu	57
9.3. Praksa Evropskog suda uopšteno	58
9.4. Praksa Evropskog suda u odnosu na Bosnu i Hercegovinu	61
II. SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU U BOSNI I HERCEGOVINI	63
1. PRAVO NA SUĐENJE U „RAZUMNOM ROKU“ U IZVRŠNOM POSTUPKU.....	63
1.1. U odnosu na izvršenje presude protiv države.....	64
2. PRAVNI OSNOV U BIH I KARAKTERISTIKE IZVRŠNOG POSTUPKA	65
3. PRIMJENA PRAVA NA SUĐENJE U „RAZUMNOM ROKU“ NA IZVRŠNI POSTUPAK	66
3.1. U odnosu na izvršenika.....	66
3.2. U odnosu na tražioca izvršenja	67
4. POČETAK I KRAJ ROKA U IZVRŠNOM POSTUPKU	67
5. KRITERIJI ZA OCJENU DUŽINE POSTUPKA IZVRŠENJA.....	68
5.1. Složenost predmeta	68
5.2. Značaj postupka za tražioca izvršenja	69
5.3. Ponašanje tražioca izvršenja	70
5.4. Ponašanje suda/javnih vlasti	71

5.5. Naknada nematerijalne štete.....	76
5.6. Sistemski problem.....	77
6. NEIZVRŠENJE IZ BUDŽETA	79
ZAKLJUČAK.....	85

PREGOVOR

Publikacija koja je pred vama predstavlja dio širih aktivnosti koje AIRE Centar provodi u Bosni i Hercegovini, koje uključuju i uspostavljanje baze sudskih odluka najviših sudova pod pokroviteljstvom Visokog sudske i tužilačkog vijeća, godišnji forum najviših sudova u Bosni i Hercegovini, intenzivnu saradnju sa centrima za edukaciju sudija i tužilaca, te izradu različitih redovnih i periodičnih publikacija i izvještaja. Sve naše aktivnosti su usmjerene na jačanje provođenja Evropske konvencije za ljudska prava i njenih standarda u Bosni i Hercegovini.

Ova publikacija je izrađena u sklopu projekta pod nazivom „Jačanje pravosudnih kapaciteta u BiH za usklađivanje domaće sudske prakse sa evropskim pravnim standardima“, koji podržava Britanska ambasada u Sarajevu. Ideja o izradi publikacije uslijedila je nakon Treće konferencije najviših sudova u Bosni i Hercegovini, održane u novembru 2019. godine, o temi pravičnog suđenja u „razumnom roku“. Konferencija je jasno ukazala na suštinski značaj produbljivanja saradnje sa najvišim sudovima u Bosni i Hercegovini i harmonizacije sudske prakse domaćih sudova sa načelima i stavovima Evropskog suda za ljudska prava. Izlaganja iznesena na tom skupu pokazala su da je potrebno uložiti dodatni zajednički napor kako bi se ojačalo pravo na pravično suđenje u „razumnom roku“, odnosno pravna sigurnost i kvalitet sudskih odluka u Bosni i Hercegovini.

Pravo na suđenje u „razumnom roku“ je jedno od prava zajamčenih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima a pitanje njegovog poštivanja otvara se često i u mnogim sferama. Zahtjevi u vezi sa suđenjem u „razumnom roku“ utiču na sve aspekte pravosudnog sistema a propisane garancije su suštinski značajne za kreiranje okvira u kojem će prava zajamčena Konvencijom biti praktična i djelotvorna, a ne samo teoretska i iluzorna, kao što Sud u Strazburu često napominje.

Član 6. Evropske konvencije određuje da pri utvrđivanju građanskih prava i obaveza ili bilo koje krivične optužbe protiv pojedinca svako ima pravo na poštenu i javnu raspravu u „razumnom roku“. Iz ovog autonomnog pojma „razumnog roka“ Evropske konvencije proistekli su zahtjevi koji moraju biti ispoštovani u cjelini kako bi se suđenje smatralo pravičnim.

Vrijeme ima ključnu ulogu u pripremi slučaja i brzom vođenju postupaka a djelotvoran pristup sudu u cjelini biće moguć ukoliko se suđenje provodi u „razumnom roku“. Obezbjediavanje suđenja u „razumnom roku“ predstavlja kontinuirani izazov za sve, ne samo za pravosudni sistem Bosne i Hercegovine već i za sve pravosudne sisteme širom Evrope. Sve veći priliv predmeta, s jedne strane, i potreba da se postupa u skladu sa najvišim standardima, s druge strane, mogu dovesti do toga da se zaboravi koliko je važno osigurati da ne dođe do bezrazložnog odugovlačenja sudskog postupka.

Publikacija o suđenju u „razumnom roku“ proizašla je iz kontinuirane saradnje sa Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine i ona sadrži veliki broj odluka u kojima je taj sud direktno primijenio Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i sudsku praksu Suda u Strazburu. Odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine sadrže obrazložen osvrt na osnovne aspekte koji se moraju uzeti u obzir pri ocjeni da li su u domaćim - krivičnim, građanskim i upravnim - postupcima ispoštovani svi zahtjevi koje načelo prava na suđenje u „razumnom roku“ postavlja kao što su: organizacija suda, sastav suda, upravljanje postupcima, složenost predmeta, ponašanje javne vlasti, ponašanje stranaka u postupku, ali i drugi zahtjevi koji su značajni u pojedinim slučajevima. Kriteriji koji su postavljeni putem odluka Evropskog suda za ljudska prava u ocjeni povrede prava na suđenje u „razumnom roku“ odražavaju se direktno i u odlukama Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Također, putem različitih kriterija u ocjeni povrede prava na suđenje u „razumnom roku“ uočava se i značaj svakog pojedinog slučaja koji je predmet sudskog preispitivanja.

Posebno smo zahvalni predsjedniku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine Zlatku M. Kneževiću na izvanrednoj saradnji, kao i na svesrdnoj podršci koju su nam pružili autori publikacije i osoblje Ustavnog suda Bosne i Hercegovine na ovom projektu. Vjerujemo da ova dragocjena publikacija na sveobuhvatan način iznosi znanje i iskustva i da pruža smjernice pravosuđu u osiguranju adekvatnog provođenja prava na pravično suđenje. Također, vjerujemo da publikacija snažnim doprinosom osiguranju platforme za jačanje poštivanja prava na suđenje u „razumnom roku“ pruža oslonac za jačanje pristupa pravdi u Bosni i Hercegovini u cjelini.

Biljana Braithwaite
Direktorica Programa za Zapadni Balkan
AIRE Centra

OBRAĆANJE UREDNIKA I METODOLOGIJA PRISTUPA

Kada je riječ o jednom od garantovanih prava iz Ustava Bosne i Hercegovine i Evropske konvencije o ljudskim pravima i slobodama - suđenju u „razumnom roku“, postoji veliki broj stručnih i naučnih radova koji razmatraju teoretski pristup temeljen na pravnom osnovu, ili koji se bave samo pojedinačnim ili grupnim slučajevima temeljenim na sudskoj praksi Ustavnog suda i/ili Evropskog suda. Stoga je bilo jednostavnije napraviti jedan od uobičajenih tekstova, zasnovan na sudskoj praksi, sa eventualnim dodirima sa pozitivnom ili negativnom odlukom i time dati mogućnost da se zaključi šta jeste i šta nije pravilno, odnosno prihvatljivo.

Međutim, stručni tim Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, u saradnji sa AIRE Centrom iz Londona, stalnom profesionalnom podrškom, odlučio se za drugačiji pristup.

Osnovna pitanja koja se postavljaju u određivanju metodologije pristupa ovom izdanju jesu kome je upućen rad, ko treba da bude „korisnik“, ko može da zaključi iz ovog izdanja *pro futuro* na koji način da pristupi zaštiti prava na suđenje u „razumnom roku“.

Kada govorimo o korisniku, nesporno je da je ciljni korisnik ona osoba koja je u direktnom ili posrednom kontaktu sa profesionalnom zajednicom. Znači, radi se o sudiji, advokatu, tužiocu, pravobranioocu ili akademskom istraživaču koji ima potrebu da koristi i ovakav rad u svom naučnom pristupu. Ali, nije manje važno ni to da se ovom publikacijom želi da dopre do rijetke grupacije koja je izuzetno potrebna u javnom prostoru. Radi se o stručnim novinarima čiji je profesionalni rad usmjeren ka praćenju rada pravosudnog sistema.

Dakle, prema zamisli urednika i autora, upravo ta grupacija, zajedno sa analitičarima iz sektora NVO, predstavlja, pored profesionalne zajednice, krajnje korisnike.

Uzimajući sve to u obzir, bilo je potrebno da se pomire ova dva pola, tj. da se pronađe metod koji će zaštititi profesionalni nivo, a u isto vrijeme da bude dovoljno jasan, ne podrazumijevajući prethodno znanje, da bi mogao ostvariti svoj cilj.

Kostur na kojem se zasniva ova metodologija je predočen na početku, jer je pregled **ključnih riječi**, ustvari, uvod u predstavljanje metoda pristupa, uvod u kompleksnu sliku koja se prostire pred čitaocem. Ako **pojam, pravni osnov i primjena** predstavljaju pravnoteoretski pristup kojim se u najkraćem obrazlaže o čemu se govori, onda su **početak roka i kraj roka** granične tačke od kada započinje ocjena „razumnog roka“, pa sve do kada se završava.

Oni govore o opštem pristupu da bi se prešlo na naglašenu potrebu da se određeni postupci drugačije, bez subjektivnosti, posmatraju, tako da **hitni postupci i kriteriji slučaja** ne predstavljaju izuzetke, već samo obrazloženje ukupnosti pristupa.

Na kraju se govori o još dva elementa: **pravnim lijekovima za zaštitu prava i kompenzaciji**.

Nijedan od ovih elemenata se ne može posmatrati izolovano, jer se, bez namjere da se previše optereti, u rad uvodi praksa koja je već donijela odluku o svakom elementu, koja se primjenjuje i koja obogaćuje svaki zaključak ili stav.

Sve navedeno moramo da zamislimo kao sliku koja se odmotava i koja svakim novim dijelom ukazuje na buduću kompleksnost i stvarni cilj njenog slikanja. Naime, sve to na kraju dovodi do zaključka koji je naveden u naslovu, a koji je prepušten za neke buduće situacije, koje treba da sačini upravo čitalac.

Zbog toga, završni dio naslova upravo glasi: **Osnov za procjenu**.

Da parafraziramo jednu od starih izreka filozofije prava koja govori o **podvođenju životne situacije pod pravnu normu**: budući korisnik je zamišljen kao neko ko činjeničnu situaciju koja se nalazi pred njim i koja zahtijeva zaključak da li je ili nije došlo do povrede prava na suđenje u „razumnom roku“ provodi kroz ovaj **put** zaključivanja. Na tom putu svaka od navedenih tačaka predstavlja ulaznu i izlaznu informaciju za konačno zaključivanje.

Dakle, značajno je kada je započeo rok, kada je okončan rok, da li se radi o hitnom postupku, koji su kriteriji koji se koriste u slučaju i koji pravni lijekovi mogu da se koriste, odnosno da li ima pravo na kompenzaciju i koliki je njen iznos.

Upravo je ovaj **putni vodič** od početne do krajnje tačke i bio razlog za primjenu ovakve metodologije.

Smatram da će ovaj vodič biti dragocjen alat svima onima kojima je namijenjen kako bi na jasan, pregledan i, prije svega, tačan način izvršili svoju procjenu konkretne činjenične situacije i to potvrdili utvrđenom praksom.

Zlatko M. Knežević
Predsjednik
Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

I. SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU U BOSNI I HERCEGOVINI

1. OSNOVI ZA PROCJENU

POJAM

Suđenje u „razumnom roku“ predstavlja jednu od najvažnijih pravnih tema u Bosni i Hercegovini s obzirom na to da je prekomjerno trajanje sudskih postupaka posljedica sistemskih nedostataka u organizovanju pravosuđa i efektivnom ostvarivanju nadležnosti raznih nivoa javne vlasti u ovoj oblasti zbog čega postoji sistemsko kršenje ovog prava pred redovnim sudovima.¹

Pravo na suđenje u „razumnom roku“ je pravo na brzu i efikasnu, ali istovremeno i „pravičnu“ pravdu. Ako se oba ova pojedinačna cilja ne ispune, pravo na suđenje u „razumnom roku“, izdvojeno gledano, ne bi imalo smisla. Pravo na suđenje u „razumnom roku“, kao dio prava na pravično suđenje, predstavlja jedno od osnovnih ljudskih prava koje pripada svima.

Da bi se ostvario princip vladavine prava, na kojem počivaju i Ustav Bosne i Hercegovine i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljnjem tekstu: Evropska konvencija), potrebno je da se sudski postupci efikasno odvijaju i da razumno traju.

Pravo na suđenje u „razumnom roku“ ustanovljeno je u interesu lica o čijim se pravima i obavezama odlučuje, ili protiv koga se vodi određeni postupak, ali i u interesu pravne sigurnosti i vladavine prava uopšte. Kašnjenje „pravde“ dovodi u pitanje povjerenje u cijeli sistem i vladavinu prava.

Efikasnost svakog pravosudnog sistema, bez obzira na specifičnosti, zavisi od nekoliko glavnih faktora, a to su: kvalitetni propisi, efikasno organizovan rad sudskih organa, dovoljan budžet kojim se raspolaže, regulisanje ponašanja stranaka i suda u postupku, ali i politička situacija u državi.

Problem predugog trajanja sudskih postupaka nije karakteristika stanja samo u Bosni i Hercegovini već se može okarakterisati kao globalni problem koji postoji u zemljama širom svijeta. Međutim, činjenica da postoji značajan

1 Ustavni sud, Odluka broj AP 4101/15 od 10. maja 2018. godine

broj presuda Evropskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Evropski sud) izrečenih zbog kršenja prava na suđenje u „razumnom roku“ u Bosni i Hercegovini, te, isto tako, veliki broj predmeta pokrenutih apelacijama pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ustavni sud) zbog istog razloga pokazuje potrebu za djelovanjem i promjenama, ali, prije svega, za dubljim promišljanjem o cjelokupnom pravosudnom sistemu. Opšta ocjena da je pravosudni sistem „neefikasan“ nije dovoljna. Analiza mora biti dublja, temeljitija i mora polaziti od poznavanja stvarnog stanja. Nesumnjivo je da je odgovornost sudija prema vlastitoj profesiji i društvu u cjelini izuzetna. Ipak, veoma je važno shvatiti i da sama sudska vlast ne može mnogo učiniti. Zahtjev za „razuman rok“, ciljevi i obaveze koji iz njega proizlaze primarni su zadatak zakonodavne i izvršne vlasti koje, mnogo više nego do sada, moraju omogućiti sudskoj vlasti potrebne uslove za rad.

Cjelokupno društvo očekuje zakonitu i efikasnu pravdu: zakonitu u smislu pravilnog utvrđenja relevantnih činjenica, pravilne primjene procesnog i materijalnog prava, efikasnu u smislu da ovi ciljevi zakonitosti budu ostvareni u što kraćem vremenskom roku, da subjekti koji traže pravo i pravdu to dobiju što prije. Zakonitost i efikasnost moraju ići zajedno. To rađa svojevrstu pravnu dilemu o tome da li se može (da li treba) trajanje sudskog postupka tačno vremenski propisati, ili je za to dovoljan pravni standard određen autonomnim pojmovima kao što su „razuman rok“ i „pravično suđenje“. Svako unaprijed određeno vrijeme trajanja postupka može doći u koliziju i sa načelom nezavisnosti sudije. Za neke postupke (smetanje posjeda, radni odnosi, zakonsko izdržavanje, postupak prinudnog izvršenja i sl.) trajanje se zadovoljava pravilom da su ti postupci „hitni“. Previše „hitnih“ postupaka dovodi do toga da se smisao hitnosti gubi. Određivanje rokova koji se objektivno ne mogu ispunjavati slabi autoritet zakonodavca, ali i autoritet suda. Međutim, rokove je moguće propisivati u postupcima u kojim je, na osnovu prethodno pomno analizirane situacije, to realno moguće poštivati i u tom slučaju treba insistirati na njihovom poštivanju čak i uz prijetnju materijalne i disciplinske odgovornosti sudija. Čini se da je neophodan kompromis, da se ne određuje tačan rok, ali da u praksi mora biti sasvim jasno značenje navedenih pravnih standarda.

Veliki broj postupaka koji nisu okončani u „razumnom roku“ rezultirao je upotrebom instituta zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku.

Poznata su tri osnovna sistema zaštite prava na suđenje u „razumnom roku“: preventivni sistem, kompenzacijski sistem i kombinovani sistem. Preventivni sistemi zaštite predviđaju pravna sredstva kojima se ubrzava

postupak koji je već u toku. Kompenzacijski sistemi zaštite predviđaju pravne lijekove kojima se omogućava naknada/kompenzacija zbog dugog trajanja postupka, a kombinovani sistem predviđa pravne lijekove kako za ubrzanje postupka koji je već u toku, tako i pravne lijekove koji omogućavaju naknadu/kompenzaciju zbog postupka koji je završen, ali je u njemu utvrđeno kršenje prava na suđenje u „razumnom roku“. Nesumnjivo je da najbolju zaštitu prava na pravično suđenje pruža kombinovani sistem kojem se teži i u Bosni i Hercegovini.

Javnim vlastima ne može biti svejedno koliko efikasno se ostvaruju prava subjekata pod njihovom jurisdikcijom, ali im ne može biti svejedno ni to zašto se, zbog nastalih sudskih zaostataka, plaćaju značajne novčane kompenzacije. Kompenzacija koja se daje stranci zbog dugog čekanja na rješenje predmeta stranku, zapravo, primarno ne zanima, ona traži da se okonča spor. Javna vlast troši veliki iznos novca, koji bi, zasigurno, bio bolje utrošen kada bi se davao za uređenje sudskih prostora, sudske kadrove, informatizaciju i sl. To bi trebalo da bude povod za dublje promišljanje o cjelokupnom institutu zaštite prava na suđenje u „razumnom roku“ najprije u onom dijelu u kojem oštećeni subjekti dobivaju novčanu odštetu. Naime, nema pravog smisla davati novac za kompenzaciju, a da se ne preduzmu sve potrebne mjere koje će, zajedno s plaćanjem odštete, dovesti do pravog cilja – stvaranja efikasnog, ažurnog i djelotvornog sudstva.

Valja podsjetiti i na neke od generalnih principa iz Evropske povelje o statusu sudija: „U obavljanju svojih dužnosti sudije moraju pokazati dostupnost, poštivanje pojedinaca i budnost u održavanju visokog nivoa stručnosti koji odluka u predmetu zahtijeva u svakoj prilici - odluka o kojima zavisi jamstvo individualnih prava i očuvanja tajnosti podataka koji su im povjereni u toku postupka. Država je dužna osigurati da sudije imaju sredstva neophodna za pravilno obavljanje svojih zadataka, a posebno za rješavanje predmeta u 'razumnom roku'.“

////////////////////////////////////
*Razuman rok je objektivno potrebno vrijeme
da se odluči o nekom pravu ili obavezi i
takva odluka izvrši, odnosno da se utvrdi
osnovanost krivične optužbe protiv nekoga.*
////////////////////////////////////

//////
Osnov procjene čine: složenost postupka (složenost činjenica koje treba utvrditi, složenost pravnih pitanja o kojima treba odlučiti i složenost postupka u cjelini), značaj postupka za stranku u postupku, ponašanje stranaka i ponašanje javne vlasti.
//////

2. PRAVNI OSNOV U BiH

Ustav Bosne i Hercegovine, u članu II/3.e), utvrđuje pravo na pravično suđenje. S druge strane, odredba člana II/2. Ustava Bosne i Hercegovine predviđa direktnu primjenu Evropske konvencije u ustavnopravnom sistemu i supremaciju nad svim zakonima. Direktnom primjenom Evropske konvencije dolazi se i do člana 6. stav 1. Evropske konvencije, koji u svojoj prvoj rečenici glasi:

„Prilikom utvrđivanja njegovih građanskih prava i obaveza ili krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristranim sudom ustanovljenim zakonom.“

Pored člana 6, u članu 5. stav 3. Evropske konvencije se kaže:

„Svako ko je lišen slobode hapšenjem ili pritvaranjem, ima pravo pokrenuti postupak u kojem će sud brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja i naložiti puštanje na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.“

Pravila Ustavnog suda članom 18. stav 2, radi zaštite prava na suđenje u razumnom roku, garantuju strankama koje vode postupke pred redovnim sudovima (u nekim situacijama i pred organima uprave) da i bez ispunjavanja ostalih uslova neophodnih za dopustivost apelacije (kao npr. postojanje meritorne odluke redovnog suda, rok, iscrpljivanje pravnih lijekova i dr.) mogu podnijeti apelaciju u toku trajanja postupka pred redovnim sudovima. Smisao ove odredbe je da omogući Ustavnom sudu da razmatra apelaciju samo u pogledu dužine postupka kako bi svojom odlukom omogućio apelantima da dođu do konačne odluke o meritumu spora u razumnim rokovima, što je osnovni smisao i krajnji cilj svakog sudskog postupka.

Pravo na pravično suđenje u „razumnom roku“ propisano je i u nekim zakonima u Bosni i Hercegovini. Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i Zakon o parničnom postupku Republike Srpske u članu 10. stav 1. propisuju da stranka ima pravo da sud odluči o njenim zahtjevima

i prijedlozima u razumnom roku, a zakoni o izvršnom postupku u Bosni i Hercegovini propisuju da je sud dužan da postupa hitno u postupku izvršenja.

Pravni osnov za primjenu i zaštitu standarda suđenja u „razumnom roku“ u Bosni i Hercegovini nalazi se u Ustavu Bosne i Hercegovine, Evropskoj konvenciji, Pravilima Ustavnog suda a izričito je naveden i u jednom broju zakona.

3. PRIMJENA

Iz relevantnog dijela teksta člana 6. stav 1. Evropske konvencije, *prilikom utvrđivanja njegovih građanskih prava i obaveza ili krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku*, proizlazi da pravo na suđenje u „razumnom roku“ nije primjenjivo na sve postupke.

Prema načelu autonomnog tumačenja, za primjenjivost je potrebno da se radi o sporu o nekom građanskom pravu ili obavezi, to pravo ili obaveza mora imati osnov u domaćem pravu i mora biti „građansko“ po svojoj prirodi, odnosno potrebno je da se radi o utvrđivanju „krivične optužbe“.

Za postojanje „građanskog prava“ ne postoji univerzalna definicija, već je bitno da li je ishod postupka odlučujući za građanska prava i obaveze, što se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju.

Za postojanje „krivične optužbe“ potrebno je da postoji nekumulativno prisustvo bilo kojeg od tri elementa: kvalifikacija djela kao krivičnog u domaćem pravu, priroda djela, priroda i stepen težine moguće kazne.

Evropski sud i Ustavni sud imaju bogatu praksu u pogledu autonomnog tumačenja karaktera pojedinih konkretnih postupaka. Tu praksu, svakako, treba slijediti u istovrsnim postupcima. Međutim, u postupcima koji nisu obuhvaćeni ovom praksom, prema načelu direktne primjene Evropske konvencije, potrebno je dati argumentovano tumačenje karaktera konkretnog postupka u smislu primjenjivosti garancija prava na pravično suđenje iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije.

////////////////////////////////////
*Pravo na suđenje u „razumnom roku“ nije primjenjivo
na sve postupke.*

*Prema načelu autonomnog tumačenja, za
primjenjivost je potrebno da se radi o sporu o nekom
građanskom pravu ili obavezi, to pravo ili obaveza
mora imati osnov u domaćem pravu i mora biti
„građansko“ po svojoj prirodi, odnosno potrebno
je da se radi o utvrđivanju „krivične optužbe“.*
////////////////////////////////////

3.1. Postupci na koje je primjenjivo pravo na suđenje u „razumnom roku“

3.1.1. Spor o građanskim pravima i obavezama

Prava fizičkih osoba i njihovi međusobni odnosi koji proizlaze iz ugovornog prava, tj. ugovornih odnosa, uvijek su građanska prava.²

Postupak koji se vodi zbog isplate duga je građanskopravne prirode.³

Pravo na naknadu štete u traženom iznosu predstavlja pravo privatnog karaktera i, kao takvo, građansko pravo na koje se primjenjuju standardi pravičnog suđenja⁴.

Postupci uknjižbe prava vlasništva su građanske prirode.⁵ Također, spor o smetanju posjeda je građanskopravne prirode.⁶

Prvi stav člana 6. Evropske konvencije je primjenjiv, pored postupaka koji imaju karakter privatnog prava, i na postupke u kojim se utvrđuju građanska prava i obaveze, postupke izdavanja građevinskih i drugih dozvola koje se tiču nekretnina, a imaju direktne posljedice na pravo vlasništva na imovini i uopšteno na postupke čiji ishod utiče na korištenje ili uživanje prava na imovinu.⁷

2 Ustavni sud, Odluka broj AP 261/03 od 26. avgusta 2004. godine

3 Ustavni sud, Odluka broj AP 473/04 od 18. marta 2005. godine

4 Ustavni sud, Odluka broj AP 428/04 od 23. marta 2005. godine

5 Ustavni sud, Odluka broj AP 2706/06 od 14. oktobra 2008. godine

6 Ustavni sud, Odluka broj AP 434/04 od 18. januara 2005. godine

7 Ustavni sud, Odluka broj U 128/03 od 21. septembra 2004. godine

Zahtjev podnesen sudovima u vezi sa stanarskim pravom konstituira građansko pravo na koje se primjenjuje član 6. stav 1. Evropske konvencije⁸.

Postupak u vezi sa otkazom ugovora o zakupu poslovnih prostorija smatra se građanskim kako u pogledu domaćih zakona, tako i u smislu člana 6. stav 1. Evropske konvencije.⁹

Postupak kojim se određuje iznos troškova postupka se mora sagledavati kao nastavak parnice o glavnom pitanju i, u skladu s tim, kao dio „utvrđivanja građanskih prava i obaveza”.¹⁰

Postupak naknade troškova postupka u izvršnom postupku sagledava se kao nastavak parnice o glavnom pitanju i, u skladu s tim, kao dio „utvrđivanja građanskih prava i obaveza”.¹¹

Sporovi u pogledu naknade, u skladu sa socijalno-zdravstvenom šemom, tiču se „građanskih prava”.¹²

Pravo na penziju je građansko pravo.¹³

Spor u vezi sa naknadom materijalne štete zbog povrede na radu je građanskopravne prirode¹⁴.

Prekid radnog odnosa zbog bilo kojeg razloga spada u građanska prava u smislu člana 6. stav 1. Evropske konvencije.¹⁵

Utvrđivanje „građanskih prava i obaveza” odnosi se na postupak u vezi sa naplatom duga za komunalne usluge,¹⁶ na postupak u kojem se odlučuje o istaknutom prigovoru imuniteta.¹⁷

8 Ustavni sud, Odluka broj U 32/02 od 24. oktobra 2003. godine

9 Ustavni sud, Odluka broj AP 71/02 od 28. aprila 2004. godine

10 Ustavni sud, Odluka broj AP 1365/05 od 29. septembra 2006. godine

11 Ustavni sud, Odluka broj AP 128/06 od 10. januara 2008. godine

12 Ustavni sud, Odluka broj U 66/03 od 21. jula 2004. godine

13 Ustavni sud, Odluka broj AP 491/04 od 28. juna 2005. godine

14 Ustavni sud, Odluka broj AP 489/04 od 17. februara 2005. godine

15 Ustavni sud, Odluka broj AP 221/02 od 26. avgusta 2004. godine

16 Ustavni sud, Odluka broj AP 116/02 od 29. septembra 2004. godine

17 Ustavni sud, Odluka broj AP 548/03 od 29. oktobra 2004. godine

Parnični postupak povodom apelantove tužbe je spor građanskopravne prirode koji se tiče apelantovog prava na obrazovanje, kao i naknade materijalne i nematerijalne štete. Za utvrđivanje „građanskih prava“, u smislu člana 6. stav 1. Evropske konvencije, nije odlučujuće da li se postupak vodi pred sudom ili drugim nadležnim organom.¹⁸

Postupak razrješenja sudije je građanskopravne prirode.¹⁹

Postupak utvrđivanja očitstva je postupak utvrđivanja građanskih prava i obaveza.²⁰

Oduzimanje imovine na osnovu odredaba Zakona o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u toku krivičnog postupka koji se vodi protiv drugih lica uživa garancije prava na pravično suđenje s građanskopravnog aspekta.²¹

3.1.2. Postojanje krivične optužbe

S obzirom na to da je cilj izrečene kazne u prekršajnom postupku prevencija i da predstavlja znatnu sumu novca, takva prekršajna djela spadaju u djelokrug člana 6. Evropske konvencije prema sudskoj praksi Evropskog suda.²²

Postupak u kojem su apelanti proglašeni krivim za privredni prestup zasnovan je na zakonodavnoj regulativi koja je, u suštini, po svojoj prirodi krivična.²³

Gledano sa stanovišta sudske prakse u vezi sa članom 6. stav 1. Evropske konvencije, legislativna regulativa u vezi sa predmetom u kojem je apelant obavezan na plaćanje novčane kazne zbog vrijeđanja suda, u suštini, jeste krivična po svojoj prirodi.²⁴

Svrha kažnjavanja za povrede pravila ponašanja u izbornom procesu, iako nije jasno definisana u Izbornom zakonu, usmjerena je na sprečavanje djelatnosti kojima se može ugroziti izborni proces, sprečavanje eventualnih

18 Ustavni sud, Odluka broj AP 2944/08 od 21. jula 2011. godine, stav 49.

19 Ustavni sud, Odluka broj AP 3080/09 od 25. septembra 2010. godine

20 Ustavni sud, Odluka broj AP 103/08 od 17. septembra 2009. godine

21 Ustavni sud, Odluka broj AP 1551/14 od 6. decembra 2016. godine

22 Ustavni sud, Odluka broj U 19/00 od 4. maja 2001. godine

23 Ustavni sud, Odluka broj AP 223/02 od 23. jula 2004. godine

24 Ustavni sud, Odluka broj AP 437/04 od 23. marta 2005. godine

povreda javnog poretka, onemogućavanje ograničenja slobode izražavanja, jačanje morala i uticaj na razvijanje odgovornosti i discipline, što upućuje na to da se radi o „krivičnoj“ optužbi prije nego o disciplinskoj sankciji.²⁵

Svrha kažnjavanja za povrede pravila postupanja po Zakonu o komunikacijama usmjerena je na sprečavanje djelatnosti kojima se može ugroziti oblast komunikacija u Bosni i Hercegovini, odnosno svi oni regulatorni principi kako su navedeni u Zakonu o komunikacijama. Ustavni sud smatra da sve to upućuje na to da se radi o „krivičnoj“ optužbi iako se postupak provodi prema pravilima Zakona o upravnom postupku.²⁶

Postupci u vezi sa plaćanjem novčane kazne zbog saobraćajnog prekršaja mogu biti postupci „utvrđivanja krivične optužbe“.²⁷

3.2. Postupci na koje nije primjenjivo pravo na suđenje u „razumnom roku“

Pravo na slobodne izbore nije građansko pravo, već ono spada u subjektivno političko pravo koje se odnosi na „pravo glasa“ i „pravo da se bude biran na izborima za zakonodavne organe“²⁸.

Postupak registracije određenih pravnih podataka ne predstavlja utvrđivanje građanskih prava u smislu člana 6. stav 1. Evropske konvencije²⁹.

Odlučivanje o kretanju i boravku stranaca je isključiva nadležnost državnih organa i ne može se podvesti pod koncept „građanskih prava i obaveza“, zaštićen članom 6. Evropske konvencije³⁰.

Obrnuto tumačenje člana 6. Evropske konvencije, prema kojem bi se pravo na pravičan postupak garantovalo i nekome ko traži utvrđivanje osnovanosti krivične optužbe protiv drugog lica, prevazilazilo bi okvire tumačenja člana 6. Evropske konvencije.³¹

25 Ustavni sud, Odluka broj AP 952/05 od 8. jula 2006. godine

26 Ustavni sud, Odluka broj AP 1775/18 od 8. aprila 2020. godine

27 Ustavni sud, Odluka broj AP 508/04 od 23. marta 2005. godine

28 Ustavni sud, Odluka broj AP 35/03 od 28. januara 2005. godine

29 Ustavni sud, Odluka broj U 20/01 od 4. maja 2001. godine

30 Ustavni sud, Odluka broj AP 244/05 od 9. februara 2006. godine

31 Ustavni sud, Odluka broj AP 408/04 od 18. januara 2005. godine

Postupci do kojih dolazi nakon što je donesena pravosnažna sudska odluka, poput postupka povodom vanrednih pravnih lijekova, postupka osuđenih lica za uslovni otpust i zahtjeva za ponavljanje postupka, nisu postupci na koje se protežu garancije prava na pravično suđenje.³²

Postupak povrata u prijašnje stanje ne potpada pod okvir člana 6. Evropske konvencije, jer se ne radi o postupku u kojem se utvrđuju građanska prava i obaveze, nego se samo odlučuje o tome da li su ispunjeni formalni uslovi da se dozvoli povrat u prijašnje stanje.³³

Primjenjivo: prava i obaveze iz ugovornog prava, isplata duga, naknada štete, uknjižba vlasništva, smetanje posjeda, izdavanje građevinskih i drugih dozvola, otkaz ugovora o zakupu, troškovi sudskog postupka, pravo na penziju, spor iz radnog odnosa, bračna i statusna pitanja i dr.

Nije primjenjivo: pravo na slobodne izbore, registracija pravnih podataka, kretanje i boravak stranaca, utvrđivanje krivične optužbe protiv dugog lica, ponavljanje postupka i dr.

4. POČETAK ROKA

4.1. Krivični postupak

„Krivična optužba“ je svako zvanično obavještenje koje nadležni organ daje pojedincu o navodima da je taj pojedinac osumnjičen za krivično djelo, ili neki drugi akt koji sadrži implikaciju takvog navoda i koji na sličan način suštinski utiče na položaj osumnjičenog.

U skladu s praksom Evropskog suda, početak relevantnog perioda u krivičnim stvarima pri ocjeni „razumnog roka“ vezuje se za trenutak u kojem je osoba koja je u pitanju postala svjesna da je osumnjičena za krivično djelo, jer od tog momenta ima interes da sud donese odluku o postojanju te sumnje.

32 Ustavni sud, Odluka broj AP 220/11 od 25. septembra 2014. godine, tačka 83.

33 Ustavni sud, Odluka broj AP 3376/19 od 22. aprila 2020. godine

Takvo određivanje relevantnog perioda očito je u slučajevima u kojim je hapšenje prethodilo formalnoj optužbi.

U predmetu u kojem je podnesena optužnica zbog krivičnog djela protiv sigurnosti saobraćaja Ustavni sud je ispitao trajanje postupka od dana podnošenja optužnice do donošenja odluke, jer postupak po optužnici još nije okončan. Dakle, rok je počeo podnošenjem optužnice.³⁴

Početak roka, u specifičnim okolnostima, može se vezati za donošenje naredbe o provođenju istrage.³⁵

Prva mjera koja implicira da je osumnjičeni počinio krivično djelo može biti donošenje naredbe o provođenju posebnih istražnih radnji.³⁶

Ustavni sud u svojoj praksi utvrdio je da početak roka mogu biti i dan kada je osumnjičenom dostavljen optužni prijedlog (za krivično djelo ugrožavanje javnog prometa iz člana 315. stav 3. u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine) i poziv za glavni pretres³⁷, dan kada je apelant ispitan u svojstvu osumnjičenog zbog krivičnog djela lažno prijavljivanje iz člana 364. stav 1. Krivičnog zakona Republike Srpske (kao momenat apelantovog saznanja da je osumnjičen za krivično djelo)³⁸, dan lišavanja slobode apelanta zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine – dužina trajanja istrage³⁹, dan izdavanja naredbe o izuzimanju poslovne dokumentacije od osumnjičenog.⁴⁰

U jednom od predmeta, iako je tužilaštvo prethodno donijelo naredbu o provođenju istrage, iz predočenih dokumenata Ustavni sud je zaključio da je prva mjera koja je implicirala tvrdnju da je apelant počinio krivično djelo bila kada je donesena naredba suda za pretresanje stana, kuće, okućnice i drugih prostorija koje koristi apelant, a koja je izdata po prijedlogu Tužilaštva, u okviru istražnog postupka pokrenutog protiv apelanta.⁴¹

34 Ustavni sud, Odluka broj AP 2490/10 od 14. februara 2013. godine

35 Ustavni sud, odluke br. AP 2699/11 od 25. juna 2014. godine, AP 3745/11 od 7. oktobra 2014. godine

36 Ustavni sud, Odluka broj AP 4340/10 od 15. januara 2014. godine

37 Ustavni sud, Odluka broj AP 1123/08 od 11. januara 2011. godine

38 Ustavni sud, Odluka broj AP 3059/14 od 15. juna 2017. godine

39 Ustavni sud, Odluka broj AP 2130/09 od 28. maja 2010. godine

40 Ustavni sud, Odluka broj AP 3914/13 od 17. marta 2015. godine

41 Ustavni sud, Odluka broj AP 523/19 od 11. juna 2019. godine

Iako je Tužilaštvo ranije donijelo naredbu o provođenju istrage, iz dokumenata predočenih Ustavnom sudu, kao i iz navoda apelacije proizlazi da je prva mjera koja je implicirala tvrdnju da je apelant počinio krivično djelo preduzeta kada je apelant prvi put lišen slobode. S obzirom na to da je prva radnja kojom je apelant „pogođen” u istražnom postupku, zbog postojanja osnovane sumnje da je počinio krivično djelo, preduzeta nakon donošenja naredbe o provođenju istrage, to se smatra početkom roka.⁴²

U slučaju u kojem je odlukom Doma za ljudska prava naređena obnova suđenja u krivičnom predmetu protiv apelanta Ustavni sud je istakao da je predmetni krivični postupak protiv apelanta bio pravosnažno okončan donošenjem presude Vrhovnog suda. Dakle, u postupku koji je vođen protiv apelanta bila je donesena konačna odluka o optužnici, te je na taj način bila prekinuta i apelantova „nesigurnost u pogledu pravne pozicije”. Dalje, Ustavni sud je naglasio da je, nakon donošenja odluke kojom je predmetni krivični postupak protiv apelanta bio okončan, apelant pokrenuo postupak pred Domom i da je Dom, odlučujući o apelantovoj prijavi, donio odluku kojom je naredio da se obnovi suđenje u krivičnom predmetu protiv apelanta. Posljedica toga je bila da je apelantova „situacija bila značajno pogođena” u kontekstu ponovne svjesnosti o postojanju „optužbe” protiv njega, te da je imao interes da se ta nesigurnost što prije otkloni. Stoga je Ustavni sud kao početak dužine trajanja predmetnog postupka, u smislu ispitivanja razumnosti dužine tog trajanja, računao datum donošenja odluke Doma.⁴³

U jednom od predmeta Ustavni sud je istakao da je protiv apelanta podnesena krivična prijava tužilaštvu, a da je apelant tek nakon dvije godine obavio prvi razgovor sa policijskim službenicima, kada se razumno mogao upoznati sa sadržajem krivične prijave i navodnim optužbama. Prema ocjeni Ustavnog suda, upravo dan obavljanja ovog razgovora u okolnostima konkretnog slučaja treba uzeti kao datum od kojeg počinje da teče relevantni period.⁴⁴

4.2. Prekršajni postupak

Prema praksi Ustavnog suda, početak roka u prekršajnom postupku računa se od podnošenja zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.⁴⁵

42 Ustavni sud, Odluka broj AP 4123/17 od 13. novembra 2019. godine

43 Ustavni sud, Odluka broj AP 886/14 od 23. novembra 2016. godine

44 Ustavni sud, Odluka broj AP 886/14 od 23. novembra 2016. godine

45 Ustavni sud, Odluke br. AP 526/14 od 23. novembra 2016. godine, AP 513/17 od 12. marta 2019. godine

„Krivična optužba“ je svako zvanično obavještenje koje nadležni organ daje pojedincu o navodima da je taj pojedinac osumnjičen za krivično djelo, ili neki drugi akt koji sadrži implikaciju takvog navoda i koji na sličan način suštinski utiče na položaj osumnjičenog.

4.3. Građanski postupci (parnični, vanparnični, izvršni)

U građanskim postupcima (parnični, vanparnični, izvršni) najčešće se početak roka računa od dana obraćanja stranke nadležnom redovnom sudu. Tako je početak roka u parničnim postupcima npr. podnošenje tužbe radi razvoda braka,⁴⁶ podnošenje tužbe radi naknade štete,⁴⁷ podnošenje tužbe radi utvrđenja bračne stečevine.⁴⁸

U vanparničnim postupcima početak roka najčešće počinje podnošenjem prijedloga npr. za uređenje međe,⁴⁹ prijedloga za provođenje ostavinskog postupka⁵⁰. Ipak, u slučajevima u kojima postoje specifične okolnosti početak roka se računa na drugačiji način, npr. prema danu kada je nadležni upravni organ dostavio spis sudu na postupanje – vanparnični, utvrđivanje naknade za ekspropisane nekretnine.⁵¹

U izvršnim postupcima rok počinje, ako je apelant tražilac izvršenja, podnošenjem prijedloga za izvršenje,⁵² a ako je apelant izvršenik, dan donošenja rješenja o izvršenju predstavlja trenutak kada je izvršni postupak počeo teći za apelanta kao izvršenika.⁵³

U stečajnim postupcima se početak roka računa donošenjem rješenja o pokretanju stečajnog postupka.⁵⁴

46 Ustavni sud, Odluka broj AP 3933/16 od 23. novembra 2016. godine

47 Ustavni sud, Odluka broj AP 634/17 od 10. aprila 2018. godine

48 Ustavni sud, Odluka broj AP 1816/07 od 17. septembra 2009. godine

49 Ustavni sud, Odluka broj AP 2443/17 od 19. juna 2018. godine

50 Ustavni sud, Odluka broj AP 3964/14 od 19. aprila 2017. godine

51 Ustavni sud, Odluka broj AP 4125/17 od 17. jula 2019. godine

52 Ustavni sud, Odluka broj AP 2590/18 od 8. aprila 2020. godine

53 Ustavni sud, Odluke br. AP 4195/17 od 10. septembra 2019, AP 2423/17 od 24. aprila 2019. godine

54 Ustavni sud, Odluka broj AP 2699/11 od 25. juna 2014. godine

4.4. Upravni spor (upravni postupak)

Početak postupka računa se od podnošenja zahtjeva npr. za otpremninu i isplatu otpremnine zbog nezakonitog prestanka radnog odnosa,⁵⁵ od podnošenja zahtjeva za vraćanje stana u posjed,⁵⁶ podnošenja zahtjeva za priznavanje prava na starosnu penziju.⁵⁷

4.5. Osobe koje naknadno stupe u postupak

U slučajevima kada se razmatra poštivanje prava na donošenje odluke u „razumnom roku“ u odnosu na osobe koje naknadno stupe u postupak, u pravilu se kao početak roka uzima vrijeme stupanja ovih osoba u postupak.

Tako je Ustavni sud ocijenio dužinu trajanja postupka pokrenutog radi predaje u posjed nekretnine od momenta kada je apelant stupio u parnicu kao umješlač. Ustavni sud je utvrdio da je apelant na osnovu sudske odluke od 28. septembra 2005. godine stupio u postupak koji je okončan presudom Vrhovnog suda od 13. januara 2015. godine. Dakle, relevantni period koji Ustavni sud treba uzeti pri ocjeni dužine postupka iznosi nešto više od devet godina.⁵⁸

4.6. Povezani postupci (prekid postupka, stečaj)

Zaštita prava na pravično suđenje u „razumnom roku“ proteže se na povezane postupke kao cjelinu.

U slučaju u kojem se izvršni prijedlog smatrao tužbom, te se nastavio prema pravilima parničnog postupka, Ustavni sud je istakao da je tražilac izvršenja 10. aprila 2008. godine i 22. juna 2009. godine pokrenuo izvršne postupke protiv apelanta, kako bi realizovao svoje potraživanje, i da ti postupci ukupno traju više od šest i po godina, odnosno više od pet i po godina, s tim da se od 15. februara 2012. godine, odnosno 24. avgusta 2012. godine, izvršni prijedlozi smatraju tužbom, te da će biti nastavljeni prema pravilima parničnog postupka. Pošto je u trenutku donošenja odluke Ustavnog suda postupak nastavljen prema odredbama parničnog postupka, Ustavni sud je naložio Opštinskom sudu da

55 Ustavni sud, odluke br. AP 3570/08 od 15. jula 2011. godine, AP 3184/15 od 20. decembra 2017. godine

56 Ustavni sud, Odluka broj AP 575/18 od 17. decembra 2019. godine

57 Ustavni sud, Odluka broj AP 3700/16 od 6. decembra 2018. godine

58 Ustavni sud, Odluka broj AP 1022/14 od 6. decembra 2016. godine

donese odluku, u skladu sa Zakonom o parničnom postupku, bez daljnjeg odgađanja.⁵⁹

U drugom relevantnom slučaju Ustavni sud je istakao da je postupak pokrenut tužiteljčinim prijedlogom za izvršenje na osnovu mjenice i da je pravosnažno okončan otprilike šest godina kasnije presudom Vrhovnog suda. U toku postupka prvostepeni sud je donio rješenje kojim je odredio predloženo izvršenje, a nakon što je apelant protiv njega izjavio prigovor, donesen je i zaključak u kojem je konstatovano da se podneseni prijedlog za izvršenje ima smatrati tužbom. Nakon što je tužiteljica uredila prijedlog za izvršenje kao tužbu, te apelant podnio protivtužbu, donesene su meritorne presude na tri instance. Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud je smatrao da je na ukupnu dužinu postupka nesporno uticala i činjenica da je predmet iz izvršnog (u kojem su donesene dvije odluke) prešao u parnični postupak. Dakle, u predmetnom postupku, koji je okončan u roku od otprilike šest godina, u kojem je doneseno ukupno pet odluka, Ustavni sud je ocijenio postupak kao cjelinu.⁶⁰

U postupku pokrenutom radi naknade štete na čiju su se dužinu apelanti žalili Ustavni sud je utvrdio da je predmetni postupak okončan presudom Okružnog suda od 5. decembra 2016. godine i da je cjelokupan predmetni postupak trajao pet godina i šest mjeseci. Pri tome Ustavni sud je utvrdio da je predmetni postupak bio prekinut rješenjem Osnovnog suda od 3. novembra 2011. godine, zbog uređenja tužbe, što je Osnovni sud objektivno sprečavalo da postupa u predmetu sve do decembra 2012. godine, kada su apelanti predložili nastavak predmetnog postupka. U vezi s tim, Ustavni sud je podsjetio na to da je odredbama Zakona o parničnom postupku propisano da za vrijeme prekida postupka rokovi ne teku, odnosno da sud za vrijeme prekida postupka ne može preduzimati nikakve procesne radnje. Dakle, Ustavni sud je utvrdio da je postupak trajao pet godina i šest mjeseci, a relevantan period koji treba uzeti u obzir prilikom razmatranja dužine predmetnog postupka je četiri godine i pet mjeseci.⁶¹

U postupku utvrđivanja prava iz radnog odnosa, kada je pokrenut stečajni postupak, Ustavni sud je razmatrao period od dana podnošenja tužbe do dana kada je Kantonalni sud donio presudu kojom je okončan predmetni parnični postupak. Ustavni sud je podsjetio na to da za vrijeme prekida postupka, kao i otvaranja stečajnog postupka rokovi ne teku, odnosno da se za vrijeme prekida

59 Ustavni sud, Odluka broj AP 929/14 od 13. januara 2015. godine

60 Ustavni sud, Odluka broj AP 3960/16 od 11. oktobra 2018. godine

61 Ustavni sud, Odluka broj AP 634/17 od 10. aprila 2018. godine

postupka, kao i otvaranja stečajnog postupka ne mogu preduzimati nikakve procesne radnje, pa se u konkretnom slučaju takvo vrijeme ne može računati od dana kada je prekinut predmetni postupak, a u međuvremenu otvoren stečajni postupak, do dana kada je nastavljen predmetni postupak.⁶²

5. KRAJ ROKA

5.1. Pravosnažne odluke

Prema praksi Ustavnog suda, može se zaključiti da se sudski postupak smatra okončanim donošenjem odluke po onom pravnom lijeku kojim se iscrpljuje pravni put u konkretnom sudskom postupku i stiču uslovi za izjavljivanje apelacije Ustavnom sudu, odnosno za utvrđivanje kraja roka za procjenu da li je postupak okončan u razumnom roku smatra se dan dostavljanja pravosnažne sudske odluke.

Kao kraj relevantnog perioda uzima se trenutak u kojem je okončana nesigurnost u pogledu pravne pozicije osobe koja je u pitanju. Pri tome u krivičnom postupku odluka o optužnici, odnosno oslobađanje od optužbe, ili odbacivanje optužbe moraju biti konačni. Konačno odlučivanje o optužbi može predstavljati i odustajanje od daljnjeg vođenja krivičnog postupka.

Ustavni sud, uzevši u obzir činjenicu da je okružni tužilac na ročištu odustao od optužbi, kada je i donesena presuda kojom je odbijena optužba protiv apelanta, te kada se apelant razumno mogao upoznati sa tom činjenicom, istakao je da je upravo to relevantni datum koji bi trebalo uzeti u obzir kao završetak postupka.⁶³

Izvjernost u pogledu pravne pozicije osobe koja je u pitanje nastupa i donošenjem naredbe o obustavi istrage.⁶⁴

Ustavni sud, razmatrajući jedan predmet, ukazao je na to da se, iako je odluka kojom je odlučeno o krivičnoj optužbi protiv apelanta donesena 14. januara 2015. godine, okončanje neizvjernosti u kojoj se apelant nalazio vezuje za trenutak kada je on za tu odluku saznao, tj. za 2. april 2015. godine, pa Ustavni sud taj datum prihvaća kao kraj relevantnog perioda.⁶⁵

62 Ustavni sud, Odluka broj AP 4810/17 od 5. jula 2018. godine

63 Ustavni sud, Odluka broj AP 886/14 od 23. novembra 2016. godine

64 Ustavni sud, Odluka broj AP 451/15 od 10. novembra 2016. godine

65 Ustavni sud, Odluka broj AP 2469/15 od 17. januara 2018. godine

Pošto se za kraj relevantnog perioda uzima trenutak u kojem je okončana nesigurnost u pogledu pravne pozicije osobe koja je u pitanju, Ustavni i Evropski sud primjenjuju jednake kriterije i u krivičnim i u građanskim stvarima. Pri tome u krivičnom postupku odluka o optužnici, odnosno oslobađanje od optužbe ili odbacivanje optužbe moraju biti konačni. Najzad, konačno odlučenje o optužbi može predstavljati i odustajanje od daljnjeg vođenja krivičnog postupka.⁶⁶

Prilikom razmatranja dužine postupka koji je u upravnom postupku pokrenut zahtjevom za ostvarivanje prava na otpremninu Ustavni sud je utvrdio da je apelantica 8. februara 2001. godine podnijela zahtjev, a da je Ministarstvo donijelo konačno rješenje 3. septembra 2008. godine, te zaključio da je postupak trajao sedam godina i šest mjeseci.⁶⁷

Kraj roka u vanparničnom postupku nastupa danom donošenja rješenja kojim je obustavljen postupak uređenja međe i apelant upućen na parnični postupak protiv protivnika predlagača zbog postojanja spora o međašnjoj površini.⁶⁸

U vanparničnom ostavinskom postupku kraj roka je nastupio donošenjem rješenja o nasljeđivanju.⁶⁹

5.2. Vanredni pravni lijekovi

U postupku u kojem je izjavljena revizija na drugostepenu presudu smatra se da je postupak započeo podnošenjem tužbe Okružnom privrednom sudu protiv preduzeća radi isplate materijalnih i nematerijalnih davanja, a da je okončan rješenjem Vrhovnog suda kojim je revizija odbačena.⁷⁰

U drugom slučaju, razmatrajući ukupno trajanje postupka u smislu „razumnog roka“, Ustavni sud je naveo da se u konkretnom slučaju radi o upravnom postupku i postupku upravnog spora, te postupku vanrednog preispitivanja sudske odluke u kojem je apelant podnio zahtjev za povrat predmetnog stana u posjed.⁷¹

66 Ustavni sud, Odluka broj AP 4340/10 od 15. januara 2014. godine

67 Ustavni sud, Odluka broj AP 3570/08 od 15. jula 2011. godine

68 Ustavni sud, Odluka broj AP 2443/17 od 19. juna 2018. godine

69 Ustavni sud, Odluka broj AP 3964/14 od 19. aprila 2017. godine

70 Ustavni sud, Odluka broj AP 5526/17 od 15. oktobra 2019. godine

71 Ustavni sud, Odluka broj AP 5578/17 od 13. novembra 2019. godine

Postupak za priznavanje prava na starosnu penziju, kako je smatrao Ustavni sud, okončan je presudom Vrhovnog suda po zahtjevu za vanredno preispitivanje.⁷²

U svojoj odluci Ustavni sud je istakao da je postupak pokrenut tužiteljičinim prijedlogom za izvršenje okončan presudom Vrhovnog suda kojom je odlučeno o reviziji. U toku postupka prvostepeni sud je donio rješenje kojim je odredio predloženo izvršenje, a nakon što je apelant protiv njega izjavio prigovor, donesen je i zaključak u kojem je konstatovano da se podneseni prijedlog za izvršenje ima smatrati tužbom. Nakon što je tužiteljica uredila prijedlog za izvršenje kao tužbu, te apelant podnio protivtužbu, donesene su meritorne presude na tri instance.⁷³

6. HITNI POSTUPCI

U praksi Evropskog suda i Ustavnog suda razvijeni su kriteriji o tome koji se postupci moraju smatrati hitnim, a što ne mora nužno da odgovara zakonskom određenju karaktera tih postupaka, jer se u obzir moraju uzeti sve karakteristike pojedinog postupka.

6.1. Prema zakonu

Ustavni sud je utvrdio da je postupak smetanja posjeda trajao više od četiri godine, tako što je pred prvostepenim sudom postupak trajao tri godine, a pred drugostepenim 13 mjeseci. Prema mišljenju Ustavnog suda, radi se o predugom trajanju jednog veoma hitnog postupka s obzirom na to da se radi o pružanju sudske zaštite u slučaju smetanja posjeda, pa se može opravdano postaviti pitanje svrhe zaštite posjeda i hitnosti takvih postupaka ukoliko će oni trajati više od četiri godine.⁷⁴

Radni spor, koji je po zakonu hitan, na dvije sudske instance trajao je nešto duže od sedam godina. To je bilo dovoljno da se zaključi da je došlo do kršenja prava na pravično suđenje u „razumnom roku“.⁷⁵

U postupku pokrenutom radi razvoda braka i donošenja odluke o povjeravanju i izdržavanju djeteta, koji je po zakonu hitan i koji je od velikog značaja za

72 Ustavni sud, Odluka broj AP 3700/16 od 6. decembra 2018. godine

73 Ustavni sud, Odluka broj AP 3960/16 od 11. oktobra 2018. godine

74 Ustavni sud, Odluka broj AP 148/05 od 29. septembra 2006. godine

75 Ustavni sud, Odluka broj AP 863/17 od 12. marta 2019. godine

apelanticu i njezino dijete, prekršeno je apelantičino pravo na donošenje odluke u „razumnom roku“ kao jednom od elemenata prava na pravično suđenje, jer je predmetni postupak pred Opštinskim sudom trajao duže od četiri godine i tri mjeseca, pri čemu Opštinski sud nije dostavio odgovor na apelaciju Ustavnom sudu, niti informaciju o tome kada će apelantičin predmet uzeti u rad, tj. kada će u predmetnom postupku biti donesena odluka kojom bi bilo riješeno pravno pitanje koje je bitno za apelanticu i dijete.⁷⁶

U postupku koji je pokrenut radi izmjene naknade za izdržavanje Ustavni sud je zaključio da je prekršeno apelantičino pravo na suđenje u „razumnom roku“ kao segmentu prava na pravično suđenje, jer je postupak na dvije sudske instance trajao duže od pet godina, a od izuzetne važnosti je za ostvarivanje prava mladb. apelantice, pri čemu apelantica svojim ponašanjem nije doprinijela dužini trajanja predmetnog postupka.⁷⁷

Vanparnični postupak koji se vodi radi određivanja naknade za eksproprisane nekretnine je po zakonu hitne prirode i za apelanta ima veći značaj. Međutim, imajući u vidu da je apelant svojim ponašanjem u pretežnom dijelu uticao na dužinu trajanja postupka, Ustavni sud nije utvrdio da je došlo do povrede apelantovog prava na suđenje u „razumnom roku“ kao jednom od aspekata prava na pravično suđenje.⁷⁸

U izvršnom postupku u kojem je sud, prema zakonu, dužan da postupa hitno, polazeći od usvojenih kriterija, Ustavni sud je prvenstveno konstatovao da se u konkretnom slučaju postupak izvršenja provodi na nekretnini, te da predmetni postupak pretpostavlja provođenje niza izvršnih radnji (pljenidba, procjena-vještačenje, prodaja, dosuda, namirenje). Imajući u vidu činjenice konkretnog predmeta, Ustavni sud je zaključio da se radi o relativno složenom predmetu. Međutim, Ustavni sud je zaključio i da postoji povreda prava na suđenje u „razumnom roku“ kao jednom od elemenata prava na pravično suđenje kada Opštinski sud, nakon što je rješenje o dosudi ukinuto i predmet vraćen na ponovno suđenje, u periodu od dvije godine i devet mjeseci nije preduzeo niti jednu procesnu radnju radi okončanja predmetnog postupka.⁷⁹

Zakonom o zabrani diskriminacije je propisano da su sud i druga tijela koja provode postupak dužna da hitno preduzimaju radnje u postupku, osiguravajući

76 Ustavni sud, Odluka broj AP 3933/16 od 23. novembra 2016. godine

77 Ustavni sud, Odluka broj AP 1770/12 od 17. marta 2015. godine

78 Ustavni sud, Odluka broj AP 4125/17 od 17. jula 2019. godine

79 Ustavni sud, Odluka broj AP 2621/07 od 2. decembra 2009. godine

da se sve tvrdnje o diskriminaciji što prije ispituju. Ustavni sud je konstatovao da je Opštinski sud proveo postupak i donio odluku u roku od dvije godine i tri mjeseca, ali da je Kantonalni sud, koji nije otvarao raspravu, niti je provodio dokaze, odlučio o žalbi nakon tri godine i sedam mjeseci od momenta kada je tom sudu spis dostavljen na odlučivanje o žalbi. Prema ocjeni Ustavnog suda, dužina trajanja postupka pred Kantonalnim sudom je neprihvatljiva sa aspekta garancija prava na pravično suđenje. Ustavni sud je posebno naglasio da dužinu postupka ocjenjuje u cjelini, ali da se u okolnostima konkretnog slučaja ne može opravdati dužina trajanja postupka pred Kantonalnim sudom.⁸⁰

6.2. Prema posebnim karakteristikama postupka (lična svojstva stranaka u postupku)

U slučajevima kada se radi o osobama koje boluju od neizlječive bolesti, ili kada je njihov životni vijek ograničen, od javnih vlasti se očekuje posebna marljivost.

U konkretnom slučaju u postupku pred redovnim sudovima bila je nesporna medicinska dijagnoza zdravstvenog stanja apelanta, kao jedne od stranaka u postupku, čiji je rezultat trajno i nepopravljivo stanje njegovog zdravlja (utvrđena 100% invalidnost) koje ga čini potpuno nesposobnim za bilo koji vid samostalnog života i staranja o sebi.⁸¹

Redovni sudovi moraju imati u vidu naročiti značaj predmetnog postupka (izvršni postupak – isplata duga) za apelanticu koja, kao malodobno lice sa invaliditetom I grupe zbog oštećenja organizma 100%, pokušava da ostvari svoja prava utvrđena rješenjem Centra za socijalni rad, pri čemu je predmetni postupak prema zakonu hitne prirode, tako da u okolnostima konkretnog slučaja dužina predmetnog postupka od sedam godina ne zadovoljava standarde prava na pravično suđenje.⁸²

U postupku pokrenutom zahtjevom za utvrđenje i isplatu određenih apelantovih novčanih potraživanja u vezi sa ostvarenom penzijom Ustavni sud je smatrao da je Vrhovni sud prilikom rješavanja zahtjeva za vanredno preispitivanje propustio da uzme u obzir okolnosti da je Vrhovni sud već odlučivao o istom sporu, te da je u konkretnom predmetu već donesena odluka Ustavnog suda kojom je utvrđeno kršenje apelantovog prava na suđenje u

80 Ustavni sud, Odluka broj AP 3209/17 od 17. jula 2019. godine

81 Ustavni sud, Odluka broj AP 579/12 od 27. novembra 2015. godine

82 Ustavni sud, Odluka broj AP 5660/18 od 17. decembra 2019. godine

„razumnom roku“ i da nije dao razumno opravdanje za tako dugo trajanje postupaka povodom zahtjeva za vanredno preispitivanje presuda Kantonalnog suda. Ovo pogotovo imajući u vidu da se radi o postupku od izuzetnog značaja za apelanta, koji, kako to proizlazi iz dostavljene apelacije, ima više od 72 godine starosti a za kojeg Ustavni sud nije mogao utvrditi da je na bilo koji način doprinio dužini postupka.⁸³

Tužiteljice su pokrenule parnični postupak radi naknade ratne štete nastale zbog gubitka bliske osobe, te da se, imajući u vidu da se radi o predmetu koji pokreće složena činjenična i pravna pitanja, može govoriti o nešto složenijem predmetu. Osim toga, budući da je jedna od tužiteljica starija i bolesna osoba, kao i da tužiteljice traže naknadu nematerijalne štete proistekle iz rata, Ustavni sud je smatrao da je postupak, iako prema zakonu nije hitan, značajan za tužiteljice.⁸⁴

U postupku utvrđivanja zajednički stečene imovine u braku Ustavni sud je posebno naglasio da je Opštinski sud prilikom postupanja morao imati u vidu okolnost na koju je apelantica podsjetila u apelaciji, a koje je morao biti svjestan i prvostepeni sud, a to je da se radi o starijoj i bolesnoj osobi, te da je predmet za nju izuzetno značajan, pa je Opštinski sud, s obzirom na to, morao biti posebno senzibilan u vezi sa predmetom.⁸⁵

U sporu povodom školovanja apelanta kao lica s posebnim potrebama Ustavni sud je istakao da se u konkretnom slučaju radi o predmetu koji se tiče ličnog statusa apelanta kao malodobnog lica, te, s tim u vezi, naglasio da je potrebna naročita marljivost nadležnih vlasti u svim predmetima koji se tiču ličnog statusa i svojstva. Pri tome Ustavni sud je, ocjenjujući činjenice konkretnog predmeta, naglasio da je za apelanta od izuzetne važnosti da se odluka o njegovom tužbenom zahtjevu donese što prije, u smislu otklanjanja neizvjesnosti da li su tuženi obavezni da mu omoguće upis u II razred započete škole, kao i daljnji nastavak redovnog školovanja. Ustavni sud je zaključio da postoji povreda prava na pravično suđenje u odnosu na pravo na donošenje odluke u „razumnom roku“ u situaciji kada prvostepena odluka nije donesena nakon jedne godine i devet mjeseci.⁸⁶

83 Ustavni sud, Odluka broj AP 4825/16 od 23. oktobra 2018. godine

84 Ustavni sud, Odluka broj AP 4682/15 od 3. marta 2016. godine

85 Ustavni sud, Odluka broj AP 2395/14 od 15. februara 2017. godine

86 Ustavni sud, Odluka broj AP 1859/11 od 13. juna 2012. godine

////////////////////////////////////
Postoje posebni kriteriji o tome koji se postupci moraju smatrati hitnim, a koji ne moraju nužno da odgovaraju zakonskom određenju karaktera tih postupaka, jer se u obzir moraju uzeti sve karakteristike pojedinog postupka.
////////////////////////////////////

7. KRITERIJI SLUČAJA

7.1. Složenost

Složenost svakog postupka, kao objektivna okolnost, svakako bitno utiče na trajanje postupka, ali nikada ne treba zaboraviti imperativ da zakonitost i efikasnost moraju ići zajedno.

Kao složenost postupka se uopšteno smatra složenost činjenica koje treba utvrditi, složenost pravnih pitanja o kojima treba odlučiti i složenost postupka u cjelini.

U postupku krivične istrage ne postoji kršenje prava na pravično suđenje iako je istraga u predmetnom krivičnom postupku trajala više od četiri godine, budući da se radilo o veoma obimnoj i složenoj istrazi kojom je bilo obuhvaćeno više lica, među kojima je bio i apelant, a uzimajući u obzir i prirodu krivičnog djela koje je u pitanju.⁸⁷

Dužini postupka, svakako, mogu doprinijeti i razlozi objektivne prirode: složenost i obimnost konkretnog postupka, brojnost optuženih, raseljenost i odsutnost optuženih, kao i činjenica da je oštećena nastanjena u drugoj državi, te brojnost svjedoka, kao i rat na prostoru bivše države. Tako je, i pored evidentnih propusta Kantonalnog suda da bez odgađanja postupa u konkretnom predmetu, Ustavni sud konstatovao da su navedeni razlozi, svakako, imali odlučujući uticaj na dužinu postupka.⁸⁸

U odluci u kojoj je razmatrao dužinu postupka od četiri godine i četiri mjeseca, prilikom ocjene složenosti predmeta, Ustavni sud je ustanovio da se radi o relativno jednostavnom predmetu, jer je krivični postupak protiv apelanta pokrenut podnošenjem optužnog prijedloga za koji je predviđeno zakonom da

87 Ustavni sud, Odluka broj AP 4340/10 od 15. januara 2014. godine

88 Ustavni sud, Odluka broj AP 626/04 od 18. maja 2005. godine

će se voditi po skraćenom postupku. Ustavni sud je utvrdio da postoji kršenje prava na donošenje odluke o krivičnoj optužbi u „razumnom roku“.⁸⁹

U jednom drugom predmetu Ustavni sud je utvrdio da se na osnovu dokumentacije dostavljene tom sudu ne može zaključiti da se u konkretnom slučaju radilo o krivičnom predmetu koji je pokretao složena pitanja kako činjenično, tako i pravno, jer dokazi na kojima je optužnica zasnovana predstavljaju iskaze svjedoka koji su prikupljeni u periodu od 10. aprila do 26. maja 2009. godine, dakle, neposredno nakon spornog događaja.⁹⁰

U jednom građanskom postupku pred redovnim sudom trebalo je utvrditi da li apelantici pripada pravo na naknadu nematerijalne štete zbog smrti bliskog srodnika, visinu te štete, kao i okolnosti da li su tuženi dužni da nadoknade tu štetu. Ustavni sud je zaključio da se radi o složenom sudskom postupku.⁹¹

Postupak za utvrđivanje očitstva u kojem je bilo potrebno utvrditi činjenično stanje, izvršiti ekshumaciju posmrtnih ostataka lica i analizu potrebnog materijala - vještačenje vještaka smatra se složenim postupkom.⁹²

Postupak vođen zbog sticanja bez osnova Ustavni sud, s obzirom na činjenice koje je trebalo utvrditi i dokaze koje je trebalo provesti, ocijenio je kao relativno složen predmet.⁹³

Da se radi o relativno složenom postupku, Ustavni sud je na osnovu uvida u cijeli spis ocijenio i u predmetu u kojem se radilo o parničnom postupku u kome se odlučivalo o diobi posjeda nekretnina.⁹⁴

U jednom vanparničnom postupku u konkretnom slučaju radilo se o postupku koji je apelant pokrenuo radi uređenja međa u okviru kojeg je bilo potrebno izvršiti uvid u relevantne dokumente, izvršiti uviđaj na licu mjesta, kao i potrebna vještačenja. Stoga je Ustavni sud smatrao da se u konkretnom slučaju radilo o složenijem predmetu.⁹⁵

89 Ustavni sud, Odluka broj AP 1123/08 od 11. januara 2011. godine

90 Ustavni sud, Odluka broj AP 3059/14 od 15. juna 2017. godine

91 Ustavni sud, Odluka broj AP 4609/16 od 11. septembra 2018. godine

92 Ustavni sud, Odluka broj AP 1539/05 od 16. januara 2006. godine

93 Ustavni sud, Odluka broj AP 1266/14 od 17. marta 2015. godine

94 Ustavni sud, Odluka broj AP 933/15 od 15. septembra 2016. godine

95 Ustavni sud, Odluka broj AP 2443/17 od 19. juna 2018. godine

Postupak izvršenja koji se provodi na nekretnini a koji pretpostavlja provođenje niza izvršnih radnji (pljenidba, procjena - vještačenje, prodaja, dosuda, namirenje) je relativno složen predmet.⁹⁶

Relativno složenim postupcima Ustavni sud je ocijenio i sljedeće postupke: postupak radi utvrđivanja prava suvlasništva na nekretninama⁹⁷, postupak radi utvrđenja troškova u vezi sa izgradnjom kuće.⁹⁸

S druge strane, Ustavni sud je ocijenio da sljedeći postupci nisu naročito složeni: postupak isplate duga⁹⁹, spor koji se odnosi na isplatu autorske naknade¹⁰⁰, parnični postupak za uspostavljanje radnopravnog statusa u kojem je bilo potrebno utvrditi činjenično stanje koje se nije u cijelosti moglo utvrditi iz javnih isprava predloženih sudovima bez analize vještaka finansijske struke¹⁰¹, smetanje posjeda¹⁰², postupak ostvarivanja prava na otpremninu i isplatu otpremnine zbog nezakonitog prestanka radnog odnosa.¹⁰³

Uopšteno se kao složenost postupka smatra složenost činjenica koje treba utvrditi, složenost pravnih pitanja o kojima treba odlučiti i složenost postupka u cjelini.

7.2. Značaj za stranke u postupku

Postupak u kojem se odlučivalo o apelantovom tužbenom zahtjevu da se vrati na posao i da mu se isplati plata, te ostvare i ostala prava iz radnog odnosa predstavlja postupak koji je izuzetno važan za apelanta zbog čega se treba što hitnije riješiti.¹⁰⁴

U ocjeni dužine građanskog postupka naknade materijalne štete i naknade in vidu izgubljene dobiti Ustavni sud je utvrdio da se radi o predmetu izuzetno

96 Ustavni sud, Odluka broj AP 2621/07 od 2. decembra 2009. godine

97 Ustavni sud, Odluka broj AP 129/02 od 30. juna 2004. godine

98 Ustavni sud, Odluka broj AP 138/03 od 27. oktobra 2004. godine

99 Ustavni sud, Odluka broj AP 4711/13 od 6. novembra 2014. godine

100 Ustavni sud, Odluka broj AP 519/04 od 22. jula 2005. godine,

101 Ustavni sud, Odluka broj AP 1149/05 od 12. aprila 2006. godine

102 Ustavni sud, Odluka broj AP 148/05 od 29. septembra 2006. godine

103 Ustavni sud, Odluka broj AP 3570/08 od 15. jula 2011. godine

104 Ustavni sud, Odluka broj AP 3007/07 od 14. aprila 2010. godine

važnom za apelanta kada tužbeni zahtjev glasi na potraživanje značajnog novčanog iznosa.¹⁰⁵

Ustavni sud, razmatrajući dužinu upravnog postupka ostvarivanja prava na porodičnu penziju, konstatovao je da se radi o postupku koji je od velikog značaja za apelanticu, koja svojim ponašanjem nije uticala na dužinu trajanja postupka, te koja je tražila hitnije postupanje u predmetu. Imajući u vidu navedeno, kao i činjenicu da predmetni upravni spor u postupku ostvarivanja prava na porodičnu penziju traje duže od dvije godine i da još nije okončan, niti je izvjesno kada će to biti, Ustavnom sudu je bilo dovoljno da zaključi da nema valjanog opravdanja za to što postupak traje toliko dugo u navedenom predmetu.¹⁰⁶

Ocjenjujući značaj postupka u kojem je pokrenuto pitanje kršenja zabrane diskriminacije, Ustavni sud je zapazio da se u konkretnom slučaju radi o predmetu koji ima veliki značaj za apelanta s obzirom na to da se on odnosi na pitanje utvrđivanja da li su tuženi apelanta podvrgnuli diskriminaciji i da li je bilo kršenja prava na jednako postupanje u obrazovanju, jer je konačnom presudom Vrhovnog suda odbijen apelantov zahtjev.¹⁰⁷

U ocjeni dužine krivičnog postupka Ustavni sud je naglasio da je apelantu na ime povrata po osnovu uplaćenih indirektnih poreza blokiran iznos od 982.057,00 KM do okončanja krivične istrage. Prema mišljenju Ustavnog suda, radi se o velikom novčanom iznosu koji je značajan za apelanta, te da je nesporno da se u konkretnom slučaju radi o stvari koja je značajna za apelanta.¹⁰⁸

U slučaju koji se odnosi na dužinu istrage Ustavni sud nije mogao zaključiti da je apelant svojim ponašanjem na bilo koji način doprinomio dužini istražnog postupka. Najzad, nesporno je da se u konkretnom slučaju radi o stvari koja je značajna za apelanta. Naime, apelant je naveo da trpi njegov poslovni ugled, odnosno da cijeli postupak utiče na njegov ugled. Iako Ustavni sud primjećuje da apelant nema bilo kakvih konkretnih ograničenja (sve mjere zabrane apelantu su ukinute), nesporno je da sama činjenica da se vodi postupak psihički utiče na lice protiv kojeg se vodi postupak, ali i na njegovu reputaciju u poslovnom svijetu koja je „generalno“ opterećena „optužbom“. Stoga je

105 Ustavni sud, Odluka broj AP 3013/06 od 29. aprila 2009. godine

106 Ustavni sud, odluke br. AP 4417/18 od 11. oktobra 2018. godine i AP 2342/18 od 5. jula 2018. godine

107 Ustavni sud, Odluka broj AP 3401/17 od 11. juna 2019. godine

108 Ustavni sud, Odluka broj AP 3914/13 od 17. marta 2015. godine

opravdana apelantova težnja da neizvjesnost u kojoj se nalazi – obustava istrage ili eventualno podizanje optužbe i dalji tok postupka - bude što prije otklonjena. Na drugoj strani, obaveza suda i tužilaštva, kao i svih drugih koji učestvuju u postupku jeste da osiguraju pravilno administriranje pravde, prije svega pravilan i fer-postupak koji pruža garancije da niko nevin neće biti osuđen. Pri tome organi koji učestvuju u postupku moraju zaštititi i opšti interes, da počinitelj krivičnog djela bude izveden pred sud i kažnjen kad za to postoje uslovi propisani zakonom.¹⁰⁹

7.3. Ponašanje stranaka u postupku

Ustavni sud u nizu svojih odluka kritički je cijenio ponašanje apelanata, kao stranaka u postupku, sa aspekta standarda utvrđenih u praksi Evropskog suda i Ustavnog suda. Prema tim standardima, od stranke u postupku, koja pretenduje da ostvari pravo na zaštitu suđenja u „razumnom roku“, zahtijeva se da pokaže marljivost u poštivanju i izvršavanju proceduralnih zahtjeva koji su relevantni, da se uzdrži od bilo kakvih taktika odgađanja, kao i da iskoristi mogućnosti koje su joj pružene relevantnim propisima za okončanje postupka.

U predmetu koji se odnosi na dužinu trajanja parničnog postupka zbog isplate autorske naknade Ustavni sud je utvrdio da je postupak trajao 16 godina i pet mjeseci, od čega 10 godina i četiri mjeseca se ubrajaju u relevantni period nakon stupanja na snagu Ustava Bosne i Hercegovine. Međutim, kršenje prava na pravično suđenje u „razumnom roku“ nije utvrđeno, jer se odgovornost za nedonošenje meritorne odluke u relevantnom periodu pretežno mogla pripisati apelantu, koji nije uredio tužbu, prošle su više od četiri godine dok apelant nije podnio prijedlog za nastavak postupka, a u međuvremenu je obavijestio sud da pokušava postići nagodbu sa tuženom stranom.¹¹⁰

Povrede prava na pravično suđenje u „razumnom roku“ nema kada je apelantica svojim ponašanjem najvećim dijelom doprinijela da postupak traje veoma dugo. Naime, tokom tri godine trajanja postupka apelantica je insistirala da se provode dokazi vještačenjem vještaka finansijske struke radi konačnog i potpunog preciziranja visine tužbenog zahtjeva, a kada je sud u više navrata udovoljavao njenom zahtjevu (donošenjem rješenja kojim je odredio vještaka, prihvatanjem dopune vještačenja i, konačno, angažovanjem novog vještaka), apelantica nije izvršavala svoje obaveze, najprije tako što nije uplatila troškove vještačenja, kako bi se ono moglo obaviti u ostavljenom roku, a zatim i tako što

109 Ustavni sud, Odluka broj AP 523/19 od 11. juna 2019. godine

110 Ustavni sud, Odluka broj AP 519/04 od 22. jula 2005. godine

je taj prijedlog povukla bez obrazloženja, pa ga nakon nekog vremena ponovo iznijela.¹¹¹

Povreda prava na suđenje u „razumnom roku“ ne postoji u situaciji kada je na apelantov zahtjev određen prekid postupka, koji je trajao približno 11 godina, te kada postoji značajan apelantov doprinos dužini parničnog postupka, jer je u nastavku postupka Općinski sud odmah po prijemu apelantovog prijedloga zakazao pripremno ročište. Međutim, ročište je odgođeno u nekoliko navrata zbog toga što apelant nije obavijestio Opštinski sud o opozivu punomoći za punomoćnika, zatim, zbog činjenice da je adresa drugotužioca bila nepoznata, te zbog otkaza punomoći punomoćnika tužene, što se može smatrati objektivnim razlozima.¹¹²

U ocjeni postupka koji je vođen pred redovnim sudovima radi zaštite od klevete Ustavni sud je zaključio da, i pored evidentne neažurnosti sudova koji su doprinijeli odugovlačenju postupka, apelantov propust da podnese urednu tužbu, odnosno da tužbu potpuno uredi po rješenju suda, u dovoljnoj mjeri opravdava dužinu trajanja predmetnog postupka.¹¹³

Prema mišljenju Ustavnog suda, rok od više od pet godina u kojem nije okončan parnični postupak koji se vodi pred Vrhovnim sudom povodom revizije nije prešao granice „razumnog roka“ u smislu člana 6. stav 1. Evropske konvencije, posebno imajući u vidu da je i apelantičin punomoćnik svojim ponašanjem, odnosno odgađanjem pripremnog ročišta u periodu dužem od godinu dana, doprinio dužini postupka.¹¹⁴

Apelanti su imali značajan uticaj na dužinu parničnog postupka kako nepristupanjem velikom broju ročišta, tako i zahtjevima upućenim sudu da se ročišta otkazu, kao i odgađanjem ročišta zbog njihovih zahtjeva za pribavljanje različite dokumentacije koju su smatrali relevantnom za predmetni postupak. Evidentno je da su apelanti imali lošu komunikaciju sa svojim punomoćnikom, jer je jedan od zahtjeva bio zahtjev punomoćnika da se odgodi rasprava na duži period, kako bi stupio u kontakt sa apelantima. Da su se problemi sa punomoćnikom nastavili i nakon podnošenja apelacije, proizlazi iz činjenice da su apelanti obavijestili Ustavni sud da je njihov zastupnik pred Ustavnim sudom advokat koji ih je zastupao u postupku pred redovnim sudom, nakon

111 Ustavni sud, Odluka broj AP 1098/05 od 13. juna 2006. godine

112 Ustavni sud, Odluka broj AP 1362/13 od 6. novembra 2014. godine

113 Ustavni sud, Odluka broj AP 2240/05 od 9. novembra 2006. godine

114 Ustavni sud, Odluka broj AP 4762/13 od 10. februara 2015. godine

čega je advokat obavijestio Ustavni sud da on nije njihov zastupnik. Nakon što je predmet sa Kantonalnog suda vraćen Opštinskom sudu na ponovno suđenje, dva ročišta su odgođena na zahtjev apelanata, a na trećem je predložen prekid postupka. I na ovaj način su sami apelanti uticali na to da postupak duže traje, a nisu podnijeli zahtjev za ponovno pokretanje prekinutog postupka.¹¹⁵

Od stranke u postupku koja pretenduje da ostvari pravo na zaštitu suđenja u „razumnom roku“ zahtijeva se da pokaže marljivost u poštivanju i izvršavanju proceduralnih zahtjeva koji su relevantni, da se uzdrži od bilo kakvih taktika odgađanja, kao i da iskoristi mogućnosti koje su joj pružene relevantnim propisima.

7.4. Ponašanje javne vlasti (sudovi i drugi organi)

7.4.1. Period neaktivnosti

Sudovi i drugi organi moraju preduzeti sve mjere i radnje određene propisima, kako bi postupak koji vode bio okončan u „razumnom roku“.

Odgovornost zbog nedonošenja odluke u „razumnom roku“ je na redovnom sudu u situaciji kada u parničnom postupku radi naknade materijalne i nematerijalne štete u periodu od četiri godine i sedam mjeseci redovni sud nije održao niti jedno ročište.¹¹⁶

Uopšteni argumenti prvostepenog suda o uticaju na dužinu predmetnog postupka, reforma pravosuđa i veliki broj predmeta primljenih u tom sudu ne mogu se prihvatiti kao opravdanje za potpunu neaktivnost suda povodom apelantove tužbe, koja je trajala tri godine i šest mjeseci, a kasnije je postupak i dodatno odugovlačen.¹¹⁷

Apelantovo pravo na donošenje meritorne odluke u „razumnom roku“ je povrijedio Osnovni sud s obzirom na to da je odlukom Ustavnog suda predmet vraćen Osnovnom sudu na hitan ponovan postupak, te da ovaj sud u roku od

115 Ustavni sud, Odluka broj AP 2229/06 od 17. aprila 2008. godine

116 Ustavni sud, Odluka broj AP 1319/08 od 29. juna 2010. godine

117 Ustavni sud, Odluka broj AP 938/04 od 17. novembra 2005. godine

skoro dvije godine nije održao niti jedno ročište, niti je donio meritornu odluku u navedenom predmetu, a cjelokupan postupak je trajao duže od sedam godina.¹¹⁸

Povreda prava na suđenje u „razumnom roku“, kao jednom od elemenata prava na pravično suđenje, postoji kada Opštinski sud, nakon što je ukinuto rješenje o dosudi i predmet vraćen na ponovno suđenje, u periodu od dvije godine i devet mjeseci nije preduzeo niti jednu procesnu radnju radi okončanja predmetnog postupka.¹¹⁹

U vezi s ponašanjem redovnog suda, Ustavni sud je konstatovao da su ročišta koja su zakazana odgađana zbog nedostatka procesnih uslova za otvaranje glavnog pretresa (zbog nedolaska nekog od optuženih lica ili njihovih branilaca, zbog opravdanih zahtjeva pojedinih branilaca optuženih). S druge strane, Ustavni sud zapaža da za period od 2003. do 2005. godine, period od 2006. do 2008. godine i period od 25. februara 2010. godine do 11. septembra 2012. godine nema dokaza da su zakazivana ročišta u predmetnom postupku. U odgovoru na apelaciju Kantonalni sud je naveo da se u konkretnom slučaju radi o složenom predmetu sa velikim brojem optuženih lica, tako da neodazivanje nekog od optuženih ili njihovih branilaca dovodi do odgađanja pretresa. Imajući u vidu neaktivnost Kantonalnog suda u periodu od više od pet godina, kao i činjenicu da predmetni postupak traje 10 godina i 10 mjeseci, Ustavni sud je zaključio da je upravo postupanje Kantonalnog suda u pretežnoj mjeri uticalo na ukupnu dužinu postupka. Stoga, Ustavni sud smatra da se odgovornost za nedonošenje odluke u „razumnom roku“ u pretežnom dijelu može staviti na teret Kantonalnom sudu.¹²⁰

Organizovanje rada s ciljem smanjenja zaostataka u radu, na način da se predmeti rješavaju prema starosti inicijalnog akta, predstavlja mjeru čiji je cilj izvršenje pozitivne obaveze javne vlasti da omogući donošenje odluke u „razumnom roku“. Ali, u okolnostima konkretnog slučaja evidentno je da te mjere nisu bile djelotvorne, jer je njihov rezultat bila potpuna neaktivnost Opštinskog suda u periodu od podnošenja prijedloga za izvršenje, pa do donošenja rješenja kojima su dozvoljena izvršenja, odnosno u periodu od četiri godine i dva mjeseca i periodu od dvije godine i četiri mjeseca. Ustavni sud je zaključio da je, uprkos preduzetim generalnim mjerama za otklanjanje zaostataka u radu, nepostupanje Opštinskog suda u pretežnoj mjeri uticalo na ukupnu dužinu predmetnog postupka.¹²¹

118 Ustavni sud, Odluka broj AP 1101/04 od 13. oktobra 2005. godine

119 Ustavni sud, Odluka broj AP 2621/07 od 2. decembra 2009. godine

120 Ustavni sud, Odluka broj AP 1948/11 od 12. juna 2013. godine

121 Ustavni sud, Odluka broj AP 929/14 od 13. januara 2015. godine

7.4.2. Odgađanje ročišta/pretrisa/rasprava

Opštinski sud u predmetnom parničnom postupku zakazivao je ročišta koja su stalno odgađana, zato što nisu bile ispunjene procesne pretpostavke za održavanje rasprave, tj. zato što nisu bile dostavljene tačne adrese tuženih ili njihovih nasljednika. Opštinski sud je više puta morao pozvati apelanta da uredi tužbu, odnosno da dostavi potrebne podatke o tuženim i njihove tačne adrese. Zbog navedenih razloga, Opštinski sud je odgađao rasprave na neodređeno vrijeme dok apelant ne obezbijedi tražene podatke.

Pored toga, postupak je bio prekinut zbog smrti tuženog, koji nije imao punomoćnika, a prekid je trajao 18 mjeseci. Vremenski intervali između pojedinih ročišta su trajali duže od jedne godine za šta je kao razloge Opštinski sud naveo svoju preopterećenost drugim predmetima. Ustavni sud smatra da je vođenjem postupka na ovaj način, prekidima postupka zbog nepostojanja punomoćnika za jednog tuženog, odgađanjem rasprava na neodređeno vrijeme zbog dostavljanja adresa za neke tužene i dugim vremenskim intervalima između zakazanih ročišta, a da pri tome raspravljane nikad nije ni započeto, Opštinski sud pretežno doprinio ukupnoj dužini konkretnog postupka.¹²²

Postupak pred Opštinskim sudom je ukupno trajao oko dvije godine i dva mjeseca, a drugostepena presuda (računajući od dana donošenja prvostepene presude) je donesena nakon duže od jedne godine. Ustavni sud smatra da, imajući u vidu dužinu trajanja postupka u cjelini, kao i objektivne okolnosti za odgađanje triju ročišta pred prvostepenim sudom (nedostavljanje nalaza i mišljenja vještaka), a posebno činjenicu da su u periodu od oko tri godine i tri mjeseca redovni sudovi donijeli dvije meritorne odluke, ništa ne ukazuje na to da su redovni sudovi bezrazložno odugovlačili predmetni postupak.¹²³

Opštinski sud u početnoj fazi postupka iskazao je aktivnost. Međutim, u daljnjem periodu Opštinski sud nije iskazao adekvatnu ažurnost u vođenju vanparničnog postupka (odgađanjem ročišta na neodređeno vrijeme u više navrata, kao i neodržavanjem zakazanog ročišta na određeni datum), što je, između ostalog, rezultiralo potpunom pasivnošću tog suda u određenim periodima, kao i kasnijim odugovlačenjima i neblagovremenom preduzimanju procesnih radnji (određivanjem da se dokazi izvode vještačenjima) sve do donošenja prvostepenog rješenja. Stoga je, prema ocjeni Ustavnog suda, Opštinski sud takvim neefektivnim rukovođenjem

122 Ustavni sud, Odluka broj AP 2661/06 od 18. decembra 2008. godine

123 Ustavni sud, Odluka broj AP 2172/17 od 24. aprila 2019. godine

postupkom, zapravo, ključno uticao da je postupak trajao tako dugo pred tim sudom (skoro sedam godina).¹²⁴

Ustavni sud je konstatovao da se u konkretnom slučaju radi o postupku izmjene visine naknade na ime izdržavanja, koji zahtijeva hitnost u rješavanju radi zaštite interesa djeteta. Ustavni sud je utvrdio da je Opštinski sud preduzimao određene procesne radnje, ali da je pri tome činio propuste procesne prirode (dostavljanje pismena nenadležnoj službi za socijalnu zaštitu, neiskazivanje dostavljanja na ročištu, neuredno dostavljanje pismena parničnim strankama, što su bili neki od razloga za odgađanje ročišta), što se, svakako, odrazilo na dužinu trajanja postupka.

Pri tome Ustavni sud je zapazio da je tokom postupka dolazilo do promjene postupajućih sudija, što je, također, uticalo na odgađanje ročišta i samim tim na dužinu predmetnog postupka, čije posljedice, svakako, ne mogu snositi stranke, konkretno mlđb. apelantica. Uz navedeno, Ustavni sud je posebno naglasio da je prilikom odlučjenja imao u vidu da se u konkretnom slučaju radi o hitnom predmetu, koji nije bio složen, čije je hitno rješavanje bilo u interesu mlđb. djeteta o čemu je Opštinski sud posebno morao voditi računa i prema zakonu.¹²⁵

7.4.3. Prosljeđivanje višem sudu/organu

Opštinskom sudu je bilo potrebno duže od šest godina da bi apelantov predmet dostavio nadležnom sudu na postupanje povodom podnesene žalbe, pa je Ustavni sud zaključio da je u konkretnom slučaju (parničnom postupku radi isplate duga) povrijeđeno pravo na pravično suđenje zbog nedonošenja odluke u „razumnom roku“.¹²⁶

Nepostupanje u „razumnom roku“, svakako, postoji kada je Opštinski sud nakon više od pet godina i devet mjeseci dostavio spis predmeta Kantonalnom sudu na rješavanje povodom žalbe.¹²⁷

Nakon što je Opštinski sud 28. juna 2002. godine donio rješenje da se tužba u ovoj pravnoj stvari (utvrđivanje očitstva) smatra povučenom, jer apelant nije ispravio tužbu, odnosno nije dostavio sudu adresu tuženog, a pošto je apelant

124 Ustavni sud, Odluka broj AP 4425/10 od 22. oktobra 2013. godine

125 Ustavni sud, Odluka broj AP 1770/12 od 17. marta 2015. godine

126 Ustavni sud, Odluka broj AP 770/13 od 20. aprila 2016. godine

127 Ustavni sud, Odluka broj AP 3231/12 od 23. decembra 2013. godine

uložio žalbu na ovo rješenje, Opštinski sud je dostavio predmet Kantonalnom sudu tek 12. marta 2004. godine, dakle, nakon što je protekao period od godinu i po dana.¹²⁸

U građanskom postupku utvrđivanja stvarne nadležnosti za postupanje povodom tužbe radi isplate devizne štednje, propuštajući da postupi po službenoj dužnosti bez odgađanja i da predmet ustupi nadležnoj agenciji, Opštinski sud je nepotrebno izazvao sukob nadležnosti, čija je posljedica bila činjenica da je predmet apelanata četiri godine i osam mjeseci prosljeđivan raznim sudskim instancama u Bosni i Hercegovini, koje su se nepotrebno upuštale u ocjenu nadležnosti za postupanje povodom tužbe apelanata. Evidentno je da se to odugovlačenje postupka u pretežnom dijelu može pripisati Opštinskom sudu koji je pokretao postupke za rješavanje sukoba nadležnosti umjesto da, u skladu sa postojećom zakonskom regulativom, predmet proslijedi nadležnoj agenciji.¹²⁹

Opštinskom sudu je trebalo više od 11 godina da proslijedi tužbu tuženoj na odgovor, a zatim i da zakaže pripremno ročište, te da nakon toga donese prvostepenu presudu. Ustavni sud je naglasio da je poslije toga prvostepena presuda ukidana dva puta i da je predmet vraćan na ponovni postupak prvostepenom sudu, odnosno da je nakon prvobitno donesene presude predmetni postupak trajao još više od sedam godina iako je donošenjem Zakona o izmirenju obaveza po osnovu računa stare devizne štednje, tj. njegovim stupanjem na snagu 15. aprila 2006. godine, predmet prestao da bude u sudskoj nadležnosti i da je redovni sud trebalo da ga proslijedi po službenoj dužnosti nadležnoj agenciji za verifikaciju i isplatu po osnovu računa stare devizne štednje. Ustavni sud je istakao da Opštinski sud (pa ni Kantonalni sud iako je na to upozoravao u svojim rješenjima) to nije učinio, nego je 2013. godine nastavio predmetni postupak i donio rješenje kojim je odbačena apelantova tužba, jer ne spada u sudsku nadležnost. Zbog svega navedenog, Ustavni sud smatra da u konkretnoj situaciji isključivu odgovornost za ovako dugo trajanje predmetnog postupka snose redovni sudovi.¹³⁰

7.4.4. Vraćanje predmeta na ponovni postupak

Ponovljeno vraćanje predmeta, nakon odluke o pravnom lijeku, od višeg suda nižem sudu može voditi kršenju prava na donošenje odluke u „razumnom roku“ bez obzira na ukupno trajanje postupka.

128 Ustavni sud, Odluka broj AP 103/08 od 17. septembra 2009. godine

129 Ustavni sud, Odluka broj AP 3093/08 od 12. oktobra 2011. godine

130 Ustavni sud, Odluka broj AP 1829/14 od 7. marta 2017. godine

Drugostepeni organ je pet puta poništavao prvostepene odluke i vraćao ih na ponovni postupak, a Kantonalni sud je dva puta poništavao i drugostepenu i prvostepenu odluku i vraćao predmet prvostepenom organu na ponovni postupak i odlučivanje. Stav Evropskog suda i Ustavnog suda je da stalno vraćanje predmeta od višeg ka nižem sudu ili organu ne predstavlja uvijek najbolji način da pojedinci realizuju svoja prava. Za pravni sistem je od fundamentalne važnosti da se vodi postupak u okviru razumnog vremena, jer svako nepotrebno odugovlačenje, kao i vraćanje predmeta od višeg ka nižem sudu često dovodi do, de facto, lišavanja pojedinca njegovih prava, gubitka djelotvornosti i povjerenja u pravni sistem. Ustavni sud je zaključio da pretežnu odgovornost za dužinu postupka koji traje oko 12 godina i dva mjeseca u konkretnom slučaju snose upravni organi koji nisu vodili postupak na način kako je propisano zakonom, odnosno da su počinili propuste koji su prouzrokovali poništavanje njihovih odluka i vraćanje predmeta na ponovni postupak, čime su u pretežnom dijelu doprinijeli prekomjernoj dužini postupka.¹³¹

Ocjenjujući ponašanje nadležnih sudova, Ustavni sud je istakao da je nesporno da su i Kantonalni sud i Vrhovni sud provodili veliki broj procesnih radnji i da su donosili odluke u apelantovom predmetu. U tom smislu Ustavni sud je konstatovao da iz stanja spisa predmeta proizlazi da je u predmetnoj krivičnoj stvari, u ponovnom postupku do donošenja ove odluke, Kantonalni sud donio četiri presude, te da je prve tri presude Vrhovni sud ukinuo i predmet vratio na ponovni postupak. Ustavni sud je zapazio i da iz rješenja Vrhovnog suda proizlazi da je taj sud ukidao presude Kantonalnog suda, jer je, između ostalog, zaključio da je Kantonalni sud u tri navrata propustio da izvrši kritičku analizu izvedenih dokaza i njihovu ocjenu kako pojedinačno, tako i u međusobnoj vezi. U vezi s tim, Ustavni sud napominje da, iako nije u položaju da analizira pravni kvalitet odluka Kantonalnog suda, s obzirom na učestalo određivanje da se vrati predmet na ponovljeni postupak zbog propusta koje je počinio Kantonalni sud, ponavljanje takvih naloga unutar jednog postupka može ukazati na ozbiljan nedostatak u sudskom sistemu.¹³²

Kršenje prava na suđenje u „razumnom roku“ postoji kada se postupak u radnom sporu tri puta vraćao u prvostepenu fazu nakon što je odlukama drugostepenog suda ukidana prvostepena presuda i predmet vraćen na ponovno odlučivanje.¹³³

131 Ustavni sud, Odluka broj AP 2419/18 od 5. jula 2018. godine

132 Ustavni sud, Odluka broj AP 6162/18 od 25. juna 2019. godine

133 Ustavni sud, Odluka broj AP 385/12 od 26. februara 2015. godine

Ustavni sud je istakao da činjenice da je predmet u relevantnom periodu dva puta vraćan prvostepenom organu na ponovno odlučivanje, i to zbog suštinski istog razloga, da je postupak trajao šest godina i pet mjeseci, kao i da apelanti nisu ničim doprinijeli dužini trajanja postupka vode zaključku da u ovom postupku nije poštovano pravo na donošenje odluke u „razumnom roku“.¹³⁴

Ustavni sud je istakao da je postupak naknade štete trajao ukupno deset godina. Također, Ustavni sud je naglasio da se nije radilo o hitnom postupku, niti o naročito složenom predmetu a da iz raspoloživih dokumenata nije proizlazilo da je apelant na bilo koji način doprinio dužini trajanja postupka. U relevantnom periodu doneseno je ukupno sedam odluka (meritornih i procesnih), što, prema mišljenju Ustavnog suda, upućuje na zaključak da redovni sudovi nisu bili pasivni, ali da je ukidanje Kantonalnog suda prvostepenih presuda u dva navrata i vraćanje predmeta na ponovni postupak ključni razlog što je postupak trajao prekomjerno dugo.¹³⁵

////////////////////////////////////
*Ponovljeno vraćanje predmeta, nakon odluke o
pravnom lijeku, od višeg suda nižem sudu može voditi
kršenju prava na donošenje odluke u „razumnom
roku“ bez obzira na ukupno trajanje postupka.*
////////////////////////////////////

7.4.5. Neadekvatna organizacija pravosuđa

I pored činjenice da apelanti u određenoj mjeri mogu pridonijeti produženju trajanja postupka u cjelini, sud čiji je zadatak da djelotvorno kontrolira postupak ima presudnu i najvažniju ulogu. Redovni sudovi moraju da djelotvorno kontroliraju postupak, jer odlučuju o tome kako voditi postupak, kako izvesti dokaze i kako ocijeniti djelovanje i propuste stranaka pri čemu moraju voditi računa o svim standardima prava na pravično suđenje.¹³⁶

Preopterećenost sudstva se uopšteno ne može prihvatiti kao opravdanje za prekomjernu dužinu postupka, budući da su države ugovornice dužne da organizuju administriranje pravde tako da razni sudovi ispunjavaju zahtjeve člana 6. Evropske konvencije.¹³⁷

134 Ustavni sud, Odluka broj AP 1376/06 od 17. novembra 2008. godine

135 Ustavni sud, Odluka broj AP 3500/15 od 6. decembra 2017. godine

136 Ustavni sud, Odluka broj AP 2531/06 od 26. februara 2009. godine

137 Ustavni sud, Odluka broj AP 1097/04 od 17. novembra 2005. godine

U odluci u kojoj je razmatrao dužinu sudskog postupka Ustavni sud je istakao da propusti u organizaciji pravnog i sudskog sistema države, u konkretnom slučaju entiteta, koji ugrožavaju zaštitu individualnih prava, ne mogu se pripisati pojedincu, niti posljedice tih propusta može snositi pojedinac.¹³⁸

U jednoj od odluka Ustavni sud je utvrdio da su razlozi koji su uticali na dužinu trajanja postupka bili privremeni i da su otklonjeni ne samo popunjavanjem upražnjenih sudijskih radnih mjesta nego i realizacijom sačinjenog plana i programa mjera za rješavanje predmeta koji su primljeni u sud tokom ranijih godina.¹³⁹

U drugoj odluci Ustavni sud je istakao da, imajući u vidu okolnosti konkretnog slučaja (postupak radi isplate duga), preopterećenost suda velikim brojem predmeta i nedostatak odgovarajućeg broja sudija ne mogu se smatrati vanrednom okolnošću, nego sistemskim problemom koji stvara pozitivnu obavezu javne vlasti da taj problem adekvatno riješi. Ustavni sud je naglasio da je Kantonalni sud donošenjem Programa rješavanja starih predmeta preduzeo određene korake na organizovanju svog rada. Međutim, rezultat takve organizacije bilo je nepostupanje povodom žalbe tužene u periodu od skoro četiri godine, budući da apelantičin predmet nije uvršten u navedeni program. Ustavni sud je smatrao da navedene mjere nisu bile efikasne, jer nisu dovele do otklanjanja zaostatka u radu s obzirom na to da konkretni zastoј nije privremen, nego da predstavlja hronično preopterećenje suda. Imajući u vidu sve navedeno i naročito činjenicu da Kantonalni sud ni nakon skoro četiri godine još nije donio drugostepenu odluku povodom žalbe tužene u navedenom predmetu, zbog čega je i ovaj predmet postao „stari predmet“, a da, i pored toga, nije obuhvaćen navedenim programom, Ustavnom sudu je bilo dovoljno da zaključi da dužina postupka ne zadovoljava standarde iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije.¹⁴⁰

////////////////////////////////////
*Preopterećenost sudstva se uopšteno ne može
prihvatiti kao opravdanje za dužinu postupka,
budući da su države ugovornice dužne da organizuju
administriranje pravde tako da razni sudovi
ispunjavaju zahtjeve člana 6. Evropske konvencije.*
////////////////////////////////////

138 Ustavni sud, Odluka broj AP 1410/05 od 9. novembra 2006. godine

139 Ustavni sud, Odluka broj AP 2487/06 od 18. decembra 2008. godine

140 Ustavni sud, Odluka broj AP 4711/13 od 6. novembra 2014. godine

7.4.6. Promjene u zakonodavstvu u toku postupka (primjena stvarne i mjesne nadležnosti)

Kršnja standarda donošenja odluke u „razumnom roku“ iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije nema kada je na dužinu postupka uticao niz faktora poput reforme sudstva u Bosni i Hercegovini, zbog čega je izmijenjena stvarna nadležnost, zatim, činjenica da apelantica boravi na teritoriji druge države, zbog čega je komuniciranje vršeno uz posredovanje Ministarstva pravde, i opterećenost Privrednog odjeljenja Opštinskog suda predmetima. Osim toga, zbog izmjena Zakona o parničnom postupku, apelantica je morala ponovo da uredi svoju tužbu, što je, također, uticalo na dužinu postupka.¹⁴¹

U građanskom postupku u kojem se tužbeni zahtjev odnosi na utvrđivanje prava vlasništva, odnosno uređenje međe i, konačno, utvrđenje prava posjeda, određene okolnosti su objektivno uticale na dužinu postupka, kao što su ukidanje i ponovno osnivanje Opštinskog suda i, s tim u vezi, promjena mjesne nadležnosti, te promjena stvarne nadležnosti sudova, koji su ovu pravnu stvar rješavali prema pravilima parničnog i vanparničnog postupka. Međutim, ocjenjujući ponašanje redovnih sudova, te imajući u vidu da apelanti svojim ponašanjem nisu u značajnoj mjeri doprinijeli dužini postupka, Ustavni sud je smatrao da se dužina postupka koji traje 11 godina i koji još nije okončan može u većem dijelu pripisati Opštinskom sudu, koji nije postupao sa adekvatnom efikasnošću.¹⁴²

Prema stavu Ustavnog suda, ukoliko redovni sud ne donese odluku u meritumu u roku od pet godina, a da pri tome ne iznese bilo kakvo opravdanje, radi se o kršenju prava na pravično suđenje zbog nedonošenja odluke u „razumnom roku“ čak i u slučaju ako je postupak obustavljen u skladu sa naredbom Vlade. Naime, Ustavni sud je konstatovao da je odluka o prekidu postupka zasnovana na odluci Vlade da privremeno spriječi okončanje određenih postupaka. Takvo miješanje Vlade u sudske postupke koji su u toku samo po sebi postavlja ozbiljna pitanja u pogledu nezavisnosti sudova i pravičnosti sudskih postupaka, a u konkretnom predmetu djelovanje Vlade je bitno produžilo postupak pred Osnovnim sudom. Ustavni sud je prethodno, ispitujući dopustivost predmeta, ustanovio da se ne može smatrati da je apelantica imala ikakvih efikasnih pravnih lijekova da spriječi odgađanja do kojih je došlo.¹⁴³

141 Ustavni sud, Odluka broj AP 505/04 od 15. juna 2005. godine

142 Ustavni sud, Odluka broj AP 1645/12 od 22. oktobra 2013. godine

143 Ustavni sud, Odluka broj U 23/00 od 2. i 3. februara 2001. godine

7.4.7. Sistemski problem

Zbog činjenice da su mnogi od postupaka pred redovnim sudovima trajali više od 10 godina, Ustavni sud je, prepoznajući problem dužine trajanja postupka u Bosni i Hercegovini, u odluci koju je donio u 2010. godini¹⁴⁴ istakao da u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine pred redovnim sudovima nije osigurana zaštita u vezi s nerazumnom dužinom postupka. Imajući u vidu situaciju pred redovnim sudovima i dužinu postupka koja često prelazi granice „razumnog roka“, Ustavni sud je istakao u ovom predmetu da je odluku u navedenom predmetu potrebno dostaviti svim relevantnim vlastima na teritoriji Bosne i Hercegovine. S tim u vezi, Ustavni sud se pozvao na član II/6. Ustava Bosne i Hercegovine kojim je propisano da „Bosna i Hercegovina i svi sudovi, agencije, vladini organi i institucije kojima upravljaju entiteti, ili koji djeluju u okviru entiteta, podvrgnuti su, odnosno primjenjuju ljudska prava i osnovne slobode iz stava 2“. Odluka je dostavljena svim relevantnim vlastima na svim nivoima na teritoriji Bosne i Hercegovine radi preduzimanja odgovarajućih koraka u vezi sa zaštitom i osiguranjem efikasnog pravnog lijeka u pogledu nerazumne dužine postupka pred redovnim sudovima u nacionalnom sistemu Bosne i Hercegovine. Međutim, problem je ostao neriješen. U odluci iz 2016. godine¹⁴⁵ Ustavni sud je istakao „da su problemi koji se nalaze u osnovi kršenja prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije širokog opsega i kompleksne prirode. Oni, stoga, zahtijevaju implementaciju opsežnih i kompleksnih mjera, po mogućnosti zakonodavnog ili administrativnog karaktera, koje bi uključile različite organe kako na državnom, tako i na entitetskom, odnosno nivou Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine. U ovom pravcu Ustavni sud podsjeća da već cijelo desetljeće odluke Ustavnog suda kojima se utvrđuju drastična kršenja prava na donošenje odluke u ‘razumnom roku’ dostavlja i Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine. U vezi s tim, Ustavni sud smatra da, svakako, treba ocijeniti dosadašnje napore Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine, kao nezavisnog i samostalnog organa koji ima zadatak da osigura nezavisno, nepristrasno i profesionalno pravosuđe, te da unaprijedi efikasnost pravosuđa u Bosni i Hercegovini. Ipak, imajući u vidu njegova ovlaštenja i nadležnosti utvrđene Zakonom o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine [...], Ustavni sud smatra da je neophodno da Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine preduzme daljnje mjere kojima bi se otklonile manjkavosti sudskog sistema u Bosni i Hercegovini u pogledu poštivanja zahtjeva za razumni vremenski rok u okviru ustavnog prava na

144 Ustavni sud, Odluka broj AP 575/07 od 30. januara 2010. godine

145 Ustavni sud, Odluka broj AP 303/16 od 16. marta 2016. godine

pravično suđenje. Stoga je Ustavni sud odlučio da i ovu odluku dostavi Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine radi preduzimanja mjera iz njegove nadležnosti u skladu s ovom odlukom“.

Dvije godine nakon donošenja ove odluke Ustavni sud je u odluci iz maja 2018. godine¹⁴⁶ istakao da VSTV nije obavijestilo Ustavni sud o bilo kakvoj mjeri koju je u vezi s ovim pitanjem preduzelo. Dalje je istakao da se iz predmeta ove vrste vidi i ozbiljan problem nepoštivanja rokova za postupanje ili nepoštivanja drugih procesnih pravila koji su propisani zakonima koji bi, kad bi se dosljedno primjenjivali, nesumnjivo imali pozitivan uticaj na ukupnu dužinu postupka (npr. rokovi za dostavljanje tužbe na odgovor, ili zakazivanje pripremnog i glavnog ročišta, ili npr. praksa da se pripreмно ročište odgađa i po nekoliko puta iako za to nema uporišta u zakonima o parničnom postupku i sl.). Ustavni sud je naglasio da sve to ukazuje na propuste u efikasnom upravljanju postupkom, što je pitanje koje Ustavni sud ne može rješavati u okviru svoje apelacione nadležnosti. Ustavni sud je u ovoj odluci, i u nizu drugih koje je usvojio isti dan,¹⁴⁷ zaključio da je, uprkos mjerama koje se preduzimaju za rješavanje prekomjerne dužine sudskih postupaka, prekomjerno trajanje sudskih postupaka posljedica sistemskih nedostataka u organizovanju pravosuđa i efektivnom ostvarivanju nadležnosti raznih nivoa javne vlasti u ovoj oblasti zbog čega postoji sistemsko kršenje ovog prava pred redovnim sudovima. Ustavni sud je naložio da se preduzmu adekvatne mjere s ciljem izvršenja ovih odluka. Pored toga, Ustavni sud je zaključio da „zbog toga što nadležna javna vlast još nije pronašla adekvatan način da riješi ovaj očigledan problem na koji Ustavni sud godinama ukazuje, zatim, zbog ograničene ustavne mogućnosti Ustavnog suda da odredi konkretne mjere za ubrzanje u svakom konkretnom predmetu, ali i zbog stalnog povećanja broja apelacija koje se odnose na pitanje dugotrajnosti sudskih postupaka, djelotvornost apelacije, kao pravnog lijeka koji je povodom ovog pitanja jedini dostupan apelantima, ozbiljno je dovedena u pitanje u smislu stvarnog i efikasnog okončanja sudskih postupaka, kako bi se suštinski ispunili zahtjevi suđenja u ‘razumnom roku’. Imajući sve to u vidu, Ustavni sud smatra da postoji kršenje prava na djelotvoran pravni lijek iz člana 13. Evropske konvencije u vezi s pravom na suđenje u ‘razumnom roku’ iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije“.

Imajući u vidu ove odluke, Ustavni sud je u novembru 2018. godine usvojio „pilot“ odluku kojom je odbacio apelacije podnesene zbog nepoštivanja

146 Ustavni sud, Odluka broj AP 4101/15 od 10. maja 2017. godine

147 Ustavni sud, odluke br. AP 3283/16, AP 2908/16, AP 2341/15, AP 1724/16, AP 2907/16, AP 1680/16, AP 207/16, AP 2395/15, AP 1918/16, AP 1062/15, AP 1620/16

standarda donošenja odluke u „razumnom roku“ od redovnih sudova u postupcima koji su u toku, jer se radi o pitanju o kojem je Ustavni sud već odlučivao¹⁴⁸. U ovoj odluci Ustavni sud je naglasio da je i dalje suočen s izuzetno velikim brojem zahtjeva da ispituje nove konkretne istovrsne slučajeve. Istakao je da preduzete mjere još nisu dale pune efektivne rezultate, pogotovo što nije uspostavljen djelotvoran pravni lijek na koji je ukazao Ustavni sud u svojim odlukama, budući da apelaciona nadležnost Ustavnog suda predstavlja supsidijarnu zaštitu ljudskih prava u slučajevima kada se efektivno iscrpe sve druge mogućnosti predviđene odgovarajućim propisima. Ustavni sud je naglasio da ovakva situacija redovnim sudovima otežava efikasnu realizaciju donesenih planova i da generiše nove predmete pred Ustavnim sudom, te da ponovna pojava velikog broja sličnih predmeta pred Ustavnim sudom, nakon što su odlukama tog suda date indikacije u pogledu opštih mjera koje je potrebno preduzeti kako bi se izbjegle buduće povrede, uopšteno ukazuje na propust da se na domaćem nivou uspostavi djelotvoran pravni lijek. Kako je istakao Ustavni sud, na ovaj način se slabi sistem zaštite ljudskih prava uspostavljen apelacionom nadležnosti Ustavnog suda, jer se ovaj sud opterećuje prekomjernim brojem apelacija podnesenim zbog pitanja koje bi se moralo efikasno rješavati drugim odgovarajućim pravnim lijekom.

U konačnici, Ustavni sud je zaključio „da ne bi bilo svrsishodno da nastavi odlučivati u novim pojedinim predmetima ove vrste i nalogati redovnim sudovima da hitno postupaju u tim predmetima, jer bi to stvaralo obavezu sudovima da postupaju mimo navedenih planova rješavanja predmeta, generisalo nove postupke pred Ustavnim sudom i drugim sudovima, te uopšteno ne bi vodilo efektivnoj zaštiti ljudskih prava, odnosno otklanjanju posljedica njihovog kršenja.

Imajući u vidu sve navedeno, Ustavni sud je smatrao da je potrebno ostaviti dodatni rok od jedne godine svim navedenim subjektima za potpuno i efektivno izvršenje mjera sistemskog karaktera koje se preduzimaju i koje je još potrebno preduzeti. Do isteka ovog roka Ustavni sud neće pojedinačno odlučivati o apelacijama koje pokreću pitanje dugotrajnosti sudskih postupaka koji su u toku u Bosni i Hercegovini“.

////////////////////////////////////
*Prema zaključku Ustavnog suda, u Bosni
i Hercegovini postoji sistemski problem
zbog kašnjenja u sudskim postupcima.*
////////////////////////////////////

148 Ustavni sud, Odluka broj AP 1356/17 od 6. novembra 2018. godine

8. PRAVNI LIJEKOVI ZA ZAŠTITU PRAVA NA SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU

Ustavni sud se prvi put bavio dužinom trajanja postupka u odluci donesenoj u februaru 2001. godine.¹⁴⁹ U navedenoj odluci Ustavni sud je, razmatrajući pitanje dopustivosti, naveo da se u kontekstu apelacione nadležnosti, definisane članom VI/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, izraz „presuda” mora široko tumačiti. Prema mišljenju Ustavnog suda, taj izraz ne treba samo da uključuje sve vrste odluka i rješenja već i nedostatak donošenja odluke kada se za takav nedostatak utvrdi da je neustavan. U smislu navedenog člana, Ustavni sud u odluci iz septembra 2005. godine¹⁵⁰ zaključio je da u Bosni i Hercegovini, u konkretnom slučaju u Federaciji Bosne i Hercegovine, ne postoji efektivno pravno sredstvo koje bi omogućilo apelantu da se žali zbog predugog trajanja postupka, te da nedostaci u organizaciji pravosudnog sistema entiteta, odnosno države, ne smiju uticati na poštivanje individualnih prava i sloboda utvrđenih Ustavom Bosne i Hercegovine, kao i zahtjeva i garancija iz člana 6. Evropske konvencije. Ustavni sud je, dalje, istakao da se na pojedinca ne može staviti pretjeran teret u otkrivanju koji je najefikasniji put kojim bi ostvario svoja prava.

Ustavni sud je kasnije, u nizu svojih odluka koje se tiču pitanja dužine trajanja postupka i postojanja sistemskog problema u vezi s tim, naglasio da je svjestan da je u okviru domaćeg pravnog sistema podnošenje apelacije Ustavnom sudu u slučajevima dugotrajnosti sudskih postupaka trenutno jedini djelotvoran pravni lijek. Ustavni sud je istakao da pravo na djelotvoran pravni lijek, također, odražava ključnu ulogu koju domaći pravosudni sistem ima u ustavnom sistemu i sistemu Evropske konvencije kada se preventivne mjere pokažu neadekvatnim. Također je naglasio da Bosna i Hercegovina, osim obaveze da osigura postojanje djelotvornih pravnih lijekova u svjetlu prakse Ustavnog suda i Evropskog suda, ima i opštu obavezu da riješi probleme koji su u osnovi povreda utvrđenih u odlukama Ustavnog suda. Ustavni sud je naglasio da ponovna pojava velikog broja sličnih predmeta pred Ustavnim sudom, nakon što su odlukama tog suda date indikacije u pogledu opštih mjera koje je potrebno preduzeti kako bi se izbjegle buduće povrede, uopšteno ukazuje na propust da se na domaćem nivou uspostavi djelotvoran pravni lijek, te da je od ključne važnosti da Bosna i Hercegovina izvršava odluke Ustavnog suda u cijelosti i u utvrđenom roku. Ustavni sud je, također, istakao da su u suprotnom, kada nije osiguran djelotvoran pravni lijek, građani sistematski primorani da se obraćaju Ustavnom sudu zbog pitanja koje bi se moralo, prije svega, rješavati

149 Ustavni sud, Odluka broj U 23/00 od 2. februara 2001. godine

150 Ustavni sud, Odluka broj AP 992/04 od 13. septembra 2005. godine

pred drugim organima u okviru domaćeg pravosudnog sistema. Dakle, na taj način se slabi sistem zaštite ljudskih prava uspostavljen apelacionom nadležnosti Ustavnog suda, jer se ovaj sud opterećuje prekomjernim brojem apelacija podnesenim zbog pitanja koje bi se moralo efikasno rješavati drugim odgovarajućim pravnim lijekom.¹⁵¹

U pravnom sistemu mora da postoji efektivno pravno sredstvo koje bi strankama omogućilo da se žale zbog predugog trajanja postupka.

U okviru domaćeg pravnog sistema podnošenje apelacije Ustavnom sudu u slučajevima dugotrajnosti sudskih postupaka trenutno je jedini djelotvoran pravni lijek.

9. KOMPENZACIJA

9.1. Utvrđivanje visine naknade

Naknada za pravično zadovoljenje, ukoliko je utvrđeno da je prekoračen „razuman rok“, jeste nematerijalna šteta koja predstavlja satisfakciju zbog stanja nesigurnosti u kojem se neko nalazio u vezi sa svojim građanskopravnim položajem, ili zbog krivičnog postupka koji je vođen protiv njega.

U članu 74. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine utvrđeno je sljedeće:

„U odluci kojom usvaja apelaciju Ustavni sud može odrediti naknadu za nematerijalnu štetu. Ako Ustavni sud odredi da je potrebno dodijeliti novčanu naknadu, odredit će je na osnovu pravednosti, uzimajući u obzir standarde koji proizlaze iz prakse Ustavnog suda.“

Ustavni sud je, na osnovu prakse Evropskog suda utvrđene u predmetu *Apicella protiv Italije*, prvi put utvrdio obrazac za izračunavanje naknade nematerijalne štete u odluci iz novembra 2005. godine.¹⁵² Ustavni sud je istakao da, prilikom utvrđivanja obrasca za izračunavanje nadoknade na ime nematerijalne štete u slučajevima dužine postupka u Bosni i Hercegovini, standard života i ekonomske

¹⁵¹ Ustavni sud, Odluka broj AP 3460/19 od 17. decembra 2019. godine

¹⁵² Ustavni sud, Odluka broj AP 938/04 od 17. novembra 2005. godine

prilike treba posmatrati putem parametra ukupnog nacionalnog dohotka (GDP - *Gross Domestic Product* ili vrijednost svih konačnih usluga i robe proizvedenih u zemlji tokom godine podijeljena sa prosječnom populacijom za istu godinu). U navedenom predmetu Evropskog suda slučaj se odnosio na Italiju u kojoj je za 2004. godinu GDP iznosio 29.014 američkih dolara, dok je za Bosnu i Hercegovinu iznosio 2.125 američkih dolara, dakle, oko 13 puta manje (izvor: <http://en.wikipedia.org>). Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud je zaključio da apelantima u Bosni i Hercegovini, u slučajevima kada su ispunjeni uslovi za to, kao nadoknadu na ime nematerijalne štete treba isplatiti iznos od približno 150 KM za svaku godinu za koju su domaći sudovi odgađali da donesu odluku, odnosno dvostruki iznos u predmetima koji zahtijevaju posebnu hitnost. Ustavni sud je, također, zaključio da se ne radi o predmetu koji zahtijeva posebnu hitnost, te da bi apelantu za svaku godinu odgađanja da se donese odluka trebalo isplatiti iznos od približno 150 KM. Ukupan iznos koji je Ustavni sud naložio da se isplati apelantu na ime nematerijalne štete, zbog nedonošenja odluke u periodu od šest godina i šest mjeseci, jeste 1.000 KM.

U kontekstu isplate dvostrukog iznosa za predmete koji zahtijevaju posebnu hitnost, Ustavni sud je npr. u odluci od 11. januara 2011. godine¹⁵³ zaključio da bi, prema utvrđenom principu iz vodeće odluke, apelantu trebalo isplatiti 300 KM za svaku godinu odgađanja da se donese odluka, budući da se radi o predmetu iz oblasti radnih odnosa koji se, prema zakonu, smatra hitnim. Imajući u vidu činjenicu da je predmetni postupak trajao 11 godina i tri mjeseca i da još nije bila donesena konačna odluka, Ustavni sud je dodijelio apelantu kompenzaciju u iznosu od 3.300 KM (11 godina x 300 KM).

U praksi koja je slijedila Ustavni sud je odredio i plaćanje zakonske zatezne kamate na eventualno neisplaćeni iznos, ili dio iznosa naknade određene konkretnom odlukom. Primjera radi, u odluci od 17. juna 2015. godine¹⁵⁴ Ustavni sud je naložio Vladi Republike Srpske da apelantu u roku od tri mjeseca od dostavljanja ove odluke isplati iznos od 2.400 KM na ime naknade nematerijalne štete zbog kršenja prava na donošenje odluke u razumnom roku uz obavezu da, nakon isteka ovog roka, apelantu isplati zakonsku zateznu kamatu na eventualno neisplaćeni iznos, ili dio iznosa naknade određene ovom odlukom.

U najnovijoj praksi Ustavnog suda iznos na ime naknade nematerijalne štete dodjeljuje se imajući u vidu presude Evropskog suda protiv Bosne i Hercegovine (*Dorić protiv BiH*, aplikacija broj 68811/13, 7. novembra 2017. godine, *Škrbić i Vujičić*

153 Ustavni sud, Odluka broj AP 1400/08 od 11. januara 2011. godine

154 Ustavni sud, Odluka broj AP 3865/12 od 17. juna 2015. godine

protiv BiH, aplikacije br. 37444/17 i 75271/17 od 6. juna 2019. godine, i *Hadžajlić i ostali protiv BiH*, aplikacija broj 10770/18 od 16. januara 2020. godine), dosadašnju praksu, ekonomske uslove u Bosni i Hercegovini (podaci dostupni na www.bhas.ba) i okolnosti konkretnog slučaja. Tako je Ustavni sud, primjera radi, prema članu 74. Pravila, u odlukama iz februara i aprila 2020. godine¹⁵⁵ smatrao da se u konkretnim slučajevima na ime naknade nematerijalne štete zbog nedonošenja odluke u „razumnom roku“ svakom od apelanata treba isplatiti iznos od po 1.000 KM uz obavezu da se isplati zakonska zatezna kamata na eventualno neisplaćeni iznos, ili dio iznosa naknade određene nakon isteka roka. U odluci iz februara 2020. godine¹⁵⁶ Ustavni sud je dodijelio apelanatu 2.000 KM na ime naknade nematerijalne štete pretrpljene zbog dužine trajanja izvršnog postupka.

Naknada za pravično zadovoljenje, ukoliko je utvrđeno da je prekoračen „razuman rok“, jeste nematerijalna šteta koja predstavlja satisfakciju zbog stanja nesigurnosti u kojem se neko nalazio u vezi sa svojim građanskopravnim položajem, ili zbog krivičnog postupka koji je vođen protiv njega.

Ustavni sud naknadu određuje na osnovu pravednosti, prakse Evropskog i Ustavnog suda, ekonomskih uslova u državi i okolnosti konkretnog slučaja.

9.2. Subjekt obavezan na isplatu

Prema praksi Ustavnog suda, naknadu je dužan platiti izvršni organ javne vlasti (vlada) s obzirom na sjedište redovnih sudova i organa uprave pred kojim se vodi(o) predmetni postupak.

Nakon što je utvrdio da postoje slučajevi kašnjenja u isplati naknade, odnosno da naknada uopšte nije isplaćena, Ustavni sud u svojim odlukama utvrđuje da ta odluka predstavlja izvršni naslov u postupku prinudnog izvršenja.¹⁵⁷

155 Ustavni sud, odluke br. AP 483/18 od 19. februara 2020. godine, AP 2980/18 od 8. aprila 2020. godine

156 Ustavni sud, Odluka broj AP 1287/18 od 19. februara 2020. godine

157 Ustavni sud, Odluka broj AP 1448/18 od 17. jula 2018. godine, tačka 37.

9.3. Praksa Evropskog suda uopšteno

Član 41. Evropske konvencije propisuje pravo Evropskog suda da dosudi naknadu štete zbog kršenja prava iz Evropske konvencije na sljedeći način:

„Ako sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njezinih protokola, a unutrašnje pravo određene visoke strane ugovornice omogućava samo djelimičnu odštetu, ako je to potrebno, Sud pruža pravično zadovoljenje oštećenoj strani.“

Kada utvrdi povredu prava na suđenje u „razumnom roku“, Evropski sud će na zahtjev podnosioca predstavke, po pravilu, dosuditi pravično zadovoljenje u vidu naknade za nematerijalnu štetu.

U presudi *Apicella protiv Italije i devet drugih slučajeva protiv Italije*¹⁵⁸ Evropski sud utvrdio je obrazac za izračunavanje nadoknade na ime nematerijalne štete u slučajevima dužine postupka. U navedenom predmetu Evropski sud je zaključio da podnosioci predstavke koji mogu da dokažu da je član 6. stav 1. Evropske konvencije povrijeđen odgađanjima, treba da dobiju između 1.000 i 1.500 eura na ime nadoknade za svaku godinu trajanja postupka bez obzira na to jesu li podnosioci predstavke dobili ili izgubili postupak pred domaćim sudovima, ili je postignuto prijateljsko poravnanje. Iznos pravične naknade dodijeljen na nacionalnom nivou može biti niži od iznosa dodijeljenog prema Evropskoj konvenciji i on treba odgovarati nacionalnim tradicijama, životnom standardu i pravnom sistemu. Odšteta Evropskog suda će, također, biti umanjena ako je podnosilac predstavke primio presudu domaćeg suda da je zahtjev za „razuman rok“ iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije povrijeđen i ako je dobio nadoknadu, iako neodgovarajuću, od domaćih institucija. Također, iznos se povećava za 2.000 eura ako se slučaj odnosi na pitanje koje zahtijeva posebnu ažurnost, ili ako je odlučivanje u predmetu od posebnog značaja za apelanta.

Isti dan kada je donijelo presudu u predmetu *Apicella protiv Italije*, Veliko vijeće Evropskog suda je donijelo još jednu značajnu odluku u kontekstu dužine trajanja postupka, presudu *Scordino protiv Italije*¹⁵⁹. Vlade Poljske, Češke Republike i Slovačke intervenisale su u ovom predmetu, jer su, također, proglašene krivim za povredu obaveza prema Evropskoj konvenciji na ovom polju, te su zahtijevale objašnjenje Suda u pogledu toga šta bi predstavljalo

158 Evropski sud, presuda Velikog vijeća od 29. marta 2006. godine, broj predstavke 64890/01

159 Evropski sud, presuda Velikog vijeća od 29. marta 2006. godine

odgovarajuću nadoknadu u slučajevima neopravdanog odgađanja u postupku, konkretno u pogledu nivoa nadoknade na ime nematerijalne štete. U vezi sa ovim pitanjem, Evropski sud je u ovoj presudi, između ostalog, istakao sljedeće:

„Država treba da organizuje svoj pravni sistem tako da sudovi mogu da ispunе obaveze iz člana 6. Evropske konvencije, uključujući i obavezu da se postupci provode u razumnom roku;

Pravni lijek treba da bude djelotvoran, adekvatan i dostupan;

Država treba da osigura djelotvorne pravne lijekove za zaštitu ljudskih prava, pa tako i za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Evropski sud je zaključio da je najbolja zaštita kombinacija pravnih lijekova – za sprečavanje i zaustavljanje dalje povrede i odgovarajuće i dovoljno zadovoljenje, što podrazumijeva i isplatu naknade bez nepotrebnog odgađanja nakon pravosnažnosti odluke o naknadi;

Principi 'pravičnosti' iz člana 6. Evropske konvencije treba da se poštuju i u postupku odlučivanja o pravičnom zadovoljenju;

U slučajevima kada domaći sudovi ne dosude uopšte ili dosude znatno manji iznos obeštećenja, takvu odluku moraju uvjerljivo da obrazlože;

Prilikom određivanja visine iznosa naknade na nacionalnom nivou kao mjere za ubrzanje postupka domaći sudovi mogu da odstupe od iznosa koje Evropski sud uobičajeno dodjeljuje, ali oni ne mogu da budu nerazumni, uzimajući u obzir pravnu tradiciju i životni standard u državi.“

Pri odlučivanju o visini pravične naknade Evropski sud obično opravdava taj iznos sa samo nekoliko rečenica i sa referencom da se procjena vrši na pravičnoj osnovi. Evropski sud je u presudi *Varnava i drugi protiv Turske*¹⁶⁰, između ostalog, naveo: „Princip koji vodi Sud je pravičnost koji, prije svega, uključuje fleksibilnost i objektivno razmatranje onoga što je ispravno, pravično i razumno u svim okolnostima predmeta, uključujući ne samo aplikantovu situaciju nego i sveobuhvatan kontekst u kojem je počinjena povreda.“

Evropski sud je, također, naglasio da i ako se utvrdi kršenje prava na nivou države, ali dosuđeni iznos naknade štete nije dovoljan, oštećeni se još uvijek može smatrati žrtvom kršenja Evropske konvencije i može se obratiti

160 Evropski sud, presuda *Varnava i dr. protiv Turske* iz 2009. godine, stav 224.

Evropskom sudu. U slučaju *Kaić i drugi protiv Hrvatske*¹⁶¹ u kome je Ustavni sud Republike Hrvatske za osam godina trajanja parnice za povrat duga dosudio svakom podnosiocu predstavke po 530 eura i odredio rok za postupanje redovnog suda, koji je prekršen za šest mjeseci, dovelo je do toga da Evropski sud, pored povrede člana 6. stav 1. Evropske konvencije, utvrdi i povredu prava na djelotvorni pravni lijek iz člana 13. Evropske konvencije i svakom podnosiocu predstavke dosudi još po 1.350 eura na ime nematerijalne štete.

Evropski sud smatra da je najprimjereniji vid nadoknade u odnosu na kršenje člana 6. Evropske konvencije onaj koji bi omogućio da se podnosioci predstavke dovedu što je moguće više u položaj u kome bi se nalazili da nije došlo do povrede prava (*restitutio in integrum*)¹⁶². Poštivanje prava na suđenje u „razumnom roku“ zahtijeva sistem efikasnog pravosuđa u kome je problem zaostalih predmeta riješen i koje je osposobljeno da ne proizvodi nove zaostatke. U međuvremenu, neophodno je obezbijediti sistem djelotvornih pravnih lijekova za zaštitu ovog prava, koji će spriječiti povredu ugroženog prava i dati odgovarajuće obeštećenje u slučaju njegovog kršenja.

U presudi *Simaldone protiv Italije*¹⁶³ Evropski sud je utvrdio da i pravni lijek koji je uveden da bi se riješio problem dužine trajanja postupka sam po sebi može kršiti zahtjev razumnog vremenskog roka. Evropski sud je naglasio da je u osam presuda Velikog vijeća, koje su izrečene u martu 2006. godine, ustanovljeno da su iznosi koje su apelacioni sudovi dosudili na ime naknade u skladu sa Pintovim zakonom (koji je donijela Italija s ciljem hvatanja u koštac s problemom dužine trajanja postupka) isplaćeni kasno, ili da uopšte nisu isplaćeni, kao i da je od 29. marta 2006. godine Evropski sud izrekao više od 50 presuda protiv Italije u kojima je ustanovio da je bio prekršen član 6. stav 1. Evropske konvencije zbog kašnjenja isplate naknade izrečene u skladu sa Pintovim zakonom. Sud je, također, primijetio da je od septembra 2007. godine uložen veliki broj novih predavki protiv Italije i da se sve te predstavke odnose isključivo na kašnjenje u isplati naknade dosuđene prema Pintovom zakonu, što ukazuje na to da postoji problem funkcionisanja tog pravnog lijeka. Međutim, Sud je konstatovao i da su u periodu od 2005. do 2007. godine nacionalni apelacioni sudovi, koji imaju odgovarajuću nadležnost, donijeli oko 16.000 odluka u skladu s Pintovim zakonom, ocijenivši da, kako stvari u tom trenutku stoje, pravni lijek predviđen Pintovim zakonom nije u strukturalnom smislu nedjelotvoran.

161 Evropski sud, predstavka broj 22014/04, 17. juli 2008. godine

162 Evropski sud, presuda *Jeličić protiv Bosne i Hercegovine*, 2006. godina

163 Evropski sud, predstavka broj 22644/03, 31. mart 2009. godine

U kontekstu sistema djelotvornih pravnih lijekova za zaštitu prava na suđenje u „razumnom roku“ Evropski sud je u nedavnoj presudi *Keaney protiv Irske* utvrdio da je došlo do povrede člana 13. Evropske konvencije¹⁶⁴. U ovom predmetu Evropski sud nije mogao prihvatiti Vladine tvrdnje da je odštetna tužba za kršenje ustavnog prava na pravovremeno suđenje djelotvorna u teoriji i u praksi. Uprkos naporima Vrhovnog suda da rasvijetli uslove pod kojima bi se takva odšteta odobrila, za Evropski sud je i dalje preovladala briga zbog brzine lijeka i činjenica da je definicija relevantnih parametara za rješavanje takvog zahtjeva ostala da se utvrdi. Također je naglasio da su problemi u vezi s postojanjem djelotvornog pravnog lijeka za nerazumno kašnjenje primijećeni još od 2003. godine i da se od tada ponavljaju u građanskim i krivičnim postupcima.

9.4. Praksa Evropskog suda u odnosu na Bosnu i Hercegovinu

Evropski sud je 17. oktobra 2017. godine donio presudu u predmetu *Kahrman protiv Bosne i Hercegovine*, kojom je utvrđena povreda prava podnosioca predstavke na suđenje u „razumnom roku“ kao segmentu prava na pravično suđenje iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije. U presudi je istaknuto da je predmet razmatran pred domaćim sudovima na tri instance čije je ukupno trajanje devet godina. Evropski sud je, između ostalog, naveo da, iako je prethodno Ustavni sud u predmetu podnosioca predstavke utvrdio povredu iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije, nije udovoljio zahtjevu za naknadu nematerijalne štete. U vezi s tim, Evropski sud je naveo: „Prema dobro utvrđenoj praksi u predmetima koji se odnose na dužinu postupka, donošenje odluke ili mjere povoljne za aplikanta, u načelu, nije dovoljno da ga liši statusa ‘žrtve’, osim ukoliko su domaći organi vlasti priznali povredu bilo izričito ili u suštini, a zatim pružili obeštećenje za tu povredu (vidi načela utvrđena u presudi *Cocchiarella protiv Italije* [GC] broj 64886/01, tač. 69-98, ESLJP, 2006-V). Da je aplikant propustio zatražiti obeštećenje pred Ustavnim sudom, priznanje povrede bi samo po sebi predstavljalo primjerenu i dovoljnu pravnu zaštitu u smislu člana 34. Konvencije (vidi, analogno, *Lukić protiv Bosne i Hercegovine* (odl.) broj 34379/03, 18. novembra 2008). Međutim, budući da je aplikant zatražio obeštećenje zbog povrede zahtjeva o ‘razumnom roku’ (vidi tačku 6. ove presude), a Ustavni sud, ipak, nije dosudio bilo kakvu odštetu, aplikant i dalje može tvrditi da je ‘žrtva’ (vidi, *mutatis mutandis*, *Kudić protiv Bosne i Hercegovine*, broj 28971/05, tačka 18, 9. decembar 2008).“

164 Evropski sud, presuda *Keaney protiv Irske*, zahtjev broj 72060/17 od 30. aprila 2020. godine

Nakon presude *Kahriman*, Evropski sud je utvrdio povredu prava na suđenje u „razumnom roku“ i u presudi *Damjanović i „Euromag“ d.o.o. protiv Bosne i Hercegovine* u odnosu na drugog podnosioca. Prvi podnosilac predstavke je odbijen u skladu sa članom 35. stav 4. Evropske konvencije, jer iako je bio jedan od osnivača društva, on nije bio strana u postupku pred domaćim sudovima, te stoga nije mogao tvrditi da je „žrtva“, u smislu člana 34. Evropske konvencije. Podnosioci predstavke su se žalili da dužina predmetnog upravnog postupka i upravnog spora nije bila kompatibilna sa zahtjevom za suđenje u „razumnom roku“. Evropski sud je u presudi konstatovao da je postupak počeo 31. oktobra 2002. godine, kada je drugi podnosilac predstavke podnio žalbu na odluku od 21. oktobra 2002. godine, i završio se 9. jula 2010. godine, kada je posljednja odluka dostavljena drugom podnosiocu predstavke, dakle, trajao je više od sedam godina i osam mjeseci pred dva nivoa nadležnosti. Evropski sud je istakao da Vlada nije iznijela nijednu činjenicu ili argument koji bi ga mogao ubijediti da drugačije zaključiti u ovom predmetu. Sud je dodijelio 2.100 eura naknade na ime nematerijalne štete.

U presudi *Dorić protiv Bosne i Hercegovine* Evropski sud je za povredu prava na suđenje u „razumnom roku“ u postupku koji je trajao više od sedam godina i šest mjeseci na tri nivoa nadležnosti dodijelio 1.600 eura na ime nematerijalne štete. Prije odlučjenja Evropskog suda u ovom predmetu odlučivao je i Ustavni sud, koji je utvrdio povredu prava na suđenje u „razumnom roku“, ali nije dodijelio kompenzaciju.

U skladu sa uspostavljenom praksom, Evropski sud je utvrdio povredu prava na suđenje u „razumnom roku“ i u presudama *Prazina protiv Bosne i Hercegovine* u kojim je postupak trajao oko šest godina i deset mjeseci, te *Škrbić i Vujičić protiv Bosne i Hercegovine* čija je dužina postupka trajala više od devet, odnosno 11 godina na tri sudske instance. U presudi *Prazina* Evropski sud je dodijelio podnosiocu predstavke 2.400 eura na ime nematerijalne štete, a u presudi *Škrbić i Vujičić* 1.200, odnosno 1.800 eura. Ustavni sud je odlučivao u predmetu apelanta Prazine u kojem je utvrdio povredu prava na suđenje u „razumnom roku“, ali nije dodijelio kompenzaciju.

II. SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU U BOSNI I HERCEGOVINI

OSNOVI ZA PROCJENU

Izvršni postupak

1. PRAVO NA SUĐENJE U „RAZUMNOM ROKU“ U IZVRŠNOM POSTUPKU

Pravo na pravično suđenje iz člana 6. Evropske konvencije za ljudska prava (Evropska konvencija) primjenjuje se i na postupke izvršenja sudske presude. U suprotnom, ukoliko izvršenje presude ne bi bilo osigurano, pravo na pravično suđenje bi bilo od male koristi. U skladu s tim, zahtjev za suđenje u „razumnom roku“ iz člana 6(1) Evropske konvencije primjenjuje se i na sve stadije postupka koji ima cilj da konačno razriješi neki spor o „građanskim pravima i obavezama“, ne isključujući stadije koji slijede donošenju meritorne presude¹⁶⁵. Dakle, postupak izvršenja sudske presude smatra se integralnim dijelom postupka na koji se garancije pravičnog suđenja, uključujući i suđenje u „razumnom roku“, također, primjenjuju.

Neizvršenje presuda ograničava i pristup sudu koji je, također, dio prava na pravično suđenje iz člana 6(1) Evropske konvencije, zato što potkopava vladavinu prava i lišava pojedince djelotvorne sudske zaštite. Evropski sud je u predmetu *Hornsby protiv Grčke* naročito istakao da bi pravo na pravično suđenje

„bilo iluzorno ukoliko bi pravni sistem država članica omogućavao da konačna i obavezujuća sudska odluka ostane neizvršena na štetu jedne strane. Bilo bi nezamislivo da član 6. stav 1. detaljno opisuje proceduralne garancije koje imaju strane u postupku – postupak koji je pravičan, javan i ekspeditivan – a da ne zaštite izvršenje sudskih odluka; tumačenje da se član 6. tiče isključivo pristupa sudu u svrhu vođenja postupka vrlo vjerovatno bi dovelo do situacija koje su inkompatibilne sa principom vladavine prava koji su se države članice obavezale poštivati kada su ratifikovale Konvenciju“¹⁶⁶.

165 Evropski sud, *Robins protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1997), predstavka broj 22410/93, tač. 28-29.

166 Evropski sud, *Hornsby protiv Grčke* (1997), predstavka broj 18357/91, tačka 40.

Stoga, prema praksi Evropskog suda, pravo na pristup sudu uključuje i pravo da sudska odluka bude provedena bez neopravdanog odgađanja, a države članice imaju obavezu da osiguraju da se konačne i obavezujuće sudske odluke efikasno izvršavaju.

Evropski sud je usvojio i stav da se, u slučaju kada se neizvršenje sudske odluke može pripisati propustima javne vlasti, pokreće i pitanje prava na djelotvoran pravni lijek iz člana 13. Evropske konvencije. U vezi s tim, Evropski sud je potvrdio da je država odgovorna za izvršenje konačnih sudskih odluka ukoliko se „faktori koji ometaju ili blokiraju pravovremeno izvršenje nalaze unutar kontrole javnih vlasti“¹⁶⁷.

1.1. U odnosu na izvršenje presude protiv države

U odnosu na pravosnažne presude protiv javne vlasti koja je obavezana da nešto isplati, Evropski sud je usvojio i stav da se od osobe koja je došla do konačne presude protiv države (javne vlasti)

„... ne očekuje da pokrene posebnu proceduru izvršenja [...]. U takvim slučajevima javna vlast koja je obavezana mora biti propisno obaviještena o presudi i stoga je u poziciji da preduzme sve nužne korake da tu presudu izvrši, ili da je proslijedi drugoj nadležnoj javnoj vlasti koja je nadležna za izvršenje. Ovo je naročito relevantno u situaciji u kojoj, s obzirom na složenost i moguće preklapanje provođenja (*execution*) i izvršenja (*enforcement; ovrha*), podnosilac može imati opravdane sumnje u vezi s tim koji je organ nadležan za provođenje ili izvršenje presude...“¹⁶⁸

Dakle, Evropski sud smatra da je javna vlast, kada je pravosnažnom presudom obavezana da nešto isplati, dužna da „djeluje“, pa ističe da je

„...neprimjereno tražiti od pojedinca koji je dobio presudu protiv države da nakon toga pokrene izvršni postupak da bi dobio satisfakciju. Slijedi da kasno plaćanje iznosa koji država duguje podnosiocu, nakon postupka izvršenja, ne može popraviti dugotrajne propuste domaćih vlasti da izvrše presudu i da ne predstavlja odgovarajuću satisfakciju“.¹⁶⁹

167 Evropski sud, *Ivanov protiv Ukrajine* (2009), predstavka broj 40450/04, tač. 53-57.

168 Evropski sud, *Akashiev protiv Rusije* (2008), predstavka broj 3061/05, tačka 21.

169 Evropski sud, *Scordino protiv Italije* (br. 1) [GC] (2006), predstavka broj 36813/97, tačka 198.

Također, javna vlast ne može opravdavati neizvršenje konačne sudske odluke nedostatkom sredstava¹⁷⁰, a dugotrajno odgađanje plaćanja nije odgovarajuće ispunjenje obaveze, odnosno obeštećenje. Stoga, Evropski sud u vezi s tim ističe da su domaće mjere kojima se osigurava pravovremeno izvršenje od „najvećeg značaja“.

Izvršenje sudske presude smatra se integralnim dijelom postupka na koji se primjenjuju garancije pravičnog suđenja, uključujući i suđenje u „razumnom roku“ i pravo na pristup sudu kao integralne dijelove člana 6(1).

Javna vlast koja je obavezana na isplatu mora djelovati pravovremeno i aktivno i ne može se pravdati nedostatkom sredstava.

2. PRAVNI OSNOV U BIH I KARAKTERISTIKE IZVRŠNOG POSTUPKA

Kao što je u prethodnom dijelu već rečeno, pravni osnov za primjenu prava na pravično suđenje nalazi se u članu II/2. Ustava BiH, odnosno u direktnoj primjeni Evropske konvencije u domaćem pravnom sistemu, te u članu 18. stav 2. Pravila Ustavnog suda, koja omogućavaju strankama da, bez ispunjavanja ostalih uslova dopustivosti, podnesu apelaciju u slučaju da postupak traje neopravdano dugo. To se odnosi i na pitanje dugog trajanja izvršnog postupka.

Osim toga, zakoni o izvršnom postupku u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: ZIP) propisuju da sud u izvršnom postupku postupa hitno¹⁷¹. Načelo hitnosti je jedno od osnovnih načela izvršnog postupka upravo zato da bi se osiguralo da pravosnažne presude ne ostanu neizvršene, čime se direktno štiti vladavina prava. Upravo načelo hitnosti podrazumijeva postupanje suda bez nepotrebnog odgađanja izvršenja pravosnažne presude, odnosno primjenu standarda prava na suđenje u „razumnom roku“.

170 Evropski sud, *Sacaleanu protiv Rumunije* (2005), predstavka broj 73970/01

171 Član 13. Zakona o izvršnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03), član 5. Zakona o izvršnom postupku FBiH („Službene novine FBiH“ br. 32/03, 52/03, 33/06, 39/2006, 39/2009, 35/2012 i 46/2016) i Zakona o izvršnom postupku RS („Službeni glasnik RS“ br. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12, 67/13, 98/14 i 66/2018), te član 6. Zakona o izvršnom postupku BDBiH („Službeni glasnik BDBiH“ br. 39/13 i 47/17)

Hitnost postupka propisana zakonima o izvršnom postupku predstavlja eksplicitan pravni osnov za primjenu standarda suđenja u „razumnom roku“ u izvršnim postupcima u BiH.

3. PRIMJENA PRAVA NA SUĐENJE U „RAZUMNOM ROKU“ NA IZVRŠNI POSTUPAK

Iako se standardi suđenja u „razumnom roku“ primjenjuju na izvršni postupak, s obzirom na prirodu tog postupka njihova primjena je različita u odnosu na izvršenika i tražioca izvršenja.

3.1. U odnosu na izvršenika

Prema praksi Evropskog suda, koju dosljedno primjenjuje i Ustavni sud, izvršenik ne uživa garancije prava iz člana 6. Evropske konvencije, budući da se u izvršnom postupku ne radi o odlučivanju o njegovim „građanskim pravima i obavezama“ u smislu te odredbe, već se radi o izvršenju pravosnažne presude kojom je već odlučeno o tim pravima i obavezama¹⁷². Međutim, ako u izvršnom postupku, ipak, bude odlučivano i o nekom izvršenikovom pravu o kojem nije odlučeno u pravosnažnoj presudi koja se izvršava, onda će se standardi člana 6. primjenjivati i na izvršenika.

U slučaju u kojem se apelant žalio na dužinu postupka u predmetu u kojem je protiv njega tražilac izvršenja pokrenuo izvršni postupak na osnovu strane sudske odluke, Ustavni sud je usvojio stav da je u konkretnom slučaju, *mutatis mutandis*, primjenljiva praksa Evropskog suda iz presude *Jedamski protiv Poljske*¹⁷³. U tom predmetu aplikant je osporavao dužinu trajanja izvršnog postupka u kojem je imao procesni položaj izvršenika. Postupak je bio pokrenut na osnovu vjerodostojne isprave, a ne sudske presude domaćeg suda, pa je Evropski sud ukazao da postoji spor koji se odnosi na način ostvarivanja građanskih prava i obaveza podnosioca aplikacije, te da, s obzirom na to da rezultat tog spora ima dalekosežne posljedice za aplikantova imovinska prava, smatra da se garancije člana 6. Evropske konvencije odnose i na takav izvršni postupak¹⁷⁴.

172 Ustavni sud, Odluka broj AP 5435/18 od 15. jula 2018. godine

173 Ustavni sud, Odluka broj AP 662/18 od 10. aprila 2018. godine

174 Evropski sud, *Jedamski protiv Poljske* (2000), predstavka broj 29691/96

Također, ako je izvršni postupak pokrenut platnim nalogom, pa se postupak nakon prigovora izvršenika nastavi kao parnični postupak, garancije člana 6. su primjenljive.

3.2. U odnosu na tražioca izvršenja

Na tražioca izvršenja se primjenjuju garancije prava na pravično suđenje, budući da se radi o naplati potraživanja koje je dosuđeno pravosnažnom presudom u njegovu korist. Naime, kako je već rečeno, izvršni postupak predstavlja stadij postupka u kojem se konačno rješava spor o „građanskim pravima i obavezama“. To znači da tražilac izvršenja ima pravo, između ostalog, i na suđenje u „razumnom roku“, odnosno da izvršni postupak bude proveden efikasno i pravovremeno.

Također, kako je već rečeno, naknada troškova u izvršnom postupku predstavlja „nastavak parnice o glavnom pitanju“ i, u skladu s tim, smatra se dijelom „utvrđivanja građanskih prava i obaveza“¹⁷⁵.

Pravo na suđenje u „razumnom roku“, kao jedna od garancija prava na pravično suđenje, ne primjenjuje se na izvršenika osim u slučaju da se u izvršnom postupku odlučuje o izvršenikovim građanskim pravima i obavezama o kojima nije odlučeno presudom koja se izvršava.

4. POČETAK I KRAJ ROKA U IZVRŠNOM POSTUPKU

Početak roka za računanje „razumnog roka“ također je različit u odnosu na tražioca izvršenja i izvršenika. Ako se na dužinu postupka žali tražilac izvršenja, rok se računa od dana podnošenja prijedloga za izvršenje. Ako se na dužinu postupka žali izvršenik, u slučajevima kada je to pravo na njega primjenljivo, onda se rok računa od dana donošenja rješenja o izvršenju.

Kraj roka za računanje dužine postupka predstavlja datum kada je izvršni postupak okončan konačnim izvršenjem, odnosno okončanjem izvršnog postupka na drugi način predviđen zakonom (npr. obustavom postupka).

175 Ustavni sud, Odluka broj AP 1365/05 od 29. septembra 2006. godine

////////////////////////////////////
Rok za računanje dužine postupka za tražioca izvršenja teče od podnošenja prijedloga za izvršenje, a za izvršenika od donošenja rješenja o izvršenju.
////////////////////////////////////

5. KRITERIJI ZA OCJENU DUŽINE POSTUPKA IZVRŠENJA

Dužina izvršnog postupka, u smislu člana 6. Evropske konvencije, ocjenjuje se prema okolnostima svakog konkretnog slučaja i u svjetlu kriterija koje je utvrdio Evropski sud: složenost predmeta, značaj koji postupak ima za podnosioca predstavke, ponašanje tražioca izvršenja i ponašanje suda/javnih vlasti. Iste kriterije primjenjuje i Ustavni sud. U slučaju da je o dužini postupka već odlučivao sud na domaćem nivou, Evropski sud ocjenjuje i visinu i prirodu naknade koju je sud dosudio ako je utvrdio kršenje ovog prava¹⁷⁶.

Ustavni sud u svojoj praksi vodi računa o tome je li neki postupak po zakonu hitan, kao što je slučaj sa izvršnim postupkom. Međutim, činjenica da postupak nije okončan „hitno“ neće automatski dovesti do kršenja prava na suđenje u „razumnom roku“, budući da neka odgađanja mogu biti opravdana konkretnim okolnostima slučaja. Ipak, iako zakašnjenje u izvršenju presude može biti opravdano u posebnim okolnostima, ono ne smije biti takvo da dovede u pitanje suštinu prava na suđenje u „razumnom roku“¹⁷⁷.

////////////////////////////////////
Kriteriji za ocjenu dužine izvršnog postupka su: složenost predmeta, značaj koji postupak ima za podnosioca predstavke, ponašanje tražioca izvršenja i ponašanje suda/javnih vlasti.
////////////////////////////////////

5.1. Složenost predmeta

Složenost predmeta zavisi od konkretnih okolnosti svakog predmeta. U jednom predmetu Ustavni sud je utvrdio da je postupak izvršenja provoden na nekretnini i da je pretpostavljao provođenje niza izvršnih radnji (pljenidba, procjena-vještačenje, prodaja, dosuda, namirenje). Imajući u vidu sve konkretne okolnosti, Ustavni sud je zaključio da se radi o relativno složenom predmetu. Uzimajući u obzir i ostale kriterije, Ustavni sud je zaključio da postoji povreda

176 Evropski sud, *Vasilchenko protiv Rusije* (2010), predstavka broj 34784/02

177 Ustavni sud, Odluka broj AP 1724/16 od 10. maja 2017. godine

prava na suđenje u „razumnom roku“ kada nadležni sud, nakon što je rješenje o dosudi ukinuto i predmet vraćen na ponovno suđenje, u periodu od dvije godine i devet mjeseci nije preduzeo niti jednu procesnu radnju radi okončanja izvršnog postupka¹⁷⁸.

U drugom predmetu, međutim, Ustavni sud je, uzimajući u obzir relativnu složenost izvršnog postupka (naplata potraživanja popisom, procjenom i prodajom izvršenikovih pokretnih stvari, veliki broj tražilaca izvršenja, kao i visina novčanih iznosa koji se potražuju) i druge kriterije, zaključio da, „iako postupak traje skoro šest godina i iako još uvijek nije okončan“, nema kršenja prava na pravično suđenje u „razumnom roku“, zato što su postojale objektivne okolnosti koje su uticale na dužinu postupka (između ostalog, sudski izvršioци su utvrdili da izvršenik nema nikakvih pokretnih stvari na kojima bi se provelo izvršenje), kao i da nije bilo elemenata koji bi ukazivali na to da su sudovi bezrazložno odugovlačili postupak¹⁷⁹.

////////////////////////////////////
*Složenost izvršnog postupka zavisi od konkretnih
okolnosti svakog pojedinačnog predmeta
kao što su niz radnji koje je bilo potrebno
preduzeti ili objektivne okolnosti koje se ne
mogu staviti na teret izvršnom sudu.*
////////////////////////////////////

5.2. Značaj postupka za tražioca izvršenja

Kao što je i ranije rečeno, značaj postupka za stranke ima uticaja na obavezu da se izvršni postupak okonča brzo i efikasno. Izvršenje presuda koje se tiču radnih odnosa, zaštite od diskriminacije, naplate značajnih iznosa naknade štete, ostvarivanje prava na penziju i sl. svakako ima veliki značaj za tražioca izvršenja, pa to ima veliki uticaj na ocjenu razumnosti dužine izvršnog postupka. Tako je u predmetu u kojem se radilo o izvršenju presude koja se odnosila na ostvarivanje apelantovog prava na uspostavljanje radnopravnog statusa, ali i prava iz penzijskog osiguranja jer je apelant u međuvremenu penzionisan, Ustavni sud utvrdio da se radilo o jednostavnom predmetu koji ima izuzetan značaj za apelanta kao tražioca izvršenja. Uzimajući u obzir to i ostale okolnosti (jednostavan predmet, nepostojanje apelantovog doprinosa dužini postupka, neaktivnost suda), Ustavni sud je zaključio da je dužina od

178 Ustavni sud, Odluka broj AP 2621/07 od 2. decembra 2009. godine

179 Ustavni sud, Odluka broj AP 3875/16 od 3. februara 2016. godine

više od šest godina, koliko je trajao izvršni postupak, „*a priori* nerazumna i da bi se ona mogla opravdati samo u izuzetnim okolnostima“, ali postojanje takvih okolnosti Ustavni sud nije utvrdio¹⁸⁰.

Osim toga, i posebne lične okolnosti tražioca izvršenja mogu biti od velike važnosti. Ustavni sud je u jednom predmetu utvrdio da je prekršeno pravo na suđenje u „razumnom roku“ u izvršnom postupku u kojem se radilo o isplati duga, budući da sudovi nisu uzeli u obzir naročiti značaj postupka za apelanticu koja je bila maloljetna i invalid I grupe zbog oštećenja organizma 100%, a izvršni postupak je trajao sedam godina¹⁸¹.

Značaj izvršnog postupka zavisi od toga o kojem pravu tražioca izvršenja je odlučeno u presudi koju treba izvršiti i od posebnih ličnih okolnosti tražioca izvršenja.

5.3. Ponašanje tražioca izvršenja

Za dužinu izvršnog postupka, slično kao i u parničnom postupku, ocjenjuje se i ponašanje strana u postupku, odnosno tražioca izvršenja. Tražilac izvršenja mora pokazati da je preduzeo sve što je trebalo i/ili što je sud od njega tražio, te da svojim ponašanjem nije doprinio dužini izvršnog postupka. U suprotnom, ako utvrdi da je doprinos tražioca izvršenja bio odlučujući za dugo trajanje izvršnog postupka, Ustavni sud će odbiti apelaciju.

U jednom predmetu Ustavni sud je utvrdio da je apelant svojim ponašanjem značajno doprinio dužini izvršnog postupka, i to tako što je podnio neuredan prijedlog za izvršenje, da je u tom prijedlogu kao izvršenika označio osobu koja je umrla godinu dana prije podnošenja prijedloga za izvršenje.

Osim toga, Ustavni sud je istakao da je postojala i „evidentna neaktivnost

180 Ustavni sud, Odluka broj AP 3681/09 od 9. februara 2011. godine. Vidjeti još odluke br. AP 5285/18 (naplata alimentacije), AP 1287/18 (naplata novčanog potraživanja na ime invalidnine), AP 1814/18 (isplata duga), AP 1350/16 (naplata potraživanja u iznosu od oko 195.000 KM), AP 1191/19 (naknada štete zbog povrede na radu koja je zahtijevala dugotrajno liječenje i rehabilitaciju), AP 1752/13 (potraživanja iz radnog odnosa)

181 Ustavni sud, Odluka broj AP 5660/18 od 17. decembra 2019. godine. Vidjeti još i odluke br. AP 1287/18 i AP 83/17

apelanta“, što se ogledalo u tome da je propuštao da blagovremeno postupa po zaključcima suda i što je, u konačnici, dovelo do toga da sud njegov prijedlog odbaci, izvršni postupak obustavi i ukine sve provedene radnje¹⁸².

U drugom predmetu Ustavni sud je istakao da je apelant i u tom predmetu podnio neuređan prijedlog, pa ga je morao urediti u dodatnom roku koji mu je sud ostavio. Osim toga, apelant je bio nezadovoljan donesenim rješenjima o izvršenju, pa je protiv njih izjavljivao žalbe. Ustavni sud je primijetio da je to „bez sumnje njegovo procesno pravo usmjereno na ostvarenje svog potraživanja“, ali da je to istovremeno objektivno uticalo na ukupnu dužinu trajanja postupka. Također, izvršenik je bio pristao da plati dug, ali nije mogao uplatiti dugovani iznos na apelantov račun jer nije bio aktivan. Nakon što je sud zatražio da apelant dostavi izvršeniku broj svog žiro-računa, apelant je dopisom obavijestio sud da se protivi tome da izvršeniku dostavi svoj broj računa i da prihvata svako namirenje, ali isključivo putem suda. Međutim, drugim dopisom, koji je poslao nakon što je izvršenik uplatio dugovani iznos na račun suda, apelant je naveo da „ne prihvata da mu sud vrši isplatu sa svog računa“. Ustavni sud je naveo da je apelant i sadržajem svojih protivrječnih podnesaka, koji su u direktnoj suprotnosti sa osnovnom svrhom izvršnog postupka, „u određenoj mjeri doprinio dužini predmetnog postupka“, pa je s obzirom na to i na druge relevantne kriterije odbio apelaciju¹⁸³.

*Da bi uspio sa zahtjevom za zaštitu u odnosu
na dužinu postupka, tražilac izvršenja
mora pokazati da svojim ponašanjem nije
doprinio dužini izvršnog postupka.*

5.4. Ponašanje suda/javnih vlasti

Sud je u izvršnom postupku dužan, kako je već rečeno, preduzeti sve što može da taj postupak okonča efikasno i brzo. Zakoni o izvršnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini propisuju vrlo kratke rokove za postupanje: osam dana za odlučenje o prijedlogu za izvršenje i petnaest dana za odlučenje o prigovoru protiv rješenja kojim je određeno izvršenje¹⁸⁴. Međutim, iako Evropski i Ustavni sud uzimaju u obzir rokove koje domaći

182 Ustavni sud, Odluka broj AP 1426/13 od 20. aprila 2016. godine

183 Ustavni sud, Odluka broj AP 1943/17 od 22. maja 2019. godine, tačka 41.

184 Npr. član 15. ZIP-a FBiH i ostalim ZIP, bilj. 7

zakoni propisuju, nepridržavanje tih rokova neće automatski voditi kršenju prava na suđenje u „razumnom roku“ u izvršnom postupku. Neke odgode do kojih dođe tokom izvršnog postupka mogu se opravdati naročitim okolnostima, ali one, u svakom slučaju, ne smiju biti takve da dovedu u pitanje samu suštinu člana 6(1) Evropske konvencije¹⁸⁵. Ono što je važno jeste da se postupak izvršenja mora posmatrati u cijelosti i u svjetlu već navedenih kriterija i okolnosti svakog predmeta.

Bez obzira na to da li je dužnik privatni ili državni akter, javne vlasti imaju obavezu da preduzmu sve potrebne korake da se pravosnažna sudska presuda izvrši, kao i da se tom prilikom osigura djelotvorno učešće cijelog državnog aparata, uključujući i policiju. Propust da se to učini neće biti u skladu sa kriterijima prema kojima se ocjenjuje dužina izvršnog postupka. Budući da je zakonima, kako je već rečeno, propisano da je izvršni postupak hitan, to znači da se zahtijeva dodatna ažurnost izvršnog suda u odnosu na zakonsku obavezu da izvršni postupak provede bez nepotrebnih odugovlačenja i zastoja.

U vezi s tim, Ustavni sud dosljedno ukazuje i na to da se uloga vlasti u predmetima u kojima niti jedna strana u sporu nije vlast, niti državni organ svodi na to „da razumno pomogne izvršenju presude u korist stranke koja je dobila spor, ali ne da garantuje izvršenje u svim okolnostima“. Dakle, u izvršnom postupku sudovi nisu odgovorni za namirenje tražilaca izvršenja, već za djelotvorno i ekonomično provođenje sudske postupka. To znači da država mora osigurati efikasno vođenje postupaka predviđenih relevantnim domaćim zakonodavstvom. S druge strane, moguće neizvršenje presude, odnosno odluke nadležnog organa, zbog siromaštva dužnika ne može se smatrati krivicom države osim u mjeri u kojoj se to može pripisati domaćim vlastima, npr. njihovim greškama ili neopravdanim odgađanjima u postupku izvršenja sa zahtjevom sadržanim u članu 6(1) Evropske konvencije¹⁸⁶.

U predmetu broj AP 1404/16 Ustavni sud je utvrdio da je apelant podnio prijedlog za izvršenje 2007. godine, a da je izvršni sud propustio da postupi u skladu sa relevantnim odredbama ZIP-a i da je tek 2013. godine, nakon što je apelant, uslijed nemogućnosti da provede izvršenje na nekretninama izvršenika, predložio novi predmet i sredstva izvršenja, odredio predloženo izvršenje na plati izvršenika. Također, Ustavni sud je utvrdio i da je izvršnom sudu trebalo šest mjeseci da odluči o prigovoru izvršenika na rješenje o

185 Evropski sud, *Burdov protiv Rusije (br. 2)* (2009), predstavka broj 33509/04

186 Ustavni sud, odluke br. AP 1404/16 od 15. februara 2017, AP 1724/16 i AP 2395/15, obje od 10. maja 2017. godine

izvršenju, pa je, u vezi s tim, Ustavni sud naveo sljedeće:

„Osnovni sud prilikom postupanja morao je biti svjestan činjenice da je izvršni postupak, koji je zakonom označen kao hitan, pokrenut 2007. godine, te da je bio dužan postupati efikasno i u skladu sa zakonskim propisima kako bi se postupak okončao što brže. Umjesto da postupa u skladu sa relevantnim odredbama ZIP-a, Osnovni sud je tolerisao nepostupanje apelantovog poslodavca po nalogu suda i izbjegavanje da dâ tražene odgovore i nije ga sankcionisao.¹⁸⁷“

U drugom predmetu Ustavni sud, uzimajući u obzir zakonske rokove koji su propisani i standarde prava na pravično suđenje, istakao je da je razdoblje od tri godine i pet mjeseci, koliko je Opštinskom sudu trebalo da odluči o prijedlogu za izvršenje, neprihvatljivo dugo. Također, Ustavni sud je naveo da je, nakon donošenja rješenja o dozvoli izvršenja, Opštinski sud

„bio nešto aktivniji i da je preduzimao procesne radnje radi provođenja izvršenja na novčanim sredstvima, a potom i na pokretnim sredstvima izvršenika, ali bezuspješno, u prvom redu zbog blokada novčanih sredstava izvršenika, odnosno nemogućnosti prodaje pokretnih stvari, tako da je izvršni postupak okončan obustavom postupka [2013. godine]. Uvažavajući objektivne okolnosti koje su usporile tok izvršnog postupka (blokada računa, nemogućnost prodaje pokretnih stvari), Ustavni sud ne može opravdati pasivnost Opštinskog suda u početnoj fazi postupka kojem su trebale čak tri godine i pet mjeseci da odluči o apelantičinom prijedlogu za izvršenje, što je, u konačnici, Ustavni sud ključno opredijelilo da donese odluku [o usvajanju apelacije]. Stoga, odgovornost za dužinu trajanja predmetnog postupka u pretežnom dijelu snosi Opštinski sud. Navedeno stoga što se, shodno odredbi člana 5. ZIP-a, radilo o hitnom postupku i što su odredbama člana 15. ZIP-a propisani rokovi u kojima nadležni sud treba odlučiti o prijedlogu za izvršenje, kojih se Opštinski sud u konkretnom slučaju očito nije pridržavao, niti je u odgovoru na apelaciju ponudio relevantno obrazloženje za svoju pasivnost u tom razdoblju. Ustavni sud, također, zapaža da je apelantica u predmetnom postupku bila vrlo aktivna, jer je tokom postupka podnosila podneske Opštinskom sudu kako bi postupak ubrzala,

187 *Ibid.*, Odluka broj AP 1404/16, tačka 37.

te je pravovremeno odgovarala na sve podneske tog suda".¹⁸⁸

U predmetu broj AP 1724/16 Ustavni sud je jednom odlukom odlučio o više sličnih apelacija, pa je zaključio da je odugovlačenje u izvršnim postupcima koji su trajali između tri godine i šest mjeseci do više od 19 godina i koji su još bili u toku u vrijeme donošenja ove odluke bilo uzrokovano u najvećoj mjeri time što nadležni sud nije djelotvorno kontrolisao te izvršne postupke i što ih nije okončao u „razumnom roku“. Ovo naročito stoga, kako je zaključio Ustavni sud, što nadležni sud nije ponudio prihvatljivo obrazloženje za dugo trajanje ovih postupaka, niti ima išta što ukazuje na to da su ovi izvršni postupci bili naročito složeni, da su postojale neke objektivne okolnosti, ili da ponašanje tražioca izvršenja može opravdati takvo značajno odugovlačenje postupaka¹⁸⁹.

U predmetu u kojem je izvršni postupak trajao 12 godina i devet mjeseci Ustavni sud je utvrdio da je Opštinski sud donio rješenje o izvršenju tri dana nakon podnošenja prijedloga. Međutim, nakon što je apelant zatražio donošenje dopuskog rješenja, Opštinski sud, u periodu od pet godina i pet mjeseci od dana kada je apelant predložio dopunsko rješenje, nije preduzimao bilo kakve procesne radnje, odnosno da je bio „apsolutno neaktivan“. Nakon toga je „obavljen izlazak na lice mjesta“ poslije čega je uslijedio daljnji period potpune neaktivnosti suda od četiri godine, pa je, onda, sud donio zaključak kojim je tražio od apelanta da uredi prijedlog. Dakle, od podnošenja dopuskog prijedloga za izvršenje do donošenja zaključka kojim se traži uređenje prijedloga prošlo je ukupno devet godina i pet mjeseci. Nakon preduzimanja određenih radnji, Opštinski sud je donio rješenje kojim je prekinuo izvršni postupak zbog toga što je nad imovinom izvršenika pokrenut prethodni postupak radi utvrđivanja uslova za otvaranje stečajnog postupka. Opštinski sud u odgovoru na apelaciju istakao je da je „preopterećen velikim brojem nezavršenih predmeta, te da sistematizacija zaposlenika nije potpuna, što rezultira situacijom da sudije i stručni saradnici zakazivanje rasprava moraju uskladiti prema dostupnom broju daktilografa. Kada je u pitanju konkretni izvršni postupak, broj sudskih izvršilaca u ovom sudu apsolutno nije srazmjeran broju predmeta, što u velikoj mjeri usporava rad suda u provođenju izvršnog postupka“. Međutim, Ustavni sud ovakvo obrazloženje nije prihvatio, već je naglasio da kadrovska nepopunjenost nije prihvatljivo opravdanje za odugovlačenje postupka, te da je, prema praksi i Evropskog i Ustavnog suda, dužnost države da organizuje svoj pravni sistem

188 Ustavni sud, odluke br. AP 5198/13 od 15. septembra 2016. i AP 4127/12 od 17. juna 2015. godine

189 Ustavni sud, Odluka broj AP 1724/16, tačka 28, bilj. 20

tako da omogućiti sudovima i javnim vlastima da se povinuju zahtjevima i uslovima iz Evropske konvencije. Imajući u vidu sve navedeno, Ustavni sud je zaključio da se dužina trajanja izvršnog postupka, koji je do trenutka prekida trajao 12 godina i devet mjeseci, ne može smatrati „razumnom“ sa aspekta standarda prava na pravično suđenje.¹⁹⁰

U drugom predmetu Ustavni sud je utvrdio da se radilo o „relativno složenom postupku“ koji je bio značajan za apelanta, jer se radilo o novčanim potraživanjima zbog sticanja bez osnova i izgubljene dobiti. Međutim, kada je ocjenjivao ponašanje suda, Ustavni sud je zaključio da je sud, nakon što je apelant podnio prijedlog za izvršenje, u roku od 10 mjeseci donio rješenje o izvršenju kojim je dozvolio predloženo izvršenje, dok je u jednom dijelu odbio apelantov prijedlog. U ponovnom postupku, nakon što je Kantonalni sud uvažio apelantovu žalbu, Opštinski sud je u kratkom periodu, nakon tri mjeseca, donio rješenje o izvršenju i odlučio o prigovoru izvršenika za manje od mjesec dana. Dalje, u nastavku postupka Opštinski sud nije zakazao prodaju izvršenikovih nekretnina zbog toga što je izvršenik pristao da plati dug, te je „preduzimao procesne radnje u primjerenim rokovima (provedena zabilježba izvršenja u zemljišnoj knjizi, donesena odluka o načinu utvrđivanja vrijednosti nekretnina i utvrđena njihova vrijednost posredstvom vještaka građevinske struke, posredstvom vještaka ekonomske struke izvršen obračun iznosa zakonske zatezne kamate na parnične troškove, postupao po podnesku izvršenika da zatraži od apelanta aktivni broj računa)“. Osim toga, Ustavni sud je istakao i da je Opštinski sud, nakon podnošenja apelacija, donio nekoliko rješenja (dopuna rješenja o izvršenju u dijelu apelantovog potraživanja, rješenje kojim se smatra da je povučen prijedlog i rješenje kojim je utvrđeno da je izvršenik uplatio potraživani dug na depozitni račun suda), te da je nakon apelantovih žalbi (izjavljenih protiv rješenja kojim se smatra da je povučen prijedlog i rješenja kojim je utvrđeno da je izvršenik uplatio potraživani dug na depozitni račun suda), predmet dostavljen na nadležno postupanje Kantonalnom sudu. Imajući u vidu sve ove okolnosti, Ustavni sud je zaključio „da postupak pred Opštinskim sudom traje nešto duže od uobičajenog“, ali da, zbog utvrđenih propusta na apelantovoj strani kao tražioca izvršenja i zbog objektivnih okolnosti koje se ne mogu staviti na teret sudu, nema kršenja prava na suđenje u „razumnom roku“¹⁹¹.

190 Ustavni sud, Odluka broj AP 4724/15 od 20. aprila 2016. godine

191 Ustavni sud, Odluka broj AP 1943/17, tačka 44, bilj. 19

////////////////////////////////////
Doprinos suda dužini postupka je najčešće odlučujući faktor za utvrđenje da je u izvršnom postupku prekršeno pravo na suđenje u „razumnom roku“. Iako se poštivanje rokova propisanih zakonom ocjenjuje pri odlučanju o tome je li izvršni postupak predugo trajao, propust da se poštuju ti rokovi neće neophodno voditi kršenju prava na suđenje u „razumnom roku“ u izvršnom postupku, već će se odluka donijeti i uz ocjenu svih relevantnih kriterija.
////////////////////////////////////

5.5. Naknada nematerijalne štete

Ako je utvrđeno da je prekoračen „razuman rok“ u izvršnom postupku, apelanti imaju pravo na kompenzaciju. Kako je već ranije rečeno, to je nematerijalna šteta koja predstavlja satisfakciju zbog stanja nesigurnosti u kojem se neko nalazio u vezi sa svojim građanskopravnim položajem, ili zbog krivičnog postupka koji je vođen protiv njega, odnosno u ovom slučaju u vezi sa postupkom u kojem je zahtijevao izvršenje pravosnažne presude koja je donesena u njegovu/njenu korist. Način i visina utvrđivanja kompenzacije zbog dužine izvršnog postupka koju dodjeljuje Ustavni sud isti su kao i u slučaju predugog trajanja postupka u građanskim ili krivičnim stvarima¹⁹². S obzirom na to da je izvršni postupak po zakonu hitan, naknada se utvrđuje u dvostrukom iznosu, odnosno 300,00 KM po godini trajanja postupka, iako Ustavni sud uvijek naglašava da naknadu određuje na osnovu pravičnosti, prakse Evropskog i Ustavnog suda, ekonomskih uslova u državi i okolnosti konkretnog slučaja.

Ustavni sud je, tako, u odluci u kojoj je utvrđeno da je dužina postupka trajala više od 12 godina odredio naknadu od 3.600,00 KM, a u drugom predmetu u kojem je izvršni postupak trajao više od 17 godina apelantu je utvrđena naknada u iznosu od 5.100,00 KM¹⁹³.

Osim toga, Ustavni sud određuje i da se nakon isteka roka koji je ostavljen za isplatu dosuđene naknade plati i zatezna kamata na eventualno neisplaćeni iznos, ili dio iznosa utvrđene naknade, kao i da odluka Ustavnog suda u dijelu koji se odnosi na naknadu nematerijalne štete predstavlja izvršnu ispravu¹⁹⁴.

192 Detaljno o kompenzaciji u slučaju kršenja prava na suđenje u „razumnom roku“ vidjeti u dijelu 9.

193 Ustavni sud, odluke br. AP 4724/15, bilj. 26, i AP 2318/16 od 7. marta 2017. godine

194 *Ibid.*

////////////////////////////////////
*Apelantima pripada naknada nematerijalne štete
zbog prekomjerne dužine postupka na isti način
kao i u građanskim, upravnim i krivičnim stvarima,
ali zbog toga što je izvršni postupak hitne prirode,
Ustavni sud određuje dvostruki iznos naknade
koja se dodjeljuje za dužinu tih postupaka.*
////////////////////////////////////

5.6. Sistemski problem

Imajući u vidu da je u brojnim odlukama utvrdio kršenje prava na pravično suđenje zbog dužine izvršnih postupaka, Ustavni sud je 2017. godine odlukom koja je obuhvatila tri apelacije koje je podnijelo 108 apelanata utvrdio kršenje prava na suđenje u „razumnom roku“ zbog prekomjerne dužine izvršnog postupka. Međutim, istovremeno, Ustavni sud je u toj odluci utvrdio i da je dužina izvršnih postupaka posljedica sistemskog problema koji evidentno postoji u Bosni i Hercegovini¹⁹⁵. Naime, Ustavni sud je istakao da pregled statistike vrste predmeta pred Ustavnim sudom iz njegove apelacione nadležnosti pokazuje da je u periodu od januara 2008. do februara 2017. godine doneseno ukupno 1.447 odluka u kojima je utvrđena povreda prava na pravično suđenje zbog nedonošenja odluke u „razumnom roku“ (u parničnom i izvršnom postupku zajedno, bez odluka koje se tiču neizvršenja presuda iz budžeta raznih nivoa vlasti). Ukupan iznos dosuđenih naknada u navedenom periodu iznosio je oko 1.800.000,00 KM. Također, Ustavni sud je naveo i da je u vrijeme donošenja odluke o sistemskom kršenju prava na suđenje u „razumnom roku“ pred Ustavnim sudom bilo više od 600 predmeta koji su se odnosili na dužinu izvršnog postupka. Osim toga, Ustavni sud je istakao i da je u svim ranijim predmetima u kojima je utvrdio kršenje prava iz člana 6(1) Evropske konvencije, zbog dužine izvršnih postupaka, dosljedno ukazivao na potrebu da sudovi koji vode izvršne postupke upravljaju njima na način koji neće voditi njihovom prekomjernom trajanju. Međutim, kako je primijetio Ustavni sud, broj apelacija koje su nastavile da pristižu povodom tog pitanja i dalje se povećava, što pokazuje da mjere koje nadležne vlasti i sudovi preduzimaju o tom pitanju nisu dovoljne i da ne daju rezultate.

Uzimajući sve u obzir, Ustavni sud je zaključio „da je prekomjerna dužina izvršnih postupaka rezultat sistemskih nedostataka u organizovanju pravosuđa i efektivnom ostvarivanju nadležnosti iz ove oblasti i da mora biti kvalifikovana

195 Ustavni sud, Odluka broj AP 1724/16 od 10. maja 2017. godine

tako da proizlazi iz prakse koja nije kompatibilna sa ustavnim pravom na pravično suđenje”.¹⁹⁶

Osim toga, imajući u vidu da u Bosni i Hercegovini ne postoji djelotvorno pravno sredstvo koje bi omogućilo apelantima da se žale zbog dugotrajnog neizvršenja pravosnažnih presuda, odnosno stvarnog neizvršavanja rješenja o izvršenju, u odluci je, između ostalog, istaknuto i sljedeće:

„[...] broj apelacija koje se podnose u vezi sa dužinom izvršnog postupka stalno se povećava, a određeni broj apelacija se ponovo podnosi i nakon što je Ustavni sud već jednom utvrdio kršenje prava u vezi sa neizvršenjem pravosnažne sudske presude, odnosno odluke nadležnog organa. Ovo zato što zahtjev Ustavnog suda da se ‘postupak hitno okonča’ često ne bude suštinski izvršen, pa se postupak pred sudovima i dalje produžava po nekoliko godina i nakon odluke Ustavnog suda. To dodatno ukazuje na propuste u efikasnom upravljanju izvršnim postupkom, što je pitanje koje Ustavni sud ne može riješiti u okviru svoje apelacione nadležnosti. [...] Djelovanje u tim ranijim fazama postupka putem odgovarajućeg pravnog lijeka osmišljenog da ubrza izvršni postupak, kako bi se spriječilo njegovo predugo trajanje, predstavljalo bi prevenciju u postupcima koji traju da ne dođe do kršenja prava u vezi sa izvršenjem pravosnažne sudske odluke, odnosno odluke nadležnog organa, kako to kroz svoje odluke zahtijeva i Evropski sud. Svakako, apelacija Ustavnom sudu bi i dalje bila dostupna, ali kao dodatno sredstvo zaštite ljudskih prava u vezi sa efikasnim okončanjem izvršnog postupka, ukoliko bi to bilo potrebno.

Dakle, zbog toga što nadležna javna vlast još nije pronašla adekvatan način da riješi ovaj očigledan problem na koji Ustavni sud godinama ukazuje, zatim, zbog ograničene ustavne mogućnosti Ustavnog suda da odredi konkretne mjere za ubrzanje u svakom konkretnom predmetu, ali i zbog stalnog povećanja broja apelacija koje se isključivo odnose na pitanje dugotrajnosti izvršnih postupaka, djelotvornost apelacije, kao pravnog lijeka koji je jedini dostupan apelantima, ozbiljno je dovedena u pitanje u smislu stvarnog i efikasnog ubrzanja izvršnog postupka i osiguravanja njegove ‘hitnosti’, kako bi se ispunili zahtjevi za

196 *Ibid.*, tačka 38.

djelotvorno izvršenje sudske odluke, odnosno odluke nadležnog organa u 'razumnom roku'¹⁹⁷."

Stoga je Ustavni sud utvrdio da je prekršeno i pravo na djelotvoran pravni lijek iz člana 13. Evropske konvencije u vezi sa pravom iz člana 6(1), zato što ne postoji djelotvoran pravni lijek kojim bi se apelantima, prije podnošenja apelacije Ustavnom sudu, omogućilo ubrzanje tog postupka koji je u toku, ili obeštećenje zbog odugovlačenja koje se već desilo.

Osim toga, slično kao i u predmetu u kojem je utvrđeno postojanje sistemskog problema, Ustavni sud je smatrao da je u vezi sa prekomjernom dužinom izvršnog postupka neophodno zahtjev za preduzimanje adekvatnih mjera adresirati na VSTV, nadležne vlade i predsjednika suda pred kojim se postupci iz apelacija koje su obuhvaćene odlukom vodio, budući da svi oni imaju određene obaveze propisane zakonom u vezi sa kreiranjem i održavanjem efikasnog pravosuđa. Međutim, zbog toga što je utvrđeno i kršenje prava na djelotvoran pravni lijek, Ustavni sud je naložio Vladi FBiH, Vladi Kantona Sarajevo i VSTV „da preduzmu odgovarajuće mjere iz svoje nadležnosti sa ciljem propisivanja jednog ili više djelotvornih pravnih lijekova u skladu sa članom 13. Evropske konvencije i sa ovom odlukom radi efikasne zaštite prava na efikasno izvršenje pravosnažne odluke“.¹⁹⁸

////////////////////////////////////
Prekomjerna dužina izvršnih postupaka rezultat je sistemskih nedostataka u organizaciji pravosuđa i proizlazi iz prakse koja nije kompatibilna sa ustavnim pravom na pravično suđenje, a nedostatak djelotvornog pravnog lijeka za ubrzanje izvršnog postupka vodi kršenju prava i iz člana 13. Evropske konvencije.
////////////////////////////////////

6. NEIZVRŠENJE IZ BUDŽETA

Neizvršenje pravosnažnih presuda na teret budžeta je već odavno veliki problem naročito u FBiH. Potraživanja po pravosnažnim presudama su milionska i ona premašuju iznose godišnjih budžeta u nekim kantonima. To je pitanje kojim se Ustavni sud veoma dugo bavi, a ispitivao ga je i Evropski sud.

¹⁹⁷ *Ibid.*, tač. 46-47.

¹⁹⁸ *Ibid.*, tačka 52.

Evropski sud je u brojnim odlukama u odnosu na BiH utvrdio da je prekršeno pravo na izvršenje presude u „razumnom roku“ u predmetu u kojem je dužnik javna vlast. U prvoj odluci koja je donesena o tom pitanju radilo se o neizvršenju pravosnažne presude koja se ticala isplate stare devizne štednje. U toj odluci Evropski sud je ponovo naglasio da se član 6. Evropske konvencije ne može tumačiti kao da garantuje samo pravo na pristup sudu i vođenje postupka već da se i izvršenje presude koju donese bilo koji sud mora smatrati kao sastavni dio „sudskog postupka“. Također, sud je ponovio i da ne prihvata da državne vlasti navode nedostatak sredstava kao ispriku za nepoštivanje obaveza proisteklih iz presude. Iako se odgoda u izvršenju presude može opravdati posebnim okolnostima, ona ne može biti takva da naruši srž prava koje taj član štiti. U konačnici, sud je zaključio da nije bilo opravdano odgađati izvršenje konačne i izvršne presude u periodu dužem od četiri godine, ili uplitati se u izvršenje presude na način kako je to bilo predviđeno Zakonom o deviznoj štednji iz 2006. godine. Pored toga, u presudi Jeličić Evropski sud je utvrdio i kršenje prava na imovinu, zato što nemogućnost da se obezbijedi izvršenje konačne presude u korist tražioca izvršenja predstavlja miješanje u mirno uživanje imovine, kako je to navedeno u členu 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. U konkretnom slučaju Evropski sud je podnositeljici predstavke dosudio naknadu materijalne štete u iznosu od 163.460 eura, naknadu nematerijalne štete u iznosu od 4.000 eura i poreze koje će možda trebati da plati uz obavezu da se, nakon isteka roka za isplatu koju je odredio sud, plate i kamate po viđenju po stopi jednakoj najmanjoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke za period neizmirenja, uvećanoj za 3%.

Poslije presude *Jeličić* slijedile su druge odluke koje su se ticale neizvršenja iz budžeta ne samo po osnovu stare devizne štednje već i po osnovu naknade ratne nematerijalne štete¹⁹⁹. Nakon što je u presudi *Đurić i dr.* ispitao Akcioni plan za izmirenje potraživanja dosuđenih po ovom osnovu, Evropski sud je zaključio da je „predloženi period od 20 godina suviše dug imajući u vidu znatno kašnjenje do kojeg je već došlo“, te da bi trebalo izmijeniti plan izmirenja „u razumnom vremenskom roku, a najbolje u roku od godinu dana od dana kada ova presuda postane konačna“²⁰⁰. Nakon što je Republika Srpska ponovo izmijenila plan izmirenja ovih potraživanja, Evropski sud je u presudi *Knežević i dr.* utvrdio da je period od 13 godina za izvršenje presuda isplatom ratne štete u gotovini razuman i da „osigurava izvršenje konačnih presuda bez daljeg

199 Evropski sud, *Čolić i dr. protiv BiH* (2009), predstavka broj 1218/07 i dr. je vodeća odluka povodom pitanja neizvršavanja konačnih domaćih presuda kojima je dosuđena ratna šteta. Sud je smatrao da obim javnog duga ne može biti opravdanje za zakonsku obustavu izvršenja za cijelu kategoriju konačnih presuda.

200 Evropski sud, *Đurić i dr. protiv BiH* (2015), predstavka broj 79867/12 i dr., tač. 30. i 47.

odgađanja u predmetima u kojima je u vrijeme donošenja presude *Đurić i drugi* [...] već došlo do kašnjenja dužeg od deset godina“. Evropski sud je, također, konstatovao da su preduzete „i druge mjere za ispunjavanje obaveza iz člana 46. Konvencije. Obaveza isplate naknade na ime nematerijalne štete, te plaćanja zatezne kamate po godišnjoj stopi od 0,5% u slučaju kašnjenja u izvršenju koje je predviđeno u novom planu izmirenja također su u skladu s preporukom suda iz presude *Đurić i dr.*“. Evropski sud je prihvatio i mišljenje Komiteta ministara da „revidirani plan izmirenja pruža globalno rješenje problema neizvršavanja odluka domaćih sudova koje se odnose na ratnu štetu“, pa je predstavke u predmetu *Knežević i dr.* izbrisao sa liste predmeta²⁰¹.

Međutim, Evropski sud je i dalje nastavio da donosi odluke kojim je utvrđivao kršenje prava na pravično suđenje i imovinu zbog neizvršenja pravosnažnih presuda na teret budžeta po osnovu neisplaćenih naknada iz radnih odnosa. Nakon vodećih odluka u predmetima *Spahić i dr.* i *Kunić i dr.* u kojima je analizirao to pitanje²⁰², Evropski sud je odlučivao u narednim odlukama samo pozivom na ove vodeće odluke, budući da se radilo o istim pitanjima. U svim tim odlukama podnosiocima predstavi su dosuđeni naknada štete u iznosu od po 1.000 eura i troškovi postupka od po 350 eura svakom podnosiocu predstave²⁰³.

Ustavni sud je, također, u nizu odluka utvrđivao kršenje prava na suđenje u „razumnom roku“ u izvršnim postupcima na teret budžeta po osnovu neisplaćenih potraživanja iz radnih odnosa. U tim odlukama Ustavni sud je kontinuirano utvrđivao da nadležne javne vlasti (najčešće vlade kantona u kojima je trend neizvršenja pravosnažnih presuda na teret budžeta bio najizraženiji, kao npr. Srednjobosanski kanton, Zeničko-dobojski kanton, Kanton Sarajevo, Hercegovačko-neretvanski kanton, Unsko-sanski kanton) nisu provele dovoljne i adekvatne mjere kako bi se tražioci izvršenja konačno namirili²⁰⁴. U vezi s tim, u ovim predmetima Ustavni sud je istakao da su nepreduzimanjem neophodnih mjera tokom dužeg vremenskog perioda nadležne vlasti prekršile pravo iz člana 6(1), te da su tako onemogućile apelante da dobiju novac na koji imaju pravo. Zbog toga je zaključeno da je došlo i do neproporcionalnog miješanja u njihovo mirno uživanje imovine. Također, Ustavni sud je naveo da

201 Evropski sud, *Knežević i dr. protiv BiH* (2017), predstavka broj 15663/12

202 Evropski sud, *Spahić i dr. protiv BiH* (2017), predstavka broj 20514/15 i dr., *Kunić i dr. protiv BiH* (2017), predstavka broj 68955/12 i dr.

203 Vidjeti npr. još: Evropski sud, *Elčić i dr. protiv BiH* (2019), predstavka broj 34524/15 i dr., *Golić i dr. protiv BiH* (2019), predstavka broj 51441/16 i dr., i *Ugarak i dr. protiv BiH* (2019), predstavka broj 25941/18 i dr.

204 Ustavni sud, odluke br. AP 5559/17 i AP 2882/17, obje od 12. marta 2019. godine

u takvoj situaciji nije izvjesno kada će pravosnažne presude koje su donesene u korist apelanata i drugih povjerilaca na teret budžeta biti izvršene, a da su takva odgađanja neprihvatljiva²⁰⁵.

S obzirom na sve navedeno, Ustavni sud je u odlukama br. AP 5559/17 i AP 2882/20, donesenim u martu 2019. godine, ukazao da su nadležni organi javne vlasti

„dužni da sami pronađu optimalna rješenja da ispune svoje pozitivne obaveze poštovanja individualnih ljudskih prava i osnovnih sloboda i da uspostave pravičnu ravnotežu između opšteg interesa da javna vlast kao budžetski korisnik nesmetano funkcioniše, s jedne strane, te da apelanti i svi drugi imaoci sudskih odluka na teret budžeta odgovarajućeg nivoa javne vlasti naplate svoja potraživanja u 'razumnom roku', s druge strane, jer je javna vlast u najboljoj poziciji da procijeni koje su mjere izvodljive i moguće. Neophodno je da nadležni organi u cijelosti preuzmu svoju ulogu, usvoje i implementiraju adekvatne i dovoljne mjere kojim bi se otklonila postojeća neproporcionalnost u zaštiti ovih suprotstavljenih interesa, utvrdio detaljan i izvodljiv plan aktivnosti, utvrdio ukupan zbir svih potraživanja na teret budžeta po osnovu sudskih odluka, sačinila i redovno ažurirala lista povjerilaca po osnovu tih odluka, planirala neophodna sredstva u budžetu za isplatu potraživanja po osnovu sudskih odluka, te po utvrđenom redu vršila njihova isplata, utvrdio način na koji se vrši redovno i transparentno obavještanje imalaca pravomoćnih sudskih odluka o ažuriranoj listi povjerilaca i redoslijedu naplate.

[...] Ovom odlukom se nalaže javnoj vlasti da uspostavi efektivan i transparentan mehanizam evidentiranja, planiranja i isplate svih potraživanja po osnovu sudskih odluka na teret budžeta, kojim bi se uklonila utvrđena kršenja ljudskih prava na pravično suđenje i imovinu kako apelanata, tako i svih drugih imalaca sudskih odluka na teret budžeta, te ubuduće imaocima sudskih odluka na teret budžeta omogućila naplata dosuđenih potraživanja u skladu sa standardima prava na pravično suđenje i imovinu, a što podrazumijeva i izvjesnost realizacije potraživanja apelanata u rokovima koji se, u datim konkretnim okolnostima, mogu smatrati razumnim“.²⁰⁶

205 *Ibid.*, tač. 64-66.

206 *Ibid.*, tač. 67-68.

Međutim, budući da apelanti i nakon donošenja ovakvih odluka Ustavnog suda i dalje nisu bili u mogućnosti da naplate svoja potraživanja, broj podnesenih predstavi pred Evropskim sudom se povećavao i sud je nastavio da utvrđuje kršenje prava na pravično suđenje i imovinu uz dosuđenje naknade štete od po 1.000 eura i troškova postupka od po 350 eura. Uporedo s tim nastavile su se aktivnosti Komiteta ministara Vijeća Evrope, Ureda zastupnika Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava i Ustavnog suda da sa nadležnim javnim vlastima pronađu rješenje ovog problema.

Kao rezultat toga, u septembru 2020. godine, rješavajući predstavke u predmetu *Muhović i dr. protiv BiH*, koji se ticao nemogućnosti izvršenja pravosnažnih presuda na teret budžeta Zeničko-dobojskog kantona, Evropski sud je ukazao na praksu Ustavnog suda i odluku u kojoj je Ustavni sud indicirao implementaciju opštih mjera²⁰⁷, te na plan mjera koje je Zeničko-dobojski kanton dostavio. Evropski sud je istakao da, iako je predviđeni vremenski rok za izmirenje duga od 22 godine utvrđen Akcionim planom duži nego što je to ranije bilo prihvaćeno u sudskoj praksi, Sud je zaključio da je predviđeni rok od 22 godine za isplatu potraživanja po pravosnažnim presudama opravdan. Evropski sud je pri donošenju ovakve odluke uzeo u obzir ukupnu visinu duga Zeničko-dobojskog kantona po ovom osnovu, posebno poredeći ovaj dug sa npr. dugom s kojim se suočava Republika Srpska po osnovu presuda za ratnu štetu, te je utvrdio da je budžet Zeničko-dobojskog kantona osam puta manji od budžeta Republike Srpske i da ukupan dug Zeničko-dobojskog kantona po ovom osnovu doseže 85% njenog ukupnog godišnjeg budžeta za 2019. godinu. Sud je, također, uzeo u obzir da Zeničko-dobojski kanton nije mogao sam pristupiti rješavanju ovog problema radi smanjenja svojih obaveza, jer su u ovaj problem uključeni i drugi relevantni učesnici, kao što je Sindikat državnih službenika. Slijedom svih mjera koje je Vlada Zeničko-dobojskog kantona preduzela do sada, Sud je zaključio da je predmetna stvar riješena u smislu člana 37. stav 1(b) Evropske konvencije, pa je predmete skinuo sa liste²⁰⁸.

207 Ustavni sud, Odluka broj AP 2110/08 (2011) u kojoj je Ustavni sud naveo da „Vlada Zeničko-dobojskog kantona mora izračunati ukupnu sumu novca koju je obavezna isplatiti povjericima na osnovu izvršnih sudskih odluka, te sačiniti evidenciju o kojoj je već govoreno (transparentnu listu, bez mogućnosti zloupotrebe, koja uključuje svakog povjerioca ponaosob, bez obzira na datum pravosnažno dosuđenog potraživanja, kao i na predmet spora). Planiranjem dovoljnih budžetskih sredstava postat će moguće da povjericima isplati svoja potraživanja u razumnom roku. Ustavni sud neće određivati koliki će biti «razuman rok», jer smatra da je Zeničko-dobojski kanton u boljem položaju da odredi vremenski rok u okviru kojeg će izvršiti isplatu svih izvršnih sudskih odluka [...]”. (tačka 52. odluke)

208 Evropski sud, *Muhović i dr. protiv BiH* (2020), predstavka br. 40841/13 i dr.

Kad je riječ o zahtjevima aplikantata za naknadu nematerijalne štete zbog kašnjenja u izvršenju, iako je priznao da su aplikanti „sigurno pretrpjeli određeni stres zbog nastalog kašnjenja“, Evropski sud je istakao da je aplikantima domaćim presudama utvrđeno pravo na visoke zakonske zatezne kamate, te da su zakonske zatezne kamate značajno više od stope inflacije. Stoga se Evropski sud u ovom dijelu saglasio sa stavom iz odluke Ustavnog suda da dosuđene zakonske zatezne kamate predstavljaju donekle naknadu za pretrpljeno kašnjenje²⁰⁹.

Također, Evropski sud je potvrdio da su nadležne vlasti izvršile generalne mjere u skladu sa zahtjevima iz Evropske konvencije, naglašavajući da uloga tog suda „nije da dosuđuje novčanu naknadu u svakom pojedinačnom slučaju koji se ponavlja a koji proizlazi iz istog sistemskog problema²¹⁰“.

209 Ustavni sud, Odluka broj AP 1117/17 [2019]

210 Evropski sud, *Muhović i dr.*, tačka 35, bilj. 44

ZAKLJUČAK

Suđenje u „razumnom roku“, čiji su elementi predstavljeni u ovom vodiču, predstavlja jednu od ključnih obaveza i prava proisteklih iz civilizacijskih normi i uopšte postulata prava. Međutim, kada govorimo o obavezama, ne zaboravimo da naglasimo da je suđenje u „razumnom roku“ dvostruka ustavna obaveza u našem kontekstu, na osnovu ustavnih normi, ali i na osnovu posebne ustavne norme koja govori o statusu Evropske konvencije u našem ustavnom i pravnom sistemu.

Dakle, ovaj institut je prvenstveno **obaveza**, a tek nakon toga pravo.

Kad je riječ o pravu, treba naglasiti da se ono prvenstveno tumači kao pravo pojedinca da svoj **zahtjev uputi javnoj vlasti**, koji je iskazan u započinjanju postupka tvrdnjom da mu je neko drugi ometao/oštetio/uskratio njegova opšta ili pojedinačna prava, uključujući i samu javnu vlast kroz državnu organizaciju. Međutim, ne smije da se zanemari da to predstavlja i zahtjev javne vlasti i uopšte društva da se neka opšta prava radnjom pojedinca zaštite intervencijom **sile prinude** na kojoj monopol ima upravo javna vlast.

Postupci unutar pravnog poretka u kojima su moguća narušavanja ovog prava/obaveze su, u suštini, svi postupci u kojima se pojavljuju, u najmanju ruku, dvije strane: građanin kao simbol pojedinca i javna vlast kao simbol demokratskog prenosa individualnih prava na zajednički, opšti, državni nivo.

Ono što ovo pravo posebno opterećuje, kao i njegovo ostvarivanje jeste da javna vlast ima dvojak status: moguće je da bude strana u postupku, ali i da bude odgovorna za izvršenje prava putem obaveza da omogući i ostvari, ne samo deklarativno, pretpostavke za realizovanje prava. Ne postoji izgovor, niti pravdanje javne vlasti ako na primjer nema dovoljan broj sudija, ili ako postoji neki drugi organizacioni ili budžetski problem ili neostvarivanje.

Upravo stoga je, recimo, intervencija javne vlasti u zakonodavnom polju zaštite prava na suđenje u „razumnom roku“ (putem donošenja **sui generis** zakona) nešto što poboljšava nivo zaštite. Naime, ako se krši pravo na suđenje u „razumnom roku“, a zaštita od kršenja zahtijeva neke nove rokove za ostvarivanje u novim postupcima, gubi se smisao ostvarivanja ovog prava i dolazimo do imitacije prava u spirali novih postupaka.

Zato je suđenje u „razumnom roku“ zaštita **svih garantovanih prava**. Naime, pravo koje se presporo ostvaruje uvijek, još od antičkih vremena, izvirgava se u svoju suprotnost.

U Vodiču je izvršen strukturalni presjek kojim se obrazlažu i ustavni i pravni osnov postojanja i primjene ovog prava, navedeni su uslovi i elementi primjene, navedeni su postupci koji ne potpadaju pod zaštitu, ukazano je na početak/kraj roka od kada se računa, obrazložen je karakter hitnosti nekih postupaka, dati su kriterijumi za **testiranje**, objašnjeni pravni lijekovi za ostvarivanje ovog prava.

Drugi dio Vodiča govori o praksi, o stanju u Bosni i Hercegovini, na način da se svi pojavni oblici postupaka, putem svih zakonskih podjela na vrste i rodove postupaka, navode sa obrazloženjima i **sentencama** koje predstavljaju krajnji zaključak i o stanju i o primjeni.

Cilj Vodiča je ostvaren, sve što se željelo kazati je navedeno i obrazloženo, ali cilj zaštite prava na suđenje u „razumnom roku“ nije. Sve dok postoji bilo kakva nesrazmjernost između garantovanih prava i praktičnog stanja, ovo pravo uvijek treba naglašavati i zahtijevati da se ono ostvari.

Sve odluke navedene u Vodiču su dostupne na web stranici Ustavnog suda Bosne i Hercegovine: www.ustavisud.ba

